

MÓDSZERTANI TANULMÁNYOK

(2001 - 2004)

MÓDSZERTANI TANULMÁNYOK

(2001–2004)

**Módszertari tanulmányok
(2001–2004)**

**Módszertani tanulmányok
(2001–2004)**

Salgótarján, 2005.

Szerkesztette:
Gyetzvainé Szorcsik Angéla

A tanulmányokat írták:
Gyetzvainé Szorcsik Angéla
Feriik Ibolya
Molnár Éva

Kiadja a Balassi Bálint Megyei Könyvtár
Felelős kiadó: Bódi Györgyné dr. igazgató
Nyomdai előkészítés: Hidasi Mónika
Készült a salgótarjáni Polar Stúdióban; Felelős vezető: Bencze Péter

ISBN 963 7284 41 9

ELŐSZÓ

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár 55 éves fennállása alatt könyvtári szakmai kiadványok egész sorát jelentette meg.

Kezdetben a stencilezett, sokszorosított könyvjegyzékek a népkönyvtárak munkáját, évfordulós rendezvényeit, kiállítások megrendezését szolgálták. Az 1960-as évektől a hálózati-módszertani csoportban dolgozó munkatársak egyre nagyobb figyelmet szenteltek olvasói felmérések elemzésének, a módszertani tapasztalatok leírásának. 1965–66-ban országosan is felfigyeltek Fábri Györgyné módszertani könyvtáros 10–14 éves gyermekolvasók számára készített bibliográfiájára és a *Módszertani útmutató* c. kiadványra, amely könyvtári gyermekfoglalkozások forgatókönyveit közölte.

Ekkor indult útjára a *Gyarapodási jegyzék*, amely a megyei és járási könyvtárak állományának gyarapodását regisztrálta.

1969-ben a körzeti könyvtárak fennállásának 20. évfordulója alkalmából a Balassi Bálint Megyei Könyvtár megrendezte ünnepi tanácskozását, melyen dr. Sebestyén Géza, Sallai István, N. Rác Aranka és sokan mások mondták el gondolataikat a könyvtárügyről.

A konferencia tiszteletére könyvtárunk megjelentette a *Könyvtári tanulmányok* című tanulmánykötetet, amelyben Iványi Ödön könyvtárigazgató, neves képzőművész *Könyvtári múltunk, örökségünk* c. tanulmányában szólt a megtett útról. Csizmadia Sándorné, Danyi Gábor, Fábri Györgyné és Mráz Józsefné könyvtárosok a folyóiratok és napilapok olvasásáról, a társadalomtudományi tájékoztatásról és öt községi könyvtár szépirodalmi törzsanyagának vizsgálatáról számoltak be.

A 70-es évek második felétől a könyvtár kiadványozási tevékenységében az ajánló bibliográfiák foglaltak el egyre nagyobb helyet. Majd elkészültek az első személyi bibliográfiák Nógrád megye nevezetes íróiról, költőiről (Mikszáth Kálmán, Madách Imre, Kármán József,

Balassi Bálint stb.). Félévente jutott el Nógrád megye könyvtáraiba a *Nógrádi Tükör bibliográfia és repertórium*, feltárva Nógrád megye és az országos sajtó helyismereti vonatkozásait.

Nagy örömünkre szolgál, hogy e hagyományokat folytatva, hosszú idő után újra egy olyan módszertani kiadványt jelentethetünk meg, amelyben könyvtárosaink tapasztalataikat megoszthatják kollégáikkal, más könyvtárak szakembereivel.

Fontosnak tartjuk, hogy változó világunkban ismerjük a könyvtárhasználók olvasási szokásait, elvárásait, saját könyvtárképünk állandó és változó elemeit.

Nógrád megye kistélepüléseinek életében az elmúlt tizenöt évben ellátóközponti munkával, kistélepülési szolgáltató programokkal voltunk jelen.

A községi könyvtárak olvasóközönségének, elsősorban a gyermekek, tanulók olvasási szokásainak megismerését feltáró tanulmányok segíthetnek bennünket abban, hogy a kistélepülési könyvtári ellátásban új megoldásokat keressünk.

Madách Imre, megyénk szülöttje *Mózes* című drámájában írta: „S csak lelkesülés szült mindég nagyot.”

Könyvtáros kollégáink lelkes munkája eredményezte ezt a kiadványt, amelynek reméljük – a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakkollégiuma támogatásával – lesz folytatása.

Bódi Györgyné
igazgató

A XXI. SZÁZAD KULTURÁLIS KÉPE

Ahogy ezt egy könyvtáros látja

Ha valaki olyan átfogó témáról, mint egy század kulturális élete, bátorodik egy tanulmányt írni, tudatában kell lennie, hogy legjobb esetben is csak egy kicsi kőhalommal toldhatja meg a szakirodalmat, az elődök gondolataiból rakott hatalmas kőhegyet.

Ahhoz, hogy a kultúra jövőjét lássuk és láttassuk, elemeznünk kell a múltat, ismernünk kell a változások irányába ható erőket, majd ezek birtokában lehet megkísérelnünk a jövő irányait felvázolni.

Valamennyi ország kulturális sikere a fejlődés ütemén áll vagy bukik. Minden bizonnyal lesznek országok, amelyek jelentős mértékben fogják életszínvonalukat növelni és javítani az élet általános minőségét, míg mások kínos vergődéssel jutnak majd valamennyivel előrébb. Mindezek a hatások visszahatnak a kultúrára, s válnak a növekedés mozgatóivá, vagy a haladás gátjává lesznek. Az egyes országok, nemzetek tanulnak egymástól, megszűnnek a korlátok.

A számítástechnika sem ismeri már a határokat, hiszen beköltözik országunkba, munkahelyünkre, otthonunkba. Elektronikus postán továbbítjuk leveleinket, a szupersztrádán rendelkezésünkre áll az emberiség szellemi kincsének jelentős része, multimédia segít tájékozódni, a világháló ezernyi lehetősége nyújt információt tanuláshoz, munkához, szórakozáshoz.

Bruno Lussato Az informatikai kihívás című könyvében nagyon szemléletesen illusztrálja a számítógép terjedését a tavorózsa hatás című fejezetében.

A tanmese a következő: Egy távoli ország békés kis szigetén, egy tó felszínén egy nap megjelent a tavirózsa addig ismeretlen szépségű fajtája. Az első reggelen még csak egy volt, de három nap múlva már kettő, és egy hét múlva már négy. A lakókat elbűvölte szépségük. Néhány hét elteltével már több ezer tavirózsa volt a tavon. Az arra járó biológus mintákat vett, hogy elemezze a jelenséget. A tavirózsák terjedése oly nagyarányú lett, hogy elfoglalta a tó egyhuszad részét. Munkához látott a tűzoltóparancsnok, hogy a terjedést megakadályozza. Bizottságot hoztak létre, hogy minél hatásosabb módszert találjanak ki a terjedés ellen. Amikorra minden készen állt, már nem volt mit tenni. A tavat teljesen elborította a tavirózsa.

Talán valahol mi is itt tartunk: a számítógép már behálózta bolygónk nagy részét. Az, hogy ez a hatás átkos lesz-e vagy áldásos, azt nem lehet tudni. Ha lesz is káros hatása, az ellen nem „géprombolással” kell védekezni. Arra van nagy szükség, hogy a felnövekvő nemzedéket az új technikák értő felhasználóivá neveljük, akik kritikus szemléltői és felelős résztvevői, nem pedig kiszolgáltatottjai lesznek a hatásoknak. Ebben a jövő kulturális társadalmának igen nagy felelőssége lesz.

Új korszakba léptünk tehát, amit úgy hívunk: információs társadalom. Nő a távolság ember és ember között, ugyanakkor a telefon, az elektronikus sajtó, a fax ezt a távolságot egy pillanat alatt semmissé teszi. Az emberekről tesztek alapján döntünk, igen kevés idő jut az egyéniségre.

„Az adatok, információk mit sem érnek eszmék nélkül” – állítja Roszak. Azt valóban látnunk kell, hogy a tényszerű adatok mellett szükség van a gondolatokra, az értékekre, a költői képekre, melyek nélkül nem nőhet föl egyetlen nemzedék sem. Tündérmesék, naiv rácsodálkozások nélkül elvész a gondolkodás, a szellemi munka szépsége.

Mindennapi tapasztalataink azt mutatják, hogy a technikával, a tudománnyal nem fejlődött együtt a kulturális élet. Ez azért is sajnálatos, mert a legmagasabb kultúrák adják a legszebb tárgyakat. Ez a fajta tevékenység rendkívül gazdag érzelmet, sőt szenvedélyt hordoz magában, amit nem lehet egyszer és mindenkorra megragadni. Az emberek a művészeti nevelés minden színterén, akár a zenében, a táncban, vagy bármilyen ábrázolásban, létrehoznak, teremtenek,

nem egyszerűen produkálnak. Sehol máshol nem lehet olyan partnere egymásnak az ember, mint az együtt muzsikálásban, az együtt táncolásban, illetve bármely művészeti ágban, ahol alkot.

A kulturális élet elemzése nem lenne teljes, ha nem vennénk számba néhány kulturális intézményt, melynek múltja és jelene meghatározója a jövőnek is.

A múzeumok sokoldalú tevékenységeikkel igyekeznek közönségük felé fordulni, s eleget tenni az irántuk megfogalmazódó érdeklődéseknek.

A korunkban tapasztalható társadalmi, gazdasági átalakulás eredményeként fokozatosan életmódváltásra került sor, mely a turizmus fejlődésével, az oktatás megújításával párhuzamosan megfordítja a múzeum látogató közönségét. Az információs társadalom és a tudomány segítői lehetnek a jövőben a múzeumok, hiszen évszázadok alatt felhalmozott ismeretanyag áll mögöttük.

A XXI. század kulturális világában nehéz lesz megjósolnunk, kik is járnak majd a színházakba.

Egy viszonylag széles lakossági réteg érdeklődése még mindig töretlen, és igyekszik kihasználni mindazt a lehetőséget, amit a színházak nyújtani tudnak igényes közönségüknek. Ha országosan gazdagodik a magyar színházi élet, akkor haszna közvetve mindenhol jelentkezik majd.

A mozi esetében egy olyan intézményről van szó, amelynek pozíciója ma már kevésbé jelentős, mint amelyet a 60-as években tudhatott magáénak.

Az 1960-as év rekord év volt, 140 millió nézővel. Ezután megkezdődött a látogatószám zuhanása, melynek elsődleges oka a televízió térnyerése volt. Ezen kívül hatottak még egyéb társadalmi, gazdasági tényezők is. Megjelenik az újabb mozgókép közvetítő a videomagnó, s természetesen az életmódbéli változások is megtették hatásukat.

A mozi művészi, kommunikációs, társadalmi szerepe mindenképpen nagyobb, mint a médiapiacra elfoglalt helye. A jövő mozijának küldetése talán az lesz, hogy a felnövekvő nemzedék ízlését alakítsa, figyelmét megfelelő irányba terelje. Ehhez azonban hiányoznak a művészfilmek, a közvetítők, és talán az igényes közönség is.

A zenekultúrát két nagy probléma határozza meg, amelyekkel egyidejűleg kell megbirkózni.

A hangkeltő- és átalakító berendezések, a technikai eszközök robbanásszerű fejlődéséről van szó, mely a zene társadalmi szerepét alapvetően befolyásolja. A másik az az átalakulási folyamat, melyben a zenei intézményrendszer irányítása, finanszírozása megváltozott. Főleg a vidéki kotta-és zenemű kereskedelem sorsa fordult bizonytalanra. A zeneművek hozzáférhetősége vidéken esetlegessé, kiszámíthatatlanná vált. A gondok ellenére örömteli dolog, hogy a nagy hazai, főleg fővárosi lemezboltokban a választék az európai városok hasonló boltjaival megegyező. A legválogatosabb zenekedvelő is képes minden igényét kielégíteni, ha pénztárcája azt megengedi.

Hangversenyéletünk sem mutat sok pozitív példát. Talán ennek egyik oka a pénzügyi tervezhetetlenség mellett az is, hogy alig van alkalmas helyszín hangversenyek, koncertek megtartására.

A XXI. század kulturális élete nagyon szegény lenne a magyar zenekultúra nélkül. A zeneiskolák, zenei intézmények tanárai, művészei fogják alkotni az ének-zenei együttesek derékhadát, akik gazdag rendezvényekkel, értékes műsorokkal, képzett előadókkal érhetnek el eredményeket, hozhatnak ennek a területnek sikereket.

A hazai könyvkiadás a kulturális élet egyik legsokrétűbb területe.

A 90-es évek elejétől egy sor külföldi világcég kopogtatott az általi könyvkiadók ajtaján befektetési, vásárlási szándékkal.

A magyar tudományos és szellemi élet számára azonban komoly veszélyt rejt, hogy ezek a nagy tőkével rendelkező cégek esetleg egyre kevesebb megrendelést fognak adni a magyar tudományos és író-társadalom számára, a piacot a licence könyvek uralják majd.

Mindannyian érzékeljük, hogy nem az utcai árusok, az aluljárókban, metróállomásokon portékájukat kínáló fogják megmenteni a magyar könyvpiacot, és nem is ezek a formák hozzák a jövő könyvszakmai változásait. Mi könyvtárosok, megpróbálunk új gondolkodásmódot, filozófiát, magatartást közvetíteni. A minőség éppen erről szól: új dolgok befogadásának és megtanulásának szükségessége, illetve a legjobbra való törekvés. A világon mindennütt figyelnek erre, hiszen a felhasználók egyre igényesebbek lesznek. Felelősségünk nem kevés.

A közművelődés területén is végbement a tárgyi és személyi feltételek ugrásszerű minőségi fejlődése, sokat változott az emberek kulturális igénye, szokásrendszere.

A kulturális aktivitás a társadalmi, politikai, gazdasági viszonyok megváltozásával jelentős mértékben visszaesett.

A művelődésügy tartalmi célkitűzéseiben jelentős szerepet kaphatnak a művelődési házak. Mára már iskolával, könyvtárakkal összevonva működnek, keresve a túlélés lehetőségeit. Művelődési házakban, illetve abból kinőve kezdték meg működésüket a teleházak. Szerepük, küldetésük nem kérdőjelezhető meg, hiszen egy méltányos és korszerű közösségi színteret próbálnak megteremteni az információszerzés területén.

A kulturális intézményeknek figyelni kell arra is, hogy nem csak a biztos ízléssel rendelkező érdeklődők százaik keresik föl szolgáltatásaikat, hanem a nyomasztó létproblémákkal küzdők is, akik megpróbálnak kiutat keresni gondjaikra, a túlélés lehetőségeire.

Látjuk, milyen küzdelem folyik a kultúrát közvetítők falai között ugyanúgy, mint a magyar írók műhelyszobáiban is. Többször tesszük föl magunknak azt a kérdést, vajon mi lesz azzal a hatalmas kincsrel, amit magyar kultúrának nevezünk, mi lesz azzal a tradícióval, ami a sajátunk.

A kulturális intézmények mellett, nem szabad megfeledkeznünk az emberről, a közvetítőről sem. Az egyénnek óriási szerepe és jelentősége lesz a jövő alakításában. Ha az egyén nem tudja, hogy hol a helye a világban, nem tudja eldönteni azt sem, hogy milyen értékek, kulturális minták adekvátak a helyzetében.

Gerken ezeket a folyamatokat és a megfogalmazott félelmeket veszi sorra A 2000. év trendjei című munkájában.

Úgy véli, egy új nemzedék kezdi szárnyát bontogatni, aki már sokkal másként kezd gondolkodni, hiszen nagy gyakorlatot szerez abban, hogy életét a karrier és a biztos kenyérkereseti lehetőség nélkül is pozitívan szemlélje.

Ez a baby-boom nemzedék csak a történelemből ismeri a háborúkat és azok kemény éveit. Megtanulták, hogy pénzzel és technikai tökéletességgel minden elérhető. Az orvostudomány vívmányainak

köszönhetően e nemzedék tagjai sok gyermekbetegséget nem, vagy csak enyhe formában kaptak meg, tehát a testi szenvedés személyes tapasztalatokból nem ismert számukra. Érdeklődésük és képességük sokkal másabb, mint az előző generációk esetében.

Hogy az elfogadás képessége mennyire lesz természetes, illetve rákényszerített modell, nem lehet tudni. Egy biztos: ennek a nemzedéknek sokat, és jobb minőségben kell dolgoznia.

Miután felszámolódtak az ifjúsági szervezetek, igazán egyetlen szövetség sem fedi le a fiatalok egészét, ezért nagyon fontos, hogy helyi szinten hogyan tudja a társadalom szervezetekbe integrálni saját ifjúságát. Több helyütt iskolák ismerték föl, hogy nekik kell ezt a szerepet átvenni, kulturális programokat szervezni.

Amikor a kulturális társadalom meghatározó elemeit taglaljuk, fontosnak érzem a családot is megemlíteni. A család kulturális szerepéről beszélve leggyakrabban a szülő hagyományátadó funkciója jut az eszünkbe.

Ez a közösség olyan normákat, szokásokat, gondolkodási módokat őrzött meg évtizedeken keresztül, melyek generációk számára kínáltak értékeket. Már az óvodából kulturális elemeket viszünk haza, és ez a hatás folytatódik, erősödik serdülőkorban, majd a gyermek felnőtté válása idején is.

A jövő kultúrájának ki kell követelnie az oktatás hatékonyabb fejlesztését is, hiszen a tudás igazi őrzői, táplálói az egyetemek, főiskolák. Ha meg lehetne teremteni egy magas színvonalú szellemi műhelyt, az minden bizonnyal éreztetné hatását a társadalom más területein is.

Megkísértem felvázolni a teljesség igénye nélkül a XXI. század kulturális életének néhány általam fontosnak tartott elemét. Bizonyára számos dolognak lehetett volna még helyt adnom, de a lényegét a következőkben látom:

Néhány dolog már előre sejthető, látható, máshoz a történelem fogja megadni a kulcsot. Azt azonban nehéz lenne megmondani, hogy hogyan fogják az emberek használni a kultúra nyújtotta lehetőségeket.

Bízunk benne, hogy a legtöbb országot sokkal jobban fogják kormányozni a jövőben, mint a történelemben ezelőtt bármikor is. Ennek pozitív hatása minden bizonnyal előnyösen fog hatni a kultúrára. Minden esélyünk megvan arra is, hogy a jobban kormányzott országokban a lakosok is kiműveltebbek lesznek. Az írni-olvasni tudó földlakók arány minden bizonnyal magasabb lesz, mind több ember vesz részt majd az oktatás valamelyik formájában.

Ha minden nemzedék tanultabb a szüleinél, akkor nem kétséges, hogy a következő generáció jobb döntéseket fog hozni az előtte járónál.

Eljutunk oda, hogy a föld olyan fejlett technológiával és kommunikációs rendszerekkel rendelkezik, ami emberek millióinak életkörülményeit teszi jobbá.

Ha az emberek a jövő kulturális társadalmában egészségesebbek, jobban képzettek, jobban informáltak, talán bölcsebbek is lesznek. Vannak és lesznek kezelhetetlen problémák, mint a bűnözés, a kábítószeresítés, a családok felbomlása, a szegénység, de ha ezekhez kultúremlékeként tudunk állni, minden bizonnyal jobb helyünk lesz a jövő társadalmában.

GONDOLATOK NÓGRÁD MEGYE KISTELEPÜLÉSI KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSÁRÓL

2001. évi felmérés tapasztalatai

Nógrád megye település szerkezetét meghatározó tényezők a domborzat, a fejletlen úthálózat és közlekedési lehetőségek miatt megyénkben nagyobb települések csak a főközlekedési útvonalak mentén, a közlekedési és vasúti csomópontokon alakultak ki. A megye lakosságának nagyobb része – 120.266 fő községekben él, összesen 121 településen. Ez az összlakosság 55,54 %-a. A 121 településből 76 a kistelepülés, ahol a lakosok száma 1000 alatt van, de a nagyobb lélekszámú települések többsége nem nagyobb 2000 lakosnál.

Községek megoszlása a lakónépesség szerint (1999-es adat):

Lélekszám	Telep. száma
1000 alatt	76
1000–1500 között	19
1500–2000 között	13
2000–3000 között	12
3000 felett	1
Összesen:	121

Kistelepülések lakosságának megoszlása lélekszám szerint:

Lélekszám	Telep. száma
200 fő alatt	9
200 és 500 között	19
500 fölött	48
Összesen:	76

Látható, hogy a kistelepülések lakosságának többsége 500–1000 fős falvakban él.

Ezen települések egy része – 77,6 %, 59 község – valamilyen központi szerepkört betöltő település vonzáskörzetében (árnyékában) élt, míg vannak olyan települések, amelyek az idők folyamán végig megőrizték önállóságukat (10,5 %, 8 település).

Közel azonos az aránya (11,8%) azoknak a kistelepüléseknek, amelyek korábban az őket körülvevő települések központjaként (közigazgatási, egészségügyi, művelődési centrumaként) funkcionáltak.

Ezek a falvak más-más adottsággal és feltételekkel rendelkeznek, mondhatni más örökséggel. A települések önállóvá válása után ez meghatározta a továbblépés irányát és szintjét.

A kisebbség, a korábban önálló vagy központi szerepkörű községek jobb infrastruktúrával és viszonylag jól felszerelt intézményhálózzal (iskola, óvoda, orvosi rendelő és könyvtár) rendelkeztek. Mégis a rendszerváltás után még a legkisebb település is önállóan akarta ügyeit kezelni. Saját intézményeket akart létrehozni és működtetni. Ezeknek, a korábban hátrányosabb helyzetben lévő „társ-községeknek”, infrastruktúra, intézmények és közműhálózat nélküli létből – központi támogatások és pályázatok segítségével – lassan sikerül feltornászni magukat az előbbieket szintjére.

Legtöbb helyen – a település megtartó ereje érdekében – „visszahozták az iskolát”. Ennek sok településre pozitív hatása van, ugyanakkor az önkormányzatokra hatalmas terhet ró a működtetés, melyet az állami normatíva koránt sem fedez. Más kérdés, hogy valóban indokolt-e fenntartani pl. egy város tözsomszédságában 11 gyerek számára önálló iskolát?

Megindult az úthálózat- és közműfejlesztés, kiépült a vonalas telefonhálózat. Javult az egészségügyi ellátás. A legkisebb település is törekszik arra, hogy saját – helyben lakó – orvosa legyen. Kialakult a falugondozás, megszületett a falugondnok feladatköre.

A 90-es évek végére a kistelepülések közötti különbségek nagyjából kiegyenlítődtek. Bár a helyi sajátosság és a helyi vezetés nagymértékben meghatározta a fejlesztés súlypontjait.

A fejlődés irányát azok a központi pályázatok is formálták, melyek a települések fizikai és egészségügyi, szociális fejlesztését segítették.

Ugyanakkor szinte minden kistelepülésen tapasztalható, hogy ebből a dinamikus fejlődésből két terület kimaradt és háttérbe szorult: a könyvtár és művelődés területe. Elsorvadtak a művelődési házak, bezárták a klubokat. Pénzhiány miatt vagy épp a helyiség kellett másra, például telefonközpontnak. Népművelőt nem alkalmaztak, inkább összevonták a könyvtáros és népművelői állást. A könyvtárak fejlesztése megakadt.

A helyzetet súlyosbította, hogy minden kistelepülés önállósította a könyvtárát is, holott ennek nem voltak meg a megfelelő szakmai, anyagi és sok helyen a fizikai feltételei sem.

A korábbi központokban a könyvtárosok emberfeletti munkát végeztek, míg az összes fiókkönyvtárban leellenőrizték az állományt és törölték a nyilvántartásokból. Jutalmul csökkentették a munkaidejüket, hiszen így kevesebb lett a feladatuk és a továbbiakban féllásban vagy más feladatkörrel összevontan foglalkoztatták őket.

A hirtelen önállóvá vált kiskönyvtáraknak is problémát okozott a nagy önállóság. Nem volt szakemberük, képzettségük és pénzük sem az átvett könyvek állománnyá szervezéséhez (selejtezés, átleltározás, nyilvántartások kialakítása, gyarapítás.)

A helyzetet súlyosbította, hogy ebben az időszakban megszűnt a városi könyvtárak módszertani gondozó szerepe, visszafejlesztették a korábbi körzeti könyvtárakat. Így a kiskönyvtárak magukra maradtak problémáikkal.

Ezen a helyzeten a megyei könyvtár szisztematikus módszertani munkával igyekezett segíteni, tájékoztatva, helyszínen segítséget nyújtva. Ez az időszak több évig tartott, ez alatt sok helyen szünetelt a könyvtár működése. Könyvtárak megszüntetésére csak 2 településen került sor, 9 településen azonban jelenleg is csak papíron létezik a könyvtár.

Azokon a településeken, ahol gondot okozott a könyvtárak újraindítása és működtetése, a megyei könyvtár felajánlotta ellátóközpontjának szolgáltatásait. Jelenleg 17 kistelepülés tartozik a salgótarjáni, 8 pedig a balassagyarmati ellátóközpont hatókörébe.

A települések sajátos megoldásként választották azt a lehetőséget, hogy a könyvtár működtetését az iskola kezébe adták, ezzel kettős funkciójú könyvtárat alakítva ki. Ennek a formának a sikere és a funkciók együttes érvényesülésének aránya változó.

Az önállóvá vált kistélepülések meglehetősen lepusztult, elavult, korszerűtlen állományt vettek át. Ám ennek is örültek, hiszen ez végre az övék, ezért nem szívesen selejtezték belőle. Fejlesztésre, gyarapításra minimális lehetőségük volt, ezért az állományok ma is elöregedettek, elhasználtak, jelentős frissítésre szorulnának. Ugyanúgy, ahogy a bútorzat, a felszerelés és a technika (már ahol ilyen egyáltalán van).

Az állami fejlesztések, pályázati lehetőségek nem érintették, ma sem érintik a kisebb könyvtárak fejlesztését.

Különösképpen hiányoznak a kistélepülési könyvtárak fejlesztését – akár dokumentumállomány, akár bútorzat, technika – célzó pályázatok. Ezen a helyzeten nem segítenek az érdekeltségnövelő és a felzárkóztató pályázatok, hiszen a pályázók itt is a saját erő arányában részesülhetnek a támogatásból. A Könyvtárpártoló Önkormányzat és a Kiváló Könyvtár cím szintén csak a tehetősebb könyvtárak privilégiuma lehet.

A Nógrád megyében vizsgált települések általános helyzete

Nógrád megye kistélepülései közül vizsgálatunkba 10 települést választottunk a megye különböző pontjairól. Ebből 3 központilag ellátott hely: Egyházasgerge, Erdőkürt, Terény, a többi önállóan működik. Közülük korábban központi szerepkört egy település, Nógrádkövesd töltött be. Korábban fiókkönyvtárként működött négy: Nógrádsipek, Bánk, Magyargéc, Erdőkürt.

Kettősfunkciójú könyvtárak: Magyargéc, Mátramindszent, Nógrádsipek.

A települések lakosságszám szerinti megoszlása:

Településnév	Lakos	Ellátott	Önálló
Bánk	689		+
Berkenye	582		+
Egyházasgerge	784	+	
Erdőkürt	583	+	
Magyargéc	826		+
Mátramindszent	943		+
Nógrádkövesd	709		+
Nógrádsipek	784		+
Szalmatercs	503		+
Terény	414	+	

A települések adottságaiban és körülményeiben sok a hasonló vonás. Ugyanakkor a helyi sajátosságok árnyalják az egyes településekről kialakult képet.

A települések különböző távolságra helyezkednek el a legközelebbi központtól, a legközelebb Bánk található Rétságához (6 km), a központtól legtávolabb eső település Nógrádkövesd, amely kb. 30 km-nyire található Balassagyarmattól, illetve Erdőkürt, amely már a megyén kívüli központokhoz, Váchoz, Aszódhoz közelebb van, mint közigazgatási központjához, Pásztóhoz (40 km).

Közlekedési szempontból buszközlekedés minden településen biztosított, de a járatok ritkák és többnyire csak többszöri átszállással lehet eljutni a központokba. Vasútvonal Berkenyén (Vác–Bgy. vonal), Bánkon (Diósjenő–Romhány vonal), Nógrádkövesden (Bgy.–Aszód) halad át, illetve Erdőkürtön és Egyházasgergén a település közelében van vasúti megállóhely.

Négy település zsákutca falu, ahonnan út tovább nem vezet: Egyházasgerge, Berkenye, Mátramindszent és Nógrádsipek, az átmenő buszforgalom hiánya miatt a járatok ritkák.

Közlekedési szempontból előnyös helyzetben van a 22-es főút mellett fekvő Szalmatercs.

Vonalas telefonhálózat valamennyi településen ki van építve. Mobiltelefont használni csak Bánkon, Berkenyén és Nógrádkövesden érdemes, a többi helyen a lefedettség nem megfelelő.

Teleház, faluház egyik településen sem létesült. Számítógép szinte minden településen található – sajnos a könyvtárakban csak egy helyen – a polgármesteri hivatalban és az iskolákban, de Internet elérés csak a nógrádsipeki és egyházasgergei iskolában, valamint a polgármesteri hivatalokban biztosított.

Valamennyi település önálló, saját hivatallal, testülettel, polgármesterrel és jegyzővel rendelkezik. Ez alól csak Nógrádkövesd kivétel, amely a mai napig megőrizte központi szerepkörét. Jelenleg a Becske, Szécsénke, Galgaguta és Nógrádkövesd körjegyzőségének központja.

Kisebbségi önkormányzat Terényben (szlovák) és Berkenyén (német) működik, valamint Erdőkürtön, ahol a települési önkormányzat szlovák kisebbségi települési önkormányzattá alakult át.

Szalmatercs kivételével minden településen van óvoda és iskola. Változó gyereklétszámmal csak alsó tagozat van Bánkon, Berkenyén és Terényben. Az iskolák egy részében összevont osztályokban folyik az oktatás.

Iskolabusz szállítja a gyerekeket az iskolába Szuháról Mátramindszentre és a berkenyei felsősöket Szendehelyre.

Nagy körzeti általános iskola működik Nógrádkövesden, ahová négy kistelepülésről járnak be gyerekek.

Nemzetiségi nyelvoktatás Berkenyén, Terényben és Erdőkürtön folyik. Bánkon csak az óvodában tanítják a szlovák nyelvet.

A művelődési házak – néhány, az iskolák által szervezett nagyobb rendezvény kivételével – program nélkül üresen állnak. Teleház, faluház sehol sincs. A falvakban az informálódás, a tájékozódás, a szórakozás lehetőségét kizárólag a települési könyvtárak biztosítják meglehetősen változatos színvonalon.

Közösségteremtő erőként érzékelhető a nemzetiségi településeken a különböző hagyományörző körök tevékenysége pl. Erdőkürtön, Bánkon, Terényben (szlovák), és Berkenyén (német). Az erőkürtiek illetve a berkenyeiek testvérkapcsolatokat ápolnak szlovákiai, ill. németországi településekkel.

Terényben a szlovák kisebbségi önkormányzat aktív szerepet játszik a település kulturális életében. Többek között a könyvtár működését is támogatja, emellett a település pályázatainak legfőbb készítője is.

Hagyományápoló közösség az Egyházasgergén működő gyermek-néptáncsoport, melynek évente nagy szerepe van a környező településekkel közösen megszervezett Karancs-völgyi néptánc találkozó létrejöttében.

Érdekes kezdeményezés és több éves sikere is bizonyítja, hogy életképes, az erdőkürtiek népfőiskolája, melyet különböző témákban gazdaság, társadalom, művészet rendeznek meg a Népfőiskolai Társaság és a megyei népfőiskolai egyesület segítségével. Ugyanitt a közművelődés formálásában és a pályázati források felkutatásában élen jár a művelődési kör.

Öntevékeny szervezatként működik Nógrádsípeken a „Szabadidős Társaság”, amely a helyi kulturális élet mozgatója, a hagyományörzés és a nagy falusi rendezvények, pl. szüreti bál szervezője.

A gyerekek is formálják a közösségek arculatát. Egyházasgergén egyre sikeresebb a gyermektáncsoport, Terényben pedig diákönkormányzat működik a felnőtt önkormányzat mellett.

Helyi alapítvány három településen született, mutatja, hogy a civilszervezeti élet kezdetei már a kistelepülésekre is elérték. Bánkon működik a „Mentsük meg Bánkot!” alapítvány, mely a község önállóvá válásakor jött létre, Terényben a „Terényért Közalapítvány”. Az „Erdőkürtért Közalapítvány” segítségével az Erdőkürtről elszármazottak támogatják a település ifjúságát.

Valamennyi településre jellemző, hogy helyben a munkalehetőség minimális. A városok nagy üzemeiben foglalkoztatottak száma visszaesett és ez a bejáró dolgozókat nagymértékben érintette. Néhány kistelepülésen a munkanélkülivé váltak vállalják a napi 4–5 óra buszozást és Pestre vagy Pest környékére járnak el dolgozni.

Aki teheti és ha tud eljár valamelyik közeli központba (ez a közlekedés problémái miatt nem könnyű), vagy munkanélküliként valamilyen mezőgazdasági tevékenységbe kezd. Egyházasgergén az ilyen mezőgazdasági kényszervállalkozók száma jelentős.

Berkenyén a bogyós gyümölcsök termesztésére faluszövetkezet alakult, mely önálló hűtőházat tart fenn.

Különösen problémás azoknak a településeknek a helyzete, ahol a roma lakosság aránya magas, pl. Magyargécen, ahol mintegy 60, és Egyházasgergén, ahol kb. 30% a romaszármazásúak aránya. Körükben

a munkanélküliség fokozottabban jelentkezik, hiszen képzetlenek. Gombaszedéssel, gyümölcszedéssel egészítik ki segélyüket.

Több településen kezdeményezések történtek a falusi turizmus meghonosítására. Így pl. Terényben turistaszállást alakítottak ki és nyaranta képzőművészeti alkotótábort rendeznek. Évente nagy mozgósító erejű rendezvény a nemzetiségi nap, melynek már több évtizedes hagyománya van. Berkenyén a polgármesteri hivatal épületének felső szintjén panzió működik. Ugyanitt adták át a múlt évben az „Ifjú németek házá”-t, amely ifjúsági csoportok számára biztosít szálláshelyeket. Néhány éve alakították ki a német tájházat, amely ma múzeum.

Bánk üdülőfaluként jelentős vonzerővel bír. Többféle szálláslehetőséggel rendelkezik, panziók, motel, kemping és ifjúsági tábor várja az ideérkezőket. Évente jelentős rendezvénysorozata a Bánki nyár kulturális és folklórprogramokkal. A településen szlovák tájház várja a látogatókat. Bánkon található a Szlovák Kisebbségi Önkormányzat nemzetiségi és oktatási centruma is.

Erdőkürtön épült fel a közelmúltban a Boldog Özséb Engesztelő Nővérei apácakolostor, de ez nem gyakorol semmilyen befolyást a település életére.

Egyházasgergén működik a Szent József Katolikus Iskola kb. 100 fővel.

Helyi információk forrása a polgármesteri hivatal. Hirdetőtábla a polgármesteri hivatalban található, a hangos bemondás lehetősége adott, de nem igazán hatékony. Helyi újság 3 településen van, de éves-, féléves periodicitással jelenik meg. Ez nem kedvez a gyors tájékoztatói igényeknek. (Egyházasgerge – Közösségi hírek; Bánk – Bánki Hírek, Hírek a községházáról; Magyargéci Mozaik (félévente), Iskolai Híradó (évente). Terényben nincs helyi újság, de egy helyi krónikában örökítik meg a falu nevezetes eseményeit.

A könyvtár helye, szervezeti hovatartozás. Fejlesztési elképzelések

A fenti környezetben működnek a kistélepülési könyvtárak. A települések hasonló adottságai hasonlóságokat eredményeznek, de az egyedi sajátosságok, a működési feltételek, a támogatottság, az eltérő szervezeti hovatartozás és személyi feltételek eltéréseket mutatnak a könyvtárak működésében.

A könyvtárak fenntartói minden esetben a települési önkormányzatok, melyek eltérő mértékben biztosítják a működési feltételeket. Az önkormányzatok különböző figyelmet fordítanak könyvtáraik működésére. Helyenként jobb kondíciókat biztosítanak, magasabb beszerzési keretet, fejlesztési lehetőséget, másutt csak fölös teherként jelentkezik az önkormányzat számára. Ezeken a területeken sajnos csak vegetál, esetleg egyre hátrányosabb helyzetbe kerül a könyvtár, ez hosszabb távon a látogatók-olvasók elmaradásához, végső soron a könyvtár leépüléséhez vezet (pl. Szalmatercs).

A vizsgált könyvtárak közül korábban 4 könyvtár volt fiókkönyvtár, annak minden örökségével együtt. A volt fiókkönyvtárak közül Erdőkürt választotta az ellátóközponti csatlakozás lehetőségét.

A rendszerváltás után önállóvá vált Bánk újra szívesen csatlakozna a rétsági városi könyvtárhoz, szívesen vásárolna egy nagyobb könyvtártól szolgáltatásokat. Kérdés, hogy a nagyobb könyvtár fogadóképes-e erre az igényre.

Napjainkra kialakultak a szervezeti működés keretei, de még több helyen nincs biztosítva megfelelően a könyvtár működtetésének személyi feltétele. A könyvtárakban nagy a fluktuáció, állandóan változó személyek kezelik. Terényben közhasznú munkás végzi a könyvtári feladatokat, Nógrádsipeken a pedagógusok órabeosztása határozza meg, hogy éppen ki a könyvtáros. Szerencsére az iskola már felismerte ennek a helyzetnek a hátulütőit és stabil megoldást keres a probléma megoldására.

Szinte minden településen tapasztalható az iskolához való erőteljes kötődés. Ez több helyen kettősfunkciójú könyvtár kialakításához vezetett. De azokon a településeken is, ahol klubkönyvtárként vagy csak önálló könyvtárként működik a könyvtár az tapasztalható, hogy a könyvtár állományából néhány száz kötetes tartós letétet ad az iskola és/vagy az óvoda számára (pl. Erdőkürt, Egyházasgerge).

A vizsgált könyvtárak funkció és szervezeti hovatartozás szerint:

Településnév	Közkönyvtár	Kettős funk.	ÁMK
Bánk	+		
Berkenye	+		
Egyházasgerge	+ (klubkönyvtár)		
Erdőkürt	+ (klubkönyvtár)		
Magyargéc		+	
Mátramindszent			+
Nógrádkövesd	+		
Nógrádsipek		+	
Szalmatercs	+		
Terény	+		

A két kettősfunkciójú és az ÁMK keretén belül működő könyvtárat az iskola kezeli, azaz működési költségei az iskola költségvetésében szerepelnek, személyzetét az iskola biztosítja. Magyargéceken az iskola egyik épületében került elhelyezésre a könyvtár, a másik két településen a könyvtár az iskola közvetlen közelében található. Ezekben a településeken a kettős funkcióból inkább az iskolai funkció érvényesül. Dokumentum-beszerzésre általában az iskolai normatívából már nem jut a könyvtárnak.

A könyvtárak szervezeti hovatartozásának változását nem tudjuk tendenciaszerűen jellemezni. Ugyanis mind az integrálódás, mind pedig ennek ellentéte egyaránt tapasztalható: pl. Berkenyén a korábban kettős funkciójú könyvtárat szétválasztották iskolai és községi könyvtárra, az állományokat megosztották. Ennek ellenére a használók kb. 90%-a ma is általános iskolás. Ezzel ellentétben Magyargéceken és Nógrádsipeken összeolvasztották az iskolai és községi állományt.

Azokon a településeken, ahol nem kettősfunkciójú a könyvtár, Szalmatercs kivételével mindenütt található iskolai könyvtár is, ennek ellenére nincs törekvés további összevonásra, békésen megélik egymás mellett. Mindkét könyvtár legfőbb használói 14 éven aluliak. Az egymással párhuzamos működést praktikus szempontok is indokolják, pl. Nógrádkövesden, az iskolát 4 önkormányzat tartja fenn, egy esetleges összevonás esetén ennyifelé kellene egyeztetni, hogy ki mennyivel járuljon hozzá a költségekhez.

Több településen is megfogalmazódott a könyvtárosok részéről, hogy szükséges lenne a fiatalok számára a szabadidő tartalmas eltöltésére teret, keretet nyújtani, hogy a kocsmá helyett inkább a könyvtárban találkozhassanak beszélgetni, játszani, valamilyen társas együttlét céljából.

Egyházasgergén a könyvtárral egy épületben lévő jelenleg nem rendeltetésszerűen használt ifjúsági klub helyiségét szeretné a könyvtáros megkapni és kulturált környezetűvé alakítva a könyvtár „csatolt egységeként”, technikával felszerelve a fiatalok összejöveleinek helyet adni. Nógrádkövesden közösségi ház kialakítására pályáznak, ahol tornaterem, könyvtár és esetleg teleház is helyet kaphatna.

Bánkon nagy reményeket fűz az önkormányzat a könyvtár szolgáltatásainak számítógéppel és Internethasználattal való bővítéséhez. A fejlesztéseket az önkormányzatok pályázatok segítségével kívánják megvalósítani.

A működési feltételek javítását tervezik Terényben, ahol a könyvtár helyisége jelenlegi állapotában nem igazán alkalmas a könyvtári állomány tárolására sem és természetesen könyvtári szolgáltatások biztosítására sem. Tetőjavításra, fűtéskorszerűsítésre és vizesblokk kialakítására lenne szükség.

Minden könyvtárban megfogalmazódott az igény a technikai fejlesztésre, hiszen a kistelepülési könyvtárak általában nem rendelkeznek technikai eszközzel. Szerencsésebb helyzetben vannak a kettős funkciójú könyvtárak, akik az iskola eszközeit használhatják. Azonban videóra, tévére, CD-lejátszóra, számítógépre, esetleg Internethasználatra mindenhol lenne igény. Mindezeket azonban egyik könyvtár sem tudja saját erejéből megvásárolni. Szintén megfogalmazódott az állományfejlesztés, frissítés igénye, melyet a néhány tízezres állománygyarapítási összeg nem biztosít.

A nyilvános könyvtári ellátás törvényi feltételei és a realitás

Az 1997. évi CXL. törvény a Kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről és a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről megfogalmazza hogy mindenkinek joga, hogy igénybe

vegye a nyilvános könyvtári ellátás rendszerét. Tehát nemcsak a városokban és a nagyobb központi településeken élők kiváltsága a könyvtárhasználat, hanem az ország bármely pontján éljen is a polgár élhessen ezzel a jogával.

A törvény azt is leszögezi, hogy a nyilvános könyvtári ellátás rendszerének működtetése az állam és a helyi önkormányzatok feladata. Az állam a könyvtárak működtetését az önkormányzatokon keresztül finanszírozza, normarendszerrel határozza meg a támogatás mértékét. Ezek a normatív támogatások különösen az alacsony lélekszámú településeken nem elégségesek a közművelődés és könyvtári ellátás biztosításához. A kistelepülési önkormányzatoknak saját bevételi forrásuk nincs, nincsenek helyi vállalkozók, illetve ha vannak is, a belőlük származó jövedelem minimális. A munkalehetőségek hiánya és a közlekedési nehézségek miatt a kistelepüléseken sok a munkanélküli, magas a segélyezésre szorulóak száma. Az intézmények finanszírozásban sem a könyvtár áll az élen, hanem az óvoda, iskola, egészségügy és szociális ellátás. Ezért a normatívaként kapott támogatásokon kívül kevés lehetőség nyílik a könyvtárak többletfinanszírozására.

A fejkvótaként érkező pénzek is több feladatra összevontan jelennek meg az önkormányzatoknál és a belső átcsoportosítás gyakran a könyvtárak hátrányára történik. Célszerűbb a normatívák emelése, esetleg pontosabb címkézése, és annak elérése, hogy ezek a támogatások ne legyenek összemoshatók az önkormányzatok egyéb pénzeszközeivel. Esetleg el lehetne gondolkozni azon, hogy a könyvtárakat ne az önkormányzatokon keresztül finanszírozzák.

A kistelepüléseken jelenleg a realitás nem áll összhangban a törvényi megfogalmazásokkal. A könyvtárak alacsony színvonalon működnek, a szolgáltatások színvonala alacsony, az új információhordók beszerzése korlátozott, a technikai színvonal minimális.

A gyűjteményépítés az alacsony beszerzési keretből nem valószínűsíthető meg, és a keretek felhasználása is többnyire esetleges. Nincs stabil könyvtári személyzet, aki hosszabb időre vállalja ezt a feladatot, azt valamilyen belső érdeklődés motiválja, mivel a könyvtárosok díjazása is minimális. Sem erkölcsi sem anyagi elismerés nincs, így különösebb elvárásokat sem támaszt az alkalmazó önkormányzat.

A kistelepülési könyvtárak többsége jelenleg a törvény által támasztott alapkövetelményeknek nem felelnek meg.

A vizsgált településeken az alapkövetelmények érvényesülése:

a) Mindenki által használható és megközelíthető

A könyvtárak általában a település központjában, jól megközelíthető helyen nyertek elhelyezést. Több helyen törekedtek az elhelyezésnél arra is, hogy a könyvtár közel legyen a buszmegállóhoz, közlekedési lehetőségekhez és más intézményekhez (polgármesteri hivatal, iskola).

A hozzáférést némileg korlátozza Magyargécen az a tény, hogy az általános iskola egyik hátsó traktusában nyert elhelyezést a könyvtár, ugyanígy Terényben sem könnyű a postaépület végén található könyvtár megközelítése. Erdőkürtön a Polgármesteri Hivatal épületének emeleti részén működik a könyvtár.

Szalmatercsen a könyvtár egyre rosszabb körülmények közé kerül. Jelenleg a központból kikerült a falu szélére, ez a látogatók számát is csökkentette. Érdekes jelenség figyelhető meg Bánkon, ahol a könyvtár jobb körülmények közé, a központba költözött a polgármesteri hivatal és a templom közé. Mégis a látogatókat ez a változás nem serkenti, inkább távol tartja a könyvtárlátogatástól.

b) Könyvtári szakembert alkalmaz

Az alapkövetelmények egyik kritikus pontja a szakemberellátás kérdése. Ez a követelmény a vizsgált települések egyikén sem érvényesül, amennyiben a könyvtári szakember kifejezésen a törvény által értelmezett terminológiát alkalmazzuk, azaz minimum középfokú szakmai végzettség szükséges a könyvtáros feladatainak ellátásához.

Településnév	Iskolai végz.	Kt. szakmai végzettség	Kt. gyakorlat
Bánk	érettségi	-	10 év
Berkenye	érettségi	-	pár hónap
Egyházasgerge	pedagógus	-	pár hónap
Erdőkürt	pedagógus	alapfokú	35 év
Magyargéc	pedagógus	alapfokú	10 év
Mátramindszent	pedagógus	kt. szakkoll.	1 év
Nógrádkövesd	pedagógus	alapfokú	15 év
Nógrádsipek	pedagógus	-	10 év
Szalmatercs	érettségi	alapfokú	15 év
Terény	érettségi	-	-

Szigorú értelemben véve ennek a követelménynek a vizsgált 10 település közül csak 1 felelne meg. Ez az arány a megye községeiben hasonló. A falusi könyvtárakban mindössze 6 felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező könyvtáros dolgozik. Középfokú végzettsége mindössze 14 kollégának van.

A vizsgált 10 településen 5 pedagógus és 5 középfokú iskolai végzettséggel rendelkező könyvtáros dolgozik, négyen alapfokú könyvtári végzettséggel rendelkeznek, egy pedagógus pedig könyvtári szakkollégiumi végzettséggel rendelkezik.

6 kollégának több éves-, évtizedes gyakorlata van a könyvtári munkában. Többen azonban sem végzettséggel sem gyakorlattal nem rendelkeznek – betanítottként végzik a könyvtárosi feladatokat. Ők nem is terveznek semmilyen könyvtári szakmai képzésben való részvételt. Ezt egyébként főfoglalkozású munkahelyük miatt sem tudnák vállalni. A képzés költségeit pedig nem szívesen vállalná fel sem a könyvtáros, sem pedig a fenntartó. Sem anyagi, sem erkölcsi érdeke nem fűződik hozzá sem a fenntartónak, sem a könyvtárosnak.

A probléma megoldásaként kínálkozott az ellátóközpontozás való csatlakozás lehetősége, ahol a feldolgozást a nyilvántartások kezeléséig stb. adódó szakmai feladatokat szakemberek végzik. A kistelepülések könyvtári szakembereket nem tudnak sem megfelelő időtartamban

foglalkoztatni, sem azokat megfizetni. Ezt az alapkövetelményt esetleg lehetne az ellátóközponti csatlakozás lehetőségével enyhíteni.

Egyik legnagyobb problémája lesz ennek a törvényi feltételnek a betartatása. Ha a könyvtárakat csak ez alapján az ismérv alapján vizsgálánk, alig maradna könyvtár a nyilvános könyvtárak jegyzékén.

c) *Rendelkezik kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljaira alkalmas helyiséggel*

Ez is olyan feltétel, melyet sok kistelepülés számára szinte lehetetlen teljesíteni és nem is biztos, hogy szükséges.

A kistelepüléseken a könyvtár nemcsak könyvtár, hanem közösségi színtér. Megszűntek vagy üresen konganak a művelődési házak, nincsenek klubok. Talán nem eretnek gondolat, és a gyakorlat is bizonyítja, hogy ezeknek a kiskönyvtáraknak más a funkciójuk, mint az elmélyült munkálkodást, tanulást, kutatást segítő nagy könyvtáraknak. Úgy tűnik, a közösség életébe szervezesebben beépül a könyvtár, ha az otthont ad a képviselőtestület üléseinek vagy a népfőiskolának, vagy éppen a fiatalok beszélgetéseinek. És ha ez a közösségi szerep érvényesül, eredményezheti azt is, hogy a fizikai környezet is az igény hatására esztétikusabbá, kulturáltabbá váljon.

Jó példa erre Erdőkürt, ahol a művelődési körnek, a népfőiskolának és időnként a testületi üléseknek is helyet ad a könyvtár. Természetesen a nyitvatartási időt úgy kell meghatározni, hogy az egy mástól eltérő tevékenységek ne zavarják az alapfunkció ellátását. Ugyanakkor érthető módon felmerül a vagyonsvédelem kérdése. Ezért a könyvtárosnak felügyeletet kell biztosítani ezeken a rendezvényeken is. Természetesen nem támogatható a könyvtár helyiségének más célokra való korlátlan használata.

A vizsgált települések az általánosnál jobb helyzetben vannak, szinte mindegyik rendelkezik kizárólagosan könyvtári szolgáltatások céljára alkalmas helyiséggel. Az alkalmasság némiképp megkérdőjelezhető ott, ahol a tető beázik és a három helyiséget egyetlen vaskályha fűti(?) ki télen, pl. Terényben. Vagy Magyarágécn, ahol a kölcsönözhető állomány egy szűkös félszobányi helyiségben van elhelyezve, viszont kizárólag könyvtári célt szolgál.

A könyvtárhelyiségek kialakítása és berendezésének színvonala is eléggé változatos képet mutat.

Sok helyen probléma a fűtés, a világítás, az 1970-es évekből itt maradt rozoga bútorok. Szerencsére lassanként a gázprogramnak köszönhetően egyre több önkormányzati intézményben – közöttük a könyvtárakban is – sor kerül fűtéskorszerűsítésre, de általában helyi intézmények között ez az utolsó.

Sajnos előfordul, szerencsére csak szórványosan, hogy a szépen felújított, korszerűsített könyvtárhelyiségből hamarosan a könyvtárnak mennie kell, mert orvosi rendelő, fogorvos, telefonközpont stb. telepszik be a felújított könyvtár helyére, és a gyűjteményt az előzőnél még rosszabb körülmények közé kell telepíteni (pl. Szalmatercs).

Könyvtár által használt helyiségek közül közös foglalkozások, könyvtári órák megtartására alkalmas Nógrádkövesd, Mátramindszent, Magyargéc, Erdőkürt, Egyházasgerge könyvtára, ezekben egy kisebb csoport számára elegendő ülőhely biztosított.

d) Rendszeresen, a felhasználók többsége számára megfelelő időpontban tart nyitva

Ennek a követelménynek a teljesülését egyik településen sem előzte meg igényfelmérés. Mégis a könyvtárosok kevés kivételtől eltekintve igyekeznek a nyitvatartási időt a potenciális olvasók igényeihez igazítani. Jó példa erre Egyházasgerge, Mátramindszent és Nógrádkövesd, ahol az iskola napirendjéhez és a buszjáratok érkezéséhez is igazítják a nyitva tartást, gondolnak a bejárókra és a helyi lakosokra is, lehetőséget biztosítva arra, hogy minél többen igénybe vehessék a könyvtár szolgáltatásait.

Erdőkürtön a helyi lakosság igényeit figyelembe véve téli és nyári nyitvatartási rendet alakítottak ki.

A kettős funkciójú könyvtáraknál kétféle korlátozó tényező is megfigyelhető. Egyik a nyári szünetben tartott szünet, a másik pedig a nyitvatartási időknél kizárólag az iskolai órabeosztáshoz történő igazítása. Egy déli, délelőtti nyitva tartás az iskolásokon kívül nem hozzáférhető a felnőttek, a középiskolások és a bejáró dolgozók számára. Főként ott érvényesül ez a tendencia, ahol a pedagógus-könyvtáros óraszámában látja el a könyvtárosi teendőket (Nógrádsipek, Magyargéc).

A könyvtári szolgáltatás kényszerű szünetelését eredményezi Szalmatercsen az, hogy a művelődési házban tartott rendezvények idején a könyvtár nem közelíthető meg.

e) Helyben nyújtott alapszolgáltatásai ingyenesek

A kistelepülési könyvtárak szolgáltatásai alapszolgáltatások. A könyvtárak beiratkozási díjat nem kérnek, nem is lenne értelme, hiszen ez a kistelepüléseken nem jelenthetne komoly bevételt, ugyanakkor esetleg visszatartó erő lehetne azok számára, akiknek más lehetősége nincs a művelődésre, informálódásra.

A kistelepülési könyvtárak az alapszolgáltatásokon túl nem is nyújtanak semmiféle plusz szolgáltatást.

Kölcsönzés és helybenolvasás mindenütt biztosított. Folyóirat-olvasásra 2 településen, zenehallgatásra 1 településen van lehetőség. Könyvtári órákat, foglalkozást 3 helyen tartanak. Helyismereti, helytörténeti dokumentumokat csak Nógrádkövesd gyűjt, de ez sincs még feldolgozva.

Az iskolai feladatok és versenyfeladatok megoldása a nagyobb könyvtárakban Mátramindszenten és Nógrádkövesden jellemző. Ennek a szerepnek az erősítésére szinte minden könyvtáros törekszik, és keresi a kapcsolatot az iskolákkal.

Nemzetiségi dokumentumokat szolgáltat Bánk, Erdőkürt és Berkenye részben saját állományból, részben pedig a megyei könyvtár által kiszállított letétből.

f) Statisztikai adatokat szolgáltat

Ennek a feltételnek több-kevesebb utánajárás után valamennyi könyvtár eleget tesz.

g) Ellátja az 55. § (1) bekezdésében felsorolt alapfeladatokat

55. § (1) A nyilvános könyvtár alapfeladatai

a) a fenntartó által kiadott alapító okiratban és szervezeti és működési szabályzatban meghatározott fő céljait nyilatkozatban közzéteszi

A vizsgált könyvtárak egyike sem rendelkezik küldetésnyilatkozattal.

b) gyűjteményét folyamatosan fejleszti, feltárja, megőrzi, gondozza, rendelkezésre bocsátja

Ez az alapfeladat, amely a legteljesebb mértékben érvényesül a kistelepüléseken, ugyanakkor a kistelepülési létből fakadóan számos korlátja van e feladatok érvényesítésének.

A gyűjtemény folyamatos fejlesztésének kulcsa az önkormányzatok kezében van azzal, hogy mennyit fordít az állomány gyarapítására. Biztosítja-e a pénzeszközök folyamatos felhasználását vagy ad hoc módon kell elkölteni a gyarapítási összeget, ütemezhető-e a felhasználás?

Tapasztalatunk szerint azokon a településeken, ahol ma is a Könyvtárellátón keresztül történik a gyarapítás biztosítható a folyamatosság. Készpénzes vásárlás esetén nagyon meg kell gondolni, hogy milyen dokumentumra van szüksége a könyvtárnak?

Általában jellemző a pénzügyi keretek folyamatos felhasználása, de vannak olyan települések is, ahol év végén egyszerre kell elkölteni az egész éves beszerzési keretet. Ez nélkülöz minden tervszerűséget, folyamatosságot, a gyűjteményépítés szempontjait és a felhasználói igényeket is.

A kistelepülési könyvtárak állománya többnyire nem feltárt. A könyvtárosok raktári rend alapján tájékozódnak és tájékoztatnak. Csupán az alapnyilvántartásokat vezetik.

Raktári katalógus az ellátóközpontok tagkönyvtárainról készült és a központokban található, ezen kívül van Mátramindszentnek, Nógrádkövesdnek és Szalmatercsnek. Egyéb katalógussal csupán Mátramindszent rendelkezik, de az sem teljes (betűrendes).

Adatbázissal, sőt ahhoz szükséges könyvtári szoftverrel és számítógéppel egyik könyvtár sem rendelkezik.

c) tájékoztat a könyvtár és a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól

d) biztosítja más könyvtárak állományának és szolgáltatásainak elérését

e) részt vesz a könyvtárak közötti dokumentum és információcserében

Ezek az alapfeladatok sajnálatos módon nem teljesülnek. A könyvtárosok maguk sincsenek tisztában a lehetőségeikkel. Még a könyvtárközi együttműködés legelemibb formáját sem ismerik, használják. Emellett

sok esetben egyszerűbb bemenni egy nagy könyvtárba és kikölcsönözni onnan a könyvet a több napig tartó levelezés helyett.

A kistelepüléseken dolgozó könyvtárosok nem szakemberek. Nem ismerik a rendelkezésükre álló lehetőségeket. Továbbképzésre főfoglalkozású munkahelyük miatt nem tudnak eljönni. Szakirodalmat nem olvasnak, mert már a szakmai lapok sem férnek bele a szűkös költségvetésbe. A megyei könyvtár hírlevelét vagy nem olvassák, vagy csak felületesen.

A saját állományáról megfelelő feltártság hiányában nem tud információt nyújtani. A könyvtári rendszerbe nem tud bekapcsolódni, telekommunikációs lehetőségek híján nem érhető el.

Szükséges lenne ezeknek a kistelepüléseknek a bekapcsolása a rendszerbe, ahol is akár nagyobb könyvtárakkal, akár egymás között tudnának kommunikálni.

A települési ellátás általános jellemzői:

Nyitva tartás

A vizsgált könyvtárakban a heti nyitva tartás 4–5 óra, általában 2x2 óra megoszlásban, hozzávetőlegesen egy kora délelőtti és egy délutáni nyitva tartás. Azokon a településeken, ahol a pedagógus óraszámában könyvtáros, előfordul, hogy a könyvtár nyitvatartási idejét az olvasói igények helyett az iskolai munkarendhez igazítják. 4 óránál hosszabb nyitva tartás csak Bánkon van, 2 helyen csak 2 órában látogatható a könyvtár.

Településnév	Heti nyitva tartás	Nyitvatartási idő megoszlása
Bánk	5	2x2,5
Berkenye	2	2x1
Egyházasgerge	4	2x2
Erdőkürt	4	2x2
Magyargéc	2	2x1
Mátramindszent	4	2x2
Nógrádkövesd	4	2x2
Nógrádsipek	4	1x3, 1x1
Szalmatercs	4	2x2
Terény	4	2x2

Nyilvános jegyzéken lét

A nyilvános könyvtárak jegyzékén a vizsgált 10 könyvtár közül Bánk, Erdőkürt, Mátramindszent, Szalmatercs és Terény szerepel jelenleg. Már beadta kérelmét Egyházasgerge. Nem is jelentkezett 3 település: Nógrádsípek, Nógrádkövesd, Magyargéc. Ez az arány az önkormányzatoknak a könyvtárakhoz való hozzáállását tükrözi, mennyire érdeklődnek, mennyire foglalkoztatja azokat a könyvtár sorsa. Információhiányról nem beszélhetünk, mivel a megyei könyvtár minden adandó alkalommal felhívta és felhívja a figyelmet, tájékoztat. Ez inkább az odafigyelés hiányáról árulkodik.

Gyarápítási összeg

Az állománygyarápításra fordított összegek változatos képet mutatnak. A beszerzett dokumentumok többsége könyv. Csupán 4 településen fizetnek elő valamilyen folyóíratra.

Gyarápodás

Település	Lakos fő	Gy. összeg költségvetésből	Támogatás pályázat	Összes gy.	Beszerzett dok.	Átlagár	1 lakosra jutó besz. össz.
Nógrádkövesd	709	130.000		130.000	57 db	2281,-	80,4
Nógrádsípek	784	21.000		21.000	23 db	913,-	26,7
Mátramindszent	943	53.000		53.000	58 db	914,-	56,2
Magyargéc	826	46.000		46.000	85 db	541,-	55,6
Bánk	689	58.000	15.000	73.000	28 db	2607,-	105,9
Berkenye	582	8.000		8.000	19 db	421,-	13,7
Egyházasgerge	784	30.000		30.000	34 db	882,-	38,3
Erdőkürt	583	30.000	14.000	49.000	42 db	1166,-	84,-
Terény	415						
Szalmatercs	503	31.000		31.000	36 db	861,1	61,6

A könyvtárak állománygyarápítása döntő többségében az önkormányzatok által biztosított költségvetési támogatáson alapul. Érdekeltségnövelő és felzárkóztató támogatásból csak a nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak részesülhettek. A fenti forrásokon kívül ajándékkönyvekkel gyarápodtak az Ellátóközpontok által ellátott települések. Erdőkürt 64 ezer, Egyházasgerge 19 ezer, Terény pedig 40 ezer Ft értékű ajándékkönyv juttatásban részesült,

melynek forrása pályázat és ajándék. (Az ajándékkönyvek darabszámát és értékét a táblázatban nem tüntettem fel.)

A Könyvtárellátóval kapcsolatban álló könyvtárak állománygyarapításához kismértékben hozzájárulnak a Soros Alapítvány ajándékkönyvei.

A gyarapítási összeget és a beszerzett állományegységeket tekintve látható, hogy ahol a dokumentumbeszerzési összeg nagyobb, ott nő az átlagár is. Tehát nagyobb a lehetőség igényesebb, értékesebb dokumentumok beszerzésére.

A beszerzési összegek felhasználása változatos képet mutat. Megszűnt a könyvtárellátó monopóliuma, ennek következtében minden könyvtár ott költi el beszerzési keretét, ahol tudja. Könyvesboltokban, ügynököknél, esetleg mindezt kombinálva a Könyvtárellátóval.

Kizárólagosan a Könyvtárellátóval már csak a szalmatercsi könyvtár van kapcsolatban. Mátramindszent és Nógrádkövesd részben igénybe veszi azt, de saját felhasználású készpénzes vásárlási kerettel is rendelkeznek, melyeket általában könyvesboltokban vásárolnak le. Az ellátóközponti tagkönyvtárak kivételével a többi településen is könyvesbolti vásárlás a jellemző, de előfordul a könyvügynöknél történő vásárlás is.

A könyvtárosoknak problémát okoz néhány településen, hogy a beszerzési összegeket nem tudják ütemezni, emiatt rendszertelenül, alkalomszerűen tudnak vásárolni. Ilyenkor valószínűleg nem a valós igény, hanem az éppen aktuális piaci kínálat határozza meg, hogy mi kerül be az állományba.

Könyvtáros végzettsége

A könyvtárosok a vizsgált településeken fele-fele arányban közép- és felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek. A felsőfokú végzettség minden esetben pedagógus végzettséget jelent. A pedagógus könyvtárosok egyébként nagy mozgósító erővel bírnak elsősorban a fiatalabb korosztályokra.

A megyei összkép nem ilyen pozitív. A falusi könyvtárakban még mindig találhatunk alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező könyvtárost. Nógrád megye községi könyvtáraiban a könyvtárosok egyharmada

rendelkezik valamilyen felsőfokú végzettséggel, kétharmada alap- vagy középfokú végzettséggel rendelkezik.

Szakmai képesítés. Lásd: A nyilvános könyvtárak alapkövetelményeinél!

Könyvtáros fizetése

A könyvtárosok alkalmazásának minősége, a munka tartalma és díjazása is változó. A könyvtárak többségében megbízási díjas könyvtárosok dolgoznak.

Településnév	Az alkalmazás minősége	Az alkalmazás tartalma	Díjazás
Bánk	Megbízási d.	könyvtáros	Bruttó 6.000,-
Berkenye	Megbízási d.	könyvtáros	Nettó 4.800,-
Egyházasgerge	Megbízási d.	Könyvtáros, takarító, fűtés	Bruttó 20.000,-
Erdőkürt	Megbízási d.	könyvtáros	Bruttó 8.000.-
Magyargéc	Megbízási d.	könyvtáros	Bruttó 2.000.-
Mátramindszent	Óraszámban	könyvtáros	-
Nógrádkövesd	Megbízási d.	Könyvtáros, takarító	Bruttó 12.000.-
Nógrádsipek	Óraszámban	könyvtáros	-
Szalmatercs	Megbízási d.	könyvtáros	Nettó 5.400,-
Terény	Közhasznú	Könyvtáros	-

Az óraszámban alkalmazott pedagógusoknak a kötelező óraszámukba számít be a könyvtári munka. Így a díjazás a munkabérük részeként jelentkezik.

A közhasznú munkásként alkalmazott könyvtáros egyéb feladatai mellett végzi a könyvtári munkát. Közhasznú munkások alkalmazása sok problémát vet fel, mivel alkalmazásuk csak időleges. Nem érvényesülhet semmiféle koncepció a gyűjteményépítésben, a könyvtár fejlesztésében és a pénzügyi felelősség sem érvényesíthető.

A könyvtáros megbízása és ellenőrzése

A megbízás (munkaszerződés tartalma), az ellenőrzés módja, tartalma

A megbízás tartalmával a könyvtárosok sokszor maguk sincsenek tisztában. Munkaköri leírással egyik könyvtár sem rendelkezik.

A fenntartónak különösebb elvárásai nincsenek a könyvtárossal szemben azon kívül, hogy meghatározott időpontokban tartsa nyitva a könyvtárat, a pénzügyekkel elszámoljon, és lehetőleg ne is legyen vele semmi probléma. Így ki-ki saját elképzelésének és igényességének megfelelően alakítja a könyvtári munkát. Könyvtáros váltás esetén, ha igénylik, segítséget kérhetnek a megyei könyvtártól.

Azokon a településeken, ahol az iskola kezeli a könyvtárat, a könyvtáros munkáját is az iskola ellenőrzi. Az önkormányzat felé az iskolai beszámolón belül jut el az információ a könyvtár működéséről (Nógrádsipek, Mátramindszent, Magyargéc).

A többi településen az önkormányzat évenként beszámoltatja a könyvtárost, ez pénzügyi és tartalmi beszámoltatást is jelent. Ilyenkor nyílik alkalom arra, hogy az esetlegesen felmerülő problémák, tervek, elképzelések a képviselőtestület elé kerüljenek.

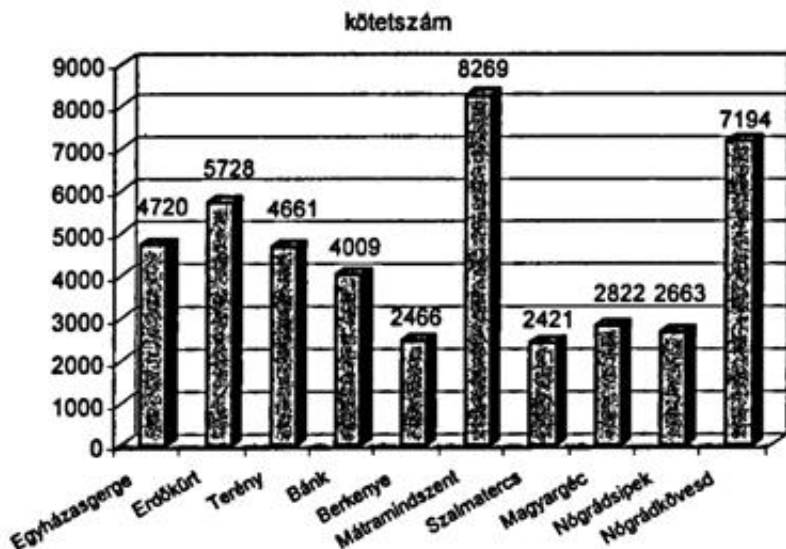
Az említetten kívül az önkormányzat nagyobb bepillantást általában nem igényel a könyvtár munkájába (Terény, Nógrádkövesd, Bánk).

Állomány alakítása (apasztás, gyarapodás, ellenőrzés)

A vizsgált könyvtárak állománya eltérő nagyságú, de egyikük sem haladja meg a 10.000 kötetet. A legnagyobb és minőségileg is a legjobb összetételű állománnyal Nógrádkövesd és Mátramindszent rendelkezik. Ezek a könyvtárak olyan helyzeti előnnyel rendelkeznek, amely a többiek számára nehezen behozható. Nógrádkövesd korábban körzetközpontként kedvező anyagi feltételek között működött a korábbi időszakban is, a könyvtári rendszer átalakulása utáni átmeneti megtorpanás után mind mennyiségben, mind minőségben tovább gyarapodik. Mátramindszenten is folyamatos, tervszerű állományépítés folyt és folyik jelenleg is szakember irányításával. Az anyagi feltételek némileg jobbak és azok felhasználása is hatékonyabban történik. Elsősorban az értékes, időtálló irodalmat, a tanuláshoz, ismeretszerzéshez szükséges dokumentumokat szerez be.

A többi település esetében az állománygyarapítás évente folyamatosan történik, de ez nem tudja pótolni az évtizedek alatt felgyülemlett

hiányosságokat. Ezeknek a könyvtáraknak állományában rengeteg a régi, avult, senki által nem forgatott dokumentum, '60-'70-es évekből származó könyv, szépirodalom és szakirodalom található, ezek főlegesen terhelik az állományt, csökkentik annak hatásfokát. Ugyanakkor a rendelkezésre álló beszerzési keretektől nem oldható meg az állomány minden területének frissítése. Ezért lenne nagyon fontos, hogy a beszerzésre fordítható eszközöket a leghatékonyabban használják fel. Valós eredményt néhány tízezer forintos beszerzéssel nem lehet elérni.

A könyvtárak mindegyikében könyv a domináns dokumentum-típus. Folyóiratot négy könyvtárban fizetnek elő. Néhány helyen van videokazetta, diafilm, hanglemez, CD-lemez.

Az állomány revíziója és az apasztás általában állományellenőrzéshez kötődik. Ilyenkor kerülnek törlésre a különféle jogcímen régóta törlésre váró dokumentumok.

Az állományellenőrzés ritkábban történik a 3/7. KM-PM rendeletben meghatározottaknál. Az önkormányzatok nem mindegyike ismeri és alkalmazza ezt a rendeletet. Általában könyvtáros-váltáskor megtörténik, de vannak olyan települések, ahol erre sem fordítanak figyelmet. Például Nógrádsipeken az önállóvá válás óta (kb. 10 év) még

nem volt állományellenőrzés. Berkenyén és Terényben könyvtárosváltás miatt sem tartottak ellenőrzést. A salgótarjáni ellátóközpont által ellátott településeken az ellátóközpont munkatársai gondoskodnak az esedékes állományellenőrzések elvégzéséről.

Jó lenne, ha az önkormányzatok a könyvtáros váltás tényét jeleznék a megyei könyvtárnak, akkor javaslatot tehetnénk vagy segíthetnénk az átadás-átvételt, javaslatot tehetnénk az állományellenőrzésre és az elvégzendő feladatokra.

Katalógusok

Lásd: A nyilvános könyvtárak követelményeinél!

A kisebb könyvtárak állománya a könyvtárosok számára katalógusok nélkül is áttekinthető, átfogható. Még inkább az lehetne egy alapos selejtezés után. Katalógusépítésre a könyvtárosoknak sem ideje, sem a szakmai felkészültsége nincs meg. Nem véletlen, hogy betűrendes katalógussal csupán Mátramindszent rendelkezik. Szakkatalógus egyik könyvtárban sincs. Raktári nyilvántartás az ellátott helyek könyvtári állományáról, Szalmatercsről és Nógrádkövesdről készült.

Szabályzatok

A kistélepülési könyvtárakban általában csak szórványosan található meg a különféle szabályzatok. Nem véletlen, hogy a könyvtárak működése betanítás alapján és nem előre meghatározott elképzelés, koncepció alapján történik. Illetve koncepció, ha van, többnyire csak a könyvtárosok fejében létezik.

Alapító okirattal a nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak rendelkeznek: Bánk, Egyházasgerge, Erdőkürt, Mátramindszent, Szalmatercs, Terény. Nógrádkövesden most készíti a könyvtáros(!).

A könyvtárhasználat mindenütt szabályozva van, de ennek írásba foglalása csak Egyházasgergén és Mátramindszenten történt meg.

Gyűjtőköri szabályzata is csak Mátramindszentnek van. Ezen a téren is sok pótolnivalója van a kiskönyvtáraknak.

Magyei Könyvtárral kapcsolat (szolgáltatások átvétele)

A megyei könyvtár szolgáltatásait nem ismerik, nem is keresik. Kevesen ismerik a közhasznú információs szolgáltatást. A helyismereti gyűjteményről már többen hallottak, de még nem használták.

Talán ez egyik legismertebb a megyei szolgáltatások közül a könyvtárközi kölcsönzés, mégsem veszik igénybe, csak minimális számban. Egyszerűbb megvenni, kölcsönkérni a szomszéd könyvtárból, esetleg a megyei vagy városi könyvtárból a könyvtáros saját nevére kikölcsönözni.

A vizsgált települések közül mindössze 3 könyvtárban vették valaha is igénybe ezt a szolgáltatást.

A megyei könyvtár információs kiadványa, a Hírforrás minden könyvtárba eljut. A két új könyvtáros (Berkenye és Terény) kivételével ismerik, de feltehetőleg csak felületesen olvassák, emiatt sok hasznos információtól esnek el a kiskönyvtárak.

Az új könyvtárosok kivételével mindenütt ismerik még a módszertani tanácsadás, segítség lehetőségét.

Tovább kellene erősíteni a helyszíni segítségnyújtó- és információs munkát, hogy a módszertanosok személyes jelenlétükkel, a helyszínen is jelen lehessenek és a helyi feltételeknek és szükségleteknek megfelelő segítséget nyújtsák, ne legyen km vagy Ft korlátja a módszertani munkának.

A kistélepülési könyvtárak a megyei könyvtár továbbképzéseiben nem tudnak részt venni. Lehet bármilyen érdekes a téma, a főfoglalkozású munkahely és a földrajzi távolság és esetenként az érdeklődés hiánya is hozzájárul, hogy ezek a könyvtárosok nem jutnak el ezekre a rendezvényekre.

A megyei könyvtár évtizedes múlttal rendelkező szolgáltatása a kistélepülési szolgáltatóprogram. Az utóbbi években kizárólag pályázati forrásból finanszírozott sorozat a kistélepülési könyvtárak és iskolák számára nyújt tartalmas, irodalmi rendezvényeket, rendezvényirodalomórákat, előszóban közvetíti az irodalmat.

Nógrádkövesd, Magyarág, Egyházaskér, Erdőkürt, Nógrádsipek, elsősorban azok a települések, ahol iskola is van - és szívesen fogadja ezeket a rendezvényeket.

Könyvtárhasználók száma, összetétele

Település	Lakos/ olvasó	olvasó	14 é.a. olv.	Arány	Láto- gató	14 é.a.	Arány	K. köt.	kk. 14 éa.	Arány
Egyházaskerve	8%	62	43	69%	csak töredék évi adat van					
Erdőkürt	10,6%	62	29	47%	670	476	71%	1133	803	71%
Terény	10,36%	43	23	53%	202	106	52,4%	201	139	69%
Bánk	1,7%	12	5	42%	457	264	57,5%	895	404	45,1%
Berkenye	4,4%	24	23	96%	151	145	96%	240	233	97%
Mátramindszent	16%	147	85	58%	844	595	70,5%	1184	626	53%
Szalmatercs	7,7%	39	19	48,7%	652	439	67,3%	1540	907	59%
Magyargéc	7,6%	63	58	92%	63	58	92%	552	522	94%
Nógrádsípek	9,5 %	75	52	69,3 %	662	449	67,8%	610	485	79,5%
Nógrádkövesd	37,8%	268	148	55,5%	3116	2454	78,7%	3227	2134	66,1%

A könyvtárhasználók a település lakóinak átlag 7–10%-át teszik ki. Nógrádkövesden ez az adat kiugróan magas, ennek egyik magyarázata a körzeti általános iskola közelsége lehet, ugyanakkor magas a felnőtt használók aránya is. Meg kell jegyezni, hogy ez a könyvtár az átlagostól jobb körülmények között, és jobb feltételekkel működik. Mátramindszenten is magas ez az arány, ez a két települési könyvtár biztosítja a legnagyobb és legszínvonalasabb állományt, szolgáltatásokat és legkulturáltabb környezetet, hozzáértő szakembert. A forgalmi adatok is ezt erősítik.

Ez a mutatószám Bánkon és Berkenyén a legalacsonyabb.

A használók életkorbeli megoszlása ritka kivétellel azt mutatja, hogy a látogatók 72,53%-a 14 éven aluli, a kölcsönzött köteteknek 70,4%-át szintén a gyerekolvasók kölcsönözték ki. Érdekes módon ez azokon a településeken is tapasztalható, ahol az iskola saját könyvtárral is rendelkezik.

Az előregedő településeken (Szalmatercs, Erdőkürt) a felnőtt könyvtárhasználók aránya magasabb.

A felnőtt használók kategóriájának nagy részét szinte mindenütt a középiskolások, főiskolások és a valamilyen intézményes oktatási formában részt vevők teszik ki. Emellett a látogatók között megtalálhatók a nyugdíjasok és a munkanélküliek. Az aktív dolgozók kisebb hányadban képviseltetik magukat a könyvtárhasználók között.

Néhány településen, ahol a lakossági körében magas a romaszármazásuk aránya, ez a magas arány a könyvtárhasználók körében is

kimutatható. Főként a roma gyerekek körében népszerű a könyvtár. Pl. Egyházasgergén a beírt olvasók 45% roma származású. A könyvtárosok szerint a lakossági arányhoz viszonyítva az olvasók között nagyobb arányban képviseltetik magukat. Többször jönnek és hűségesebb olvasók. Ugyanilyen tapasztalatokról számolt be a magyargéci könyvtáros is.

Etnika – nemzetiségi ellátás

A vizsgált települések közül egy német és három szlovák nemzetiségi település van. Ezek közül Bánkon már csak hagyományörzés szintjén művelik a nyelvet, ennek megfelelően minimális igény van a szlovák nyelvű dokumentumokra. A lakók elfelejtették a nyelvet, illetve beolvadtak a vegyes házasságok révén. Szlovák nyelvet az iskolában sem tanítanak, csak az óvodában.

Erdőkürtön a szlovák néphagyományok őrzése közösségteremtő erő. És bár az utóbbi években a nyelvet már csak az iskolában tanulják és használják a gyerekek, fontosnak tartják, hogy a gyerekek számár biztosítva legyenek a szlovák nyelvi anyagok is: néprajzi, dalos, mesés, verses könyvek, szótárak. Saját erőből erre nem tudnak áldozni, de szívesen fogadják a megyei könyvtár letétjeit.

Terény szintén szlovák nemzetiségi település, itt is erős a hagyományörző tevékenység. Az iskolában folyik nyelvoktatás. Itt az idősebbek még élő nyelvként beszélnek és olvassák is a szlovákot. Nemzetiségi letét található a könyvtárban, de azt az állomány többi részéhez hasonlóan át kellene vizsgálni és a fölöslegeseket, az avultakat selejtezni kellene. A könyvtár rendszertelen nyitva tartása miatt az elmúlt 5–6 évben a megyei könyvtár által letétbe adott nyelvi anyagok az iskolai könyvtárban kerültek elhelyezésre.

Berkenye német nemzetiségi település, az iskolában itt is van nyelvoktatás, sőt a gyerekeket azért hordják iskolabussszal Szendehelyre, hogy felsőben is részesülhessenek német nyelvoktatásban. A könyvtár szép számmal rendelkezik német nyelvű anyaggal, melyet a nemzetiségi ellátás jóvoltából illetve különböző csatornák révén ajándékként kaptak. A könyvtáros elmondása szerint kevés érdeklődés mutatkozik ezek iránt az anyagok iránt.

Technikai felszereltség- játék, közművelődési célú eszközök

A kistelepülési könyvtárak minimális technikai felszereltséggel rendelkeznek. Korszerű eszközök alig találhatók. Az a néhány több évtizedes lemezjátszó, rádió, amely még a 70-es évekből maradt meg mára már használhatatlanná vált.

Település	Technikai eszközök	Közművelődési célú eszközök
Egyházasgerge	-	-
Erdőkürt	Televízió	-
Terény	-	-
Bánk	Számítógép	-
Berkenye	-	-
Mátramindszent	-	Sakk, társasjáték
Szalmatercs	Lemezjátszó, rádió (rég)	Sakk
Magyargéc	-	-
Nógrádsipek	-	-
Nógrádkövesd	Lemezjátszó, Hifitorony, CD-lejátszó, Videó, Magnó	Társasjátékok

A táblázat jól mutatja a technikai eszközök hiányát. Ahol vannak valamilyen eszközök, azok többnyire a „klubkönyvtári lét” maradványai, habár az idő jócskán eljárt felettük. Korszerű eszközökkel csak Nógrádkövesd rendelkezik. Szalmatercsen az egyetlen értékesebb darabot (erősítőt) egy betörés alkalmával elvitték. Ironikusan hangozhat, hogy a többi berendezés még a betörőnek sem kellett!

Az integrált könyvtárakban – igény esetén – lehetőség van az iskola eszközeinek használatára.

Kevés és elhasznált a könyvtárakban található sakk és társasjáték, ezek felújítására vagy cseréjére is szükség lenne.

Szinte kivétel nélkül minden könyvtárban megfogalmazódott a technikai eszközök beszerzésének, fejlesztésének szükségessége, ám erre saját erőből nincs lehetőségük a kis könyvtáraknak. Szükség lenne olyan pályázati lehetőségekre, melyek a kistelepülési könyvtárak ilyen jellegű támogatását céloznák, és lehetőséget biztosítanának a szolgáltatások bővítésére.

Szinte mindenütt lenne igény számítógépre és Internet használatra. Ezek nemcsak a könyvtári szolgáltatások körét bővítenék és növelnék a könyvtárak látogatottságát, hanem alapfeltétele is a kis-könyvtáraknak a könyvtári rendszerbe való bekapcsolódáshoz.

Pályázati tevékenység, forráskutatás

Napjainkban a legkisebb település is rá van kényszerítve, hogy szinte mindenre pályázni kell. Így van ez a kistelepülési könyvtárak esetében is.

Egyrészt ez a pályázati „kényszer” ösztönzőleg hat a könyvtárosokra, újra és újra kell gondolni a tevékenységet, a terveket, új ötletek, új elképzelések megvalósítására nyújtanak lehetőséget a pályázatok. Másrészt a pályázatba fektetett energia nem biztos, hogy megtérül. És végül a pályázatokat konkrét célra írják ki, nem biztos, hogy az adott könyvtárnak a szükséglete egybeesik a kiírással. És végül a pályázat sikere mindig esetleges, a pályázati nyereség nem tervezhető és felhasználása kötött.

Valamivel egyszerűbb a helyzet a pályázat néven futó központi támogatásokkal, az érdekeltség-növelő és a felzárkóztató pályázattal. A nyilvános könyvtárak jegyzékén szereplő könyvtárak kis odafigyeléssel igénybe vehetik.

A probléma a valódi pályázatoknál jelentkezik. A könyvtárak minden lehetséges fórumra pályáznak. A kettős funkciójú könyvtárak az iskolával közösen vagy az iskolán keresztül, a többi településen általában az önkormányzat készíti a pályázatokat. Bánkon az önkormányzat a „Mentsük meg Bánkot!” alapítvány bevonásával a civilszervezetek számára kiírt pályázaton is indult. Minden lehetőséget megragadnak, amely valamilyen eredményt hozhat a közösségnek. Így a könyvtárakban jelenleg megtalálható korszerűbb technikai eszközök (számítógép, televízió, videó lejátszó) is pályázati tevékenység eredménye.

Terényben a könyvtár és a közművelődés fejlesztésére kiírt pályázatokat a kisebbségi önkormányzat figyeli és készíti.

Erdőkürtön szinte minden pályázati lehetőséget kihasználják: pályázik az önkormányzat, a könyvtár, és a művelődési kör is.

A pályázati munkát nehezíti, hogy nem mindenhol hozzáférhetőek a pályázati felhívások, az Internet-kapcsolódási lehetőségek hiányában

sokszor a pályázati adatlap sem szerezhető be. Ezen egyfajta települések közötti összefogással segítenek. Az érsekivádkerti teleház segíti a hozzá forduló önkormányzatokat, intézményeket.

Egyéb forrás felkutatására csak Egyházasgergén van elképzelés, ahol is a könyvtár javára jótékonytsági bált szerveznek.

A könyvtárak számára némi bevételt jelenthet a könyvtárak állományából kivont feleslegessé vált vagy elhasználódott dokumentumok kiárusítása.

Az Ellátóközpontok hatókörébe tartozó könyvtárak fejlesztésére az Ellátóközpontok is pályáznak, de a települések maguk is pályázhatnak. Az ellátó az általa nyert összegeket dokumentum formájában juttatja vissza a tagkönyvtárakba.

Sajnos az utóbbi években Ellátóközpontok számára alig írtak ki pályázatot. Itt is fontos lenne a technikai fejlesztés, hiszen a feldolgozás mellett adatbázisépítés is folyik. Szükséges lenne a meglévő eszközök korszerűsítése és az Ellátóközpont számára legalább egy laptop beszerzése, ez nagyságrendekkel megkönnyítené az állományellenőrzéseket.

Szükséges lenne az állományfejlesztés mellett a könyvtári munka más területeire irányuló pályázatok kiírása: kevés a dokumentumra, a könyvtári technikára, bútorzat fejlesztésre kiírt pályázat. Főképpen a kiskönyvtárak számára alig írnak ki pályázatot. Önerőből viszont a könyvtárak számára megoldhatatlan a felzárkózás.

Örömmel veszik mindenhol az érdekltség-növelő és felzárkóztató pályázatokat. Nagyobb volumenű pályázatokon, pl. a „Könyvtárpártoló Önkormányzat” a ráfordítás szerény mértéke miatt kevés eséllyel indulhatnak.

Fejlesztési célok, például technológiai fejlesztés, állomány, épület-felújítás, bútorzat

Valamennyi könyvtárban megfogalmazódott a továbblépés, a fejlesztés igénye és szükségessége, mely a könyvtárak szolgáltatásaiban és működésében minőségi változást eredményezhetne. Ez az igény leginkább a technikai eszközök fejlesztésére, elsősorban számítógép és Internet-hozzáférési lehetőségek kialakítására vonatkozott (Egyházasgerge, Nógrádkövesd, Nógrádsipek, Bánk, Magyargéc).

A korszerű információs technika mellett igény lenne televízióra és videolejátszóra Egyházasgergén, Terényben pedig magnóra, CD-játszóra.

A technikai fejlesztés az olvasók, elsősorban a fiatalok számára jelentene nagyobb vonzerőt.

Az állomány nagyobb arányú fejlesztésének szükségessége szinte minden könyvtárban az első helyen állt a fejlesztési célok között. Minőségi, tartalmi fejlesztésre, kézikönyvek és egyéb korszerű információhordozók beszerzésére lenne szükség, pl. CD-k, CD-ROM-ok, egyéb hanganyagok. Természetesen ezek használatához megfelelő technikára is szükség van.

Több folyóiratra, újságra lenne igény Erdőkürtön, Nógrádkövesden.

Író-olvasó találkozót Erdőkürt említette meg, a korábbi jó tapasztalatokat felidézve.

A könyvtár bővítését tervezi Egyházasgerge, ahol is a jelenlegi ifjúsági klub helyiségével növekszik a könyvtár céljára használt terület. Itt technikával felszerelt klubövezetet, videosarkot és folyóiratolvasót lehetne kialakítani, esetleg itt közhasznú információk is helyet kaphatnának.

Jelenleg is folyik a nógrádkövesdi könyvtár bővítése, ahol is egy gyermekrészleg, gyermekolvasóterem kialakítása folyik. Kiváló színhelye lesz a könyvtári óráknak, foglalkozásoknak, és lehetőséget biztosít arra, hogy különböző életkorú és érdeklődésű olvasók egymás zavarása nélkül használhassák a könyvtárat, így a felnőtt térben biztosítható a tanulás, a csendes kutatás lehetősége. A gyermekrészlegbe később új bútorok, székek, asztalok és polcok vásárlását tervezik.

Terényben a könyvtárépület teljes felújítására szükség van. Elsődleges lenne a tető megjavítása, mivel az épület jelenleg is beázik. Hosszabb távon a fűtés-korszerűsítés és egy vizesblokk kialakítása szerepel a fejlesztési elképzelések között.

Nógrádkövesden a könyvtáros szeretné elérni a nyitvatartási idő módosítását, nagyobb teret szeretne biztosítani a fiatalok és a fiatal felnőttek számára a kulturált szabadidő eltöltésére, közös beszélgetésre. Szükségesnek tartja, hogy legyen egy hely, ahol a fiatalok összegyűlhetnek, beszélgethetnek, és hogy legyen kivel megbeszélni a problémáikat.

Amennyiben Bánkon is sikerülne számítógép és Internet használatot biztosítani, úgy itt is változhat a nyitvatartási idő.

A fejlesztéseket az önkormányzatok csak kis lépésenként tudják végrehajtani. Nagyobb volumenű változtatáshoz szükséges pályázati lehetőségekre lenne szükség.

A települési ellátás segítői

Megyei Könyvtár, (városok szerepe), Ellátóközpontok

Szerepük, helyük, tevékenységükkel kapcsolatos problémák és nehézségek

A települési könyvtárak szakmai segítésének évtizedes hagyományai voltak. A különböző központi szerepkörű könyvtárak meghatározott munkamegosztás szerint segítették a hálózati központoktól kiindulón a legkisebb könyvtárig. Az egymásra épülő szintek között nagy szerep jutott a végpontokhoz legközelebb álló körzeti könyvtáraknak és a városi könyvtáraknak. Az önkormányzati rendszer átalakulása után sem a körzetközpontok, sem pedig a városok nem tudták tovább vállalni a települési könyvtárak módszertani segítését. Ez nagy problémát jelentett és jelent ma is a kiskönyvtárak számára, hiszen segítséget így csak a megyei könyvtártól várhatnak, ami sok esetben földrajzilag jelentős távolságra van. Megszűnt a pásztói városi könyvtár ellátóközpontja, az általa ellátott települések néhány éves átmeneti időszak után a megyei könyvtár ellátóközpontjához csatlakoztak. A városok közül kivételként a balassagyarmati városi könyvtár biztosít továbbra is módszertani szolgáltatást a vonzáskörzetébe tartozó könyvtárak számára és ellátóközpontot is működtet. Jelenleg a megyei könyvtár ellátóközpontja 22 települési könyvtárat lát el, Balassagyarmat pedig 8 település ellátását biztosítja. A '90-es évek közepétől a Szakszervezetek Megyei Könyvtára is bekapcsolódott a kistépelülések könyvtári ellátásába és néhány önkormányzati könyvtárat teljes egészében, néhányat pedig időlegesen cserélődő letétekkel látnak el.

Az ellátórendszerhez való csatlakozás lehetősége azoknak a könyvtáraknak ajánlott, ahol nem tudják biztosítani pedagógus vagy könyvtáros szakember alkalmazását. Azok a könyvtárak, amelyek

valamilyen szempontból problematikus helyzetben vannak és segítségre szorulnak. Különösen az önállóvá vált korábbi fiókkönyvtárak számára volt vonzó ez a csatlakozási lehetőség, akik az átvett állomány selejtezését, nyilvántartásba vételét és állománnyá szervezését saját erőből nem tudták volna biztosítani.

Az ellátóközpont biztosítja a könyvtárak állományának folyamatos gyarapítását és gondozását. A fenntartókkal egyeztetve elvégzi az esedékes állományellenőrzéseket. Ilyenkor állományrevíziót végez, és kivonja a fölös, avult és rongált dokumentumokat. Kezeli a könyvtár nyilvántartásait.

A salgótarjáni ellátóközpont a szolgáltatást évenként megkötött megállapodás alapján nyújtja. A fenti szolgáltatásokért évente szerény szolgáltatási díjat, 6.000,- Ft-ot számol fel.

A megállapodásban rögzítve van a beszerzett dokumentumok kiszállításának módja. Kivétel nélkül minden tagönkormányzat maga gondoskodik a szállításról.

A gyarapítást a könyvtárossal együttműködve a helyi igények alapján végzi, igény szerint a könyvön kívül egyéb dokumentumokat is beszerz. Az ellátóközpont állományáról és a tagkönyvtárak állományáról adatbázist épít.

Nyilvántartásai: egyedi és csoportos leltár, raktári katalógus, betűrendes katalógus. A könyvtárak egy részének, a később csatlakozott könyvtárak állományáról saját cím és csoportos nyilvántartást vezetünk. Ezzel megkönnyíthető a csatlakozás és kiválás lehetősége. A korábbi tagok esetében egy esetleges kiválás rengeteg adminisztrációval, törléssel jár. Mivel a tagkönyvtárak nem igénylik az állomány forgatását, ezért egyszerűbb a nyilvántartások külön kezelése.

Az ellátóközpont a módszertani osztályon belül működik. Egy fő – könyvtáros asszisztens végzettségű, jelenleg főiskolás – kizárólag a dokumentumok beszerzésével, elosztásával, leltározásával foglalkozik. 1 fő adatbázist épít és a könyvek szerelését és a törléseket végzi (polgári szolgálatos). Az ellátóközpont menedzselését és a dokumentumok feldolgozását a módszertanosok végzik. Az állományellenőrzésekben 4 fő vesz részt.

A beszerzés az igények gyűjtésével, összesítésével kezdődik. A beszerzés forrásai változóak. A rendelkezésre álló keret egy töredék

részét a Könyvtárellátónál, a többi részt készpénzes vásárlás formájában használja fel. Tájékozódik a piacon, helyi és a budapesti könyvesboltokban, kapcsolatban áll a Sunbooks Internetes könyvruházzal. 2000-ben 2.232.000,- Ft értékben gyarapított az ellátóközpont, melynek valamivel több, mint a felét az önkormányzatok által biztosított összeg és különböző támogatások (érdekeltségnövelő, felzárkóztató stb.) teszik ki, másik felét pályázati forrásból és ajándékkönyvekből biztosította az ellátóközpont.

Technikai színvonala nem kielégítő. Csupán két számítógép és egy fénymásoló áll rendelkezésre az ellátóközponti és módszertani munkára. Ez kevés, mivel az adatbázisépítés és a feldolgozás külön történik, Internetes könyvrendelés, könyvkeresés-tájékozódás, valamint szövegszerkesztés igényét és a módszertani munkával kapcsolatos egyéb szövegszerkesztési, kapcsolattartási stb. igényt nem tudja kielégíteni. Szükséges lenne még egy laptop, vonalkód és vonalkódleolvasó, melynek segítségével az állományellenőrzés jelentősen meggyorsítható lenne.

A balassagyarmati ellátóközpont szerényebb feltételek mellett működik, egy fő végzi ezt a szolgáltatást. Munkaideje töredék részében. A könyvtárak egy része nem működik, másik része nem fizet hozzájárulást. A könyvtárak sok esetben az ellátóközpont által pályázaton nyert összegekből gyarapodnak. Az elmúlt évben 215.000,- Ft összeget fordított állománygyarapításra.

Mindkét ellátóközpont pályázik a tagkönyvtárak számára, ez nem zárja ki, hogy a községek maguk is részt vegyenek más pályázatokon. Sajnos az utóbbi években egyre kevesebb az ellátóközpontok számára kiírt pályázati lehetőségek száma. Pedig saját erőből a technikai fejlesztést nem tudják megoldani.

Hálózati gondozás tartalma, szerepe, szükségessége, jelene

A fentiek alapján látható, hogy a települési könyvtárak, különösen pedig a kistelepülési könyvtárak nehéz helyzetben vannak, szinte behozhatatlan hátrányokkal küzdenek: anyagi feltételek szűkösek, a személyi feltételek nem megfelelőek, szakemberellátás nem megoldott. Az állományok elöregedettek. A fizikai környezet is kívánni valót hagy maga után. Hiányzik a korszerű technika. Mégis

ezek a könyvtárak működnek, szolgáltatnak a kistelepüléseken egyetlen lehetőségként arra, hogy az emberek művelődni, tájékozódni vagy éppen szórakozni tudjanak.

A fejlesztés mindenképpen szükséges, de saját erőből megoldhatatlan. A jelenleg rendelkezésre álló eszközök leghatékonyabb kihasználására, segítségnyújtásra, tanácsadásra a legkisebb könyvtárban is szükség van.

Ennek a leghatékonyabb módja a személyes jelenlét. A rendszer-váltást megelőző időszak védett és jól szervezett hálózati gondozó tevékenysége után a kiskönyvtárak hirtelen magukra maradtak, elbizonytalanodtak, ezért szükséges tudatosítani, hogy továbbra is van kihez fordulni a szakmai problémákkal. A módszertani látogatások egyik fontos feladata nemcsak a könyvtáros, hanem a fenntartó tájékoztatása is.

A megyei könyvtárban jelenleg ennek a munkának nincsenek biztosítva teljes mértékben a feltételei. Ez többletmunkával és többletkiadással jár. Az erre a feladatra jelenleg biztosított személyi létszám egyéb feladattal is terhelt. Ritkábban tudnak eljutni, és nem lehetnek egyszerre több helyen jelen.

Ennek a munkának talán az egyik legfontosabb területe az információk gyors áramoltatása. Ez a szükséglet hívta elő információs hírlevelünket, a Hírforrást, mely könyvtárakkal kapcsolatos aktuális információkat juttat el a megye könyvtáraiba. Ezek szakmai, jogi, érdekvédelmi, szakirodalmi információk, melyek a megyei könyvtárba különböző információs csatornákon beérkeznek (szaksajtó, Internet). A Hírforrás mellékleteként felhívjuk a figyelmet az aktuális pályázati lehetőségekre.

A tájékoztatás egyik módja a továbbképzés. Évente több alkalommal szervezünk aktuális témához kapcsolódó továbbképzéseket, de ezek közönsége inkább a nagyobb könyvtárakból tevődik össze.

A kistelepülések megbízási díjas könyvtárosai nem jutnak el főfoglalkozású munkahelyük, a földrajzi távolság vagy az érdektelenség miatt, ezért a megyei könyvtárnak kell megkeresni őket.

Azokon a településeken, ahol az ellátóközpontok tagkönyvtárai működnek, szorosabb a kapcsolat mind a könyvtárosokkal, mind a fenntartókkal. Gyakoribbak a találkozások, jobb az információcsere.

Fontos feladatunk a kiskönyvtáraknak a könyvtári törvénnyel és az azt követő jogszabályokkal összefüggő információk továbbítása, a pályázati lehetőségek koordinálása. Kiemelt feladatunknak tartjuk a kiskönyvtárak segítségét a nyilvános könyvtárak jegyzékére kerülésben.

Összegyűjtjük és elemezzük a megye statisztikai adatait, ezek alapját képezik a TEKE c. megyei kiadványnak.

A megye könyvtáiról elemzéseket, felméréseket készítünk. Segítjük a szünetelő könyvtárak újraindítását.

A kistelepülési könyvtárak esetében leghatékonyabbnak a személyes kapcsolattartást és jelenlélet érezzük, mivel más csatornán túl nagy az információvesztés, esetleg egyáltalán nem jut el információ. Másik lehetőség pedig az ellátóközponti csatlakozás, amely szintén szorosabb kapcsolattartást feltételez.

Összefoglalás, javaslatok

A kistelepülések könyvtári ellátása jelenleg nagyon távol áll a szakmai és törvényi elvárásoktól.

A kistelepülések földrajzi elhelyezkedésük és a közlekedési viszonyok egyenetlen színvonala miatt egyébként is hátrányos helyzetben vannak. A központtól távol magas a munkanélküliség aránya, kevés a lehetőség a kitekintésre. A lakosság a megélhetés érdekében vagy bejár a központba, vagy valamilyen mezőgazdasági tevékenységet végez.

A kistelepülések infrastruktúrája a központi támogatásoknak és pályázati lehetőségeknek köszönhetően jelentős fejlődésnek indult. Fejlődnek az önkormányzat intézményei, iskolák, óvodák, egészségügyi ellátás.

A támogatások segítségével létrehozott intézményhálózat fenntartása, működtetése egyre nagyobb feladatot jelent az önkormányzatok számára.

A kistelepüléseket fejlesztő, támogató programok ugyanakkor nem érintették a kistelepülések kulturális életének fejlesztését. Sőt negatív tendencia volt tapasztalható, a könyvtár és művelődés területéről más területekre csoportosították át a pénzeket. Megszűntek a művelődési házak, a könyvtár működését sok helyütt szüneteltették.

Nógrád megyében 14 településen szünetel ma is tartósan a könyvtár, de megszüntetésére csak 2 ízben került sor.

Mára a könyvtárak fejlődése, ha mérsékelt ütemben is, de megindult. A fenntartói támogatás mértékétől függően változó színvonalon működnek.

1. Működési feltételek

Elhelyezés, berendezés, felszerelés: a könyvtárak kevés kivétellel bár gyakran szegényes környezetben, de rendezett körülmények között működnek. Elhelyezésükre jellemző, hogy többnyire központi, jól megközelíthető helyen nyertek elhelyezést.

A legkedvezőbb helyzetben az iskolák által működtetett kettős funkciójú könyvtárak vannak, ahol a helyiségeket rendszeresen fűtik és takarítják.

Sok helyen a könyvtárépületeket az elmúlt évek során felújították, de legalábbis kifestették. Vannak olyan helyek is azonban, szerencsére csak kevesen, ahol évek óta megoldatlan egy-egy beázott tető kijavítása.

A világítás központi lámpatesttel megoldott, olvasólámpák sehol sincsenek.

A fűtés a legtöbb helyen a gázprogramnak köszönhetően megoldott, de még találhatunk hagyományos vaskályhával fűtött, de ki nem fűthető helyiségeket. Átmeneti megoldásként villanyfűtést is használnak.

A berendezés és a bútorzat felújítására szinte sehol sem jutott pénz, 20–25 éves bútorok, polcok találhatóak ma is a könyvtárakban.

A technikai színvonal hasonló, technikai berendezés sok helyen egyáltalán nincs, másutt elavult, használhatatlan. Elvértve találunk korszerűbb eszközöket, CD-lejátszót, videót, számítógépet.

2. Személyi feltételek

Könyvtáros szakembert csak néhol találunk a kistélepüléseken. Az önkormányzatok foglalkoztatni és megfizetni sem tudják. Ezekben a könyvtárakban döntően megbízási díjasokat alkalmaznak. Közöttük pedagógusokat, adminisztratív foglalkozásúakat és nyugdíjasokat.

Van, ahol közhasznú munkás tölti be a könyvtárosi munkakört több egyéb feladattal összevonva. A feladat-összevonás több helyen is előfordul, de nem szerencsés, mert mindig a könyvtár szorul háttérbe a feladatok közül.

Az iskolák által kezelt könyvtárakban a könyvtári nyitva tartás idejét helyenként beépítették a pedagógus kötelező óraszámába.

A díjazás, a megbízási díj összege változó, de sehol sem olyan mértékű, hogy jelentős anyagi motivációt jelentene. Inkább a könyvtáros hobbija, érdeklődésének tárgya a könyvtár.

3. Anyagi feltételek

A települési könyvtárak működtetéséhez szükséges anyagi feltételeket az önkormányzat biztosítja a polgármesteri hivatalon vagy az iskolán keresztül. A támogatás mértéke is változó, függ az önkormányzat lehetőségeitől és attól is, hogy mennyire tartja a fenntartó fontosnak ezt a tevékenységet. Végül, de nem utolsó sorban függ a könyvtárnak az önkormányzathoz való viszonyától és attól, hogy mennyire van érzékelhetően jelen a könyvtár a közösség, a település életében.

A költségvetési támogatáson túl, amelyik könyvtár és önkormányzat teheti, pályázik. Figyelik a lehetőségeket, mivel nagyobb arányú fejlesztésre saját erő nem áll rendelkezésre.

4. Állomány és állományalakítás

A kistelepülések könyvtárainak állománya kevés kivétellel lepusztult elöregedett. Az avulás és elhasználódás mértékét, valamint a könyvtárak emelkedését nem tudják követni a beszerzési keretek. Valamit javít, de a lényegi változtatáshoz kevés az érdekeltségnövelő és a felzárkóztató támogatás. Kevés az új gyerekkönyv és az új kézikönyvek, lexikonok szinte megfizethetetlenek a kiskönyvtárak számára.

Jellemző dokumentumtípus a könyv. Néhány helyen jár csak folyóirat, főként a kettős funkciójú intézményekben, ahol a pedagógiai folyóiratok mellett helyet kaphatnak kis számban populáris folyóiratok is.

Hangzóanyag általában kevés van, esetleg régi bakelitlemezek, ritkán CD-vel és kazettával is találkozhatunk. Nagyobb számban fordulnak elő az állományokban a videokazetták, de arányuk nem számottevő.

A gyarapítást nem gyűjtőköri szabályzat alapján végzik, nem jellemző a kiskönyvtárakra a szabályzat megléte.

Az állományalakítást a könyvtár maga végzi, vagy valamelyik ellátóközpontoz csatlakozhat.

Ha a könyvtár önállóan szerzeményez, akkor választhatja a Könyvtárellátó kényelmesebb, de drágább szolgáltatásait, vagy szabadon használhatja fel a pénzt, vállalva a vásárlással, szállítással és feldolgozással járó többletmunkát. Mivel a rendelkezésre álló keretek alacsonyok, ezért a kiskönyvtárak gyakrabban választják az utóbbi megoldást. Ennek következtében gyarapszik a rosszul feldolgozott dokumentumok száma, amelyek esetleg megtalálhatatlanok lesznek az állományban.

Az ellátóközpontoz való csatlakozás mentesíti a könyvtárost a szerzeményezés, állománybavétel és feldolgozás adminisztratív munkafolyamatai alól. A szolgáltatások kényelmesebb és hatékonyabb ellátást biztosítanak.

Apasztás, selejtezés általában állományellenőrzéshez kötődik. Állományellenőrzések gyakorisága nem felel meg az előírásoknak, néhány helyen még könyvtáros váltáskor sem történik meg. Ahol a fenntartó megfelelően figyel a könyvtárra, ott több-kevesebb rendszerességgel megtörténik.

Az ellátott helyeken az ellenőrzést és a törlést az ellátóközpont a helyi önkormányzattal egyeztetve végzi el.

5. Szolgáltatások

A szolgáltatások csak az alapszolgáltatásokra korlátozódnak, a kölcsönzésen, helybenolvasáson, tanuláson és könyvtári órákon kívül más szolgáltatás nincs.

Nincs számítógép, Internetszolgáltatás, zenehallgatási lehetőség.

Mivel a könyvtár semmilyen speciális szolgáltatást nem nyújt, beiratkozási díj sincs. A technikai eszközök bővítésével biztosítani lehetne szélesebb körű szolgáltatást, és lehetővé válna más könyvtárak, információs pontok elérése is.

6. Használók

A könyvtárhasználók többségét a fiatal korosztály teszi ki. Elsősorban az általános iskolások a legintenzívebb könyvtárhasználók, valamint a középiskolások, főiskolások és a fiatal felnőttek. Az aktív dolgozó középkorosztály szinte teljesen hiányzik a könyvtárakból. A nyugdíjasok és a munkanélküliek szintén nagyobb számban látogatják a könyvtárakat.

A lakosságban képviselt arányukhoz képest a roma látogatók száma viszonylag magas.

A fenti helyzetképből adódik néhány javaslat és következtetés:

A kistéleplési könyvtárak szinte mindenhol hasonló helyzetben, hasonló feltételek között működnek. Elszigetelten, magukra hagyottan biztosítják az ellátást.

1. Fontos lenne valamilyen kapcsolatteremtés, kommunikáció a hasonló helyzetben lévő társakkal.
2. Szintén fontos lenne a többnyire jelenleg csak egy irányból ható információáramlás kétoldalúvá tétele a megyei könyvtár és a kiskönyvtárak között.
3. A kiskönyvtáraknak az információs csatornába való bekapcsolódásának elengedhetetlen feltétele a számítógépes fejlesztés.

Ez a technikai fejlesztés nemcsak egy konfiguráció megvásárlását és internetcsatlakozást jelent, hanem egy könyvtári szoftvert, amely képes a szükséges adatok nyilvántartására, ugyanakkor más rendszerekkel is kommunikációra alkalmas.

Javaslom, hogy ennek kezelését a megyei könyvtár szakemberei tanítsák meg, ezzel erősíthető a kapcsolat, ugyanakkor a segítségnyújtás is hatékonyabb lenne, mint egy külső, távoli informatikai cég esetén.

Erre a célra esetleg akár még valamilyen minimális önerő felmutatásával is pályázati lehetőséget kellene találni.

A technika működtetéséhez és a hagyományos könyvtári feladatok ellátásához a kistélepüléseken támogatással egy félállású könyvtáros alkalmazása szükséges. Új ismeretekkel és ambíciókkal rendelkező könyvtárosokat kellene találni. A félállás lehetővé tenné, hogy a munkahely viszonylag stabil legyen, ne legyen állandó fluktuáció. A munkaadónak és a munkavállalónak is érdeke legyen a szakmai végzettség megszerzése és a továbbképzés. A könyvtár szolgáltatásait és tevékenységét közösségi funkciókkal és szinte folyamatos információs szolgáltatással kellene kiegészíteni. Ez a megoldás a könyvtárakban tervszerűbb munkavégzést, tudatosabb állományalakítót, adminisztrációs és szervezőmunkát tenne lehetővé. Az információk elérésére és közvetítésére is nagyobb lehetőséget biztosítana.

Milyen legyen a könyvtáros? Lehetőleg helyben lakó, aki élvezi a közösség bizalmát, rendelkezzen könyvtári és informatikai ismeretekkel, empátiával és szociális érzékenységgel. Legyen ambiciózus, kommunikatív és mozgósítóerővel is rendelkezzen. Alkalmazzák hosszú távra, ne lehessen közhasznú munkatársként néhány hónapos időtartamra megbízni. A könyvtáros munkakört ne lehessen több más feladattal összevonni, mert ilyen esetben mindig hátrányt szenved a könyvtár.

Ezeknek a szakembereknek a képzését szintén végezhetné a megyei könyvtár.

Ahol nem tudják megoldani a félállású könyvtári szakember alkalmazását, oda az ellátóközpontok hatókörét kellene kiterjeszteni.

Az előregedett könyvtári állományok frissítésére szintén pályázat segítségével, egyszeri nagyobb összeget kellene szánni. Természetesen korszerű információhordozók megvásárlását is lehetővé tenné.

A Könyvtárellátó szolgáltatásainak átalakítását is javaslom. A Könyvtárellátónak valamilyen támogatás segítségével ösztönöznie kellene, hogy a kistélepülések újra nála használják fel beszerzési kereteiket, mivel így a szerzeményezésnél gyakran hiányzik a tervszerűség, sok a pillanatnyi igény és kínálat szerinti ad hoc vásárlás. Az így vásárolt dokumentumok feldolgozása nem szakszerű, ami problémássá teheti a visszakeresést.

KÖNYVTÁRAK NÓGRÁD MEGYÉBEN A 2002-ES ÉVI ADATOK TÜKRÉBEN

Az utóbbi években azt tapasztalhattuk, hogy a statisztikai adatlapokon újabb és újabb rovatok jelennek meg. A már megszokott adatokat másképp, és más formában kell szerepeltetni, vagy másképpen kell értelmezni.

Ezeknek a változásoknak oka egyrészt az egységesítésre való törekvés, amelynek jegyében az utóbbi két évben már minden könyvtártípusra egységesen készültek el a jelentőlapok; másrészt érvényesül a könyvtárak egyre bővülő körének bevonására való törekvés az adatszolgáltatásba; harmadrészt a szolgáltatott adatok egységes értelmezésének biztosítása (részletes kitöltési útmutatók, a szabvány átdolgozása a magyar viszonyokra); végül igény a nemzetközi statisztikákkal való kompatibilitásra.

Fontos lépés volt az adatszolgáltatás terén, hogy ma már nemcsak nyomtatott formában, hanem elektronikusan is jelenthetjük adatainkat.

2002-től változás történt a statisztikai adatgyűjtés rendszerében is.

A korábbi időszakban csak az önkormányzati és munkahelyi könyvtárak adatait gyűjtöttük, ma az adatszolgáltatási kötelezettség kiterjedt más könyvtárakra is (felsőoktatási, szakkönyvtárak stb.)

A fentieknek megfelelően nálunk is kibővült az adatszolgáltatók köre, adatokat kaptunk olyan könyvtárakból is, amelyekről eddig jóformán semmilyen információnk sem volt. Másik pozitívuma volt a kiterjesztésnek, hogy egyfajta kapcsolatfelvételt eredményezett a különféle típusú könyvtárak között, amely remélhetőleg az idők során tovább erősödik.

Jelen írásomban azonban csak a korábbi körrel – a települési önkormányzatok által fenntartott könyvtárakkal – szeretnék foglalkozni, mivel az ő adataikról már hosszú idő óta vannak összesítéseink, elemzéseink, melyek alapot nyújtanak az összehasonlításhoz.

Másrészt ezen könyvtárak feladatai és működési feltételeik is hasonlóak, így sokkal inkább összevethetők, mint pl. az egymástól igen eltérő képet mutató szakkönyvtárak.

Nógrád megye önkormányzati könyvtárai közül 5 városi, 1 városi és megyei, és 117 községi könyvtár működik 138 szolgáltató helyen.

Két nagyobb könyvtár – a salgótarjáni és a balassagyarmati – működtet ellátóközpontot, amely 31 kiskönyvtár számára nyújt szolgáltatást. A községek ellátásában továbbá részt vállal a TEMI Könyvtára is, amely 10 könyvtár számára biztosít dokumentumokat. Ebből 3 korábban csak letéti helyként volt nyilvántartva, 2002-ben azonban már önálló könyvtárként szerepelnek.

Városi könyvtárak

Városi könyvtáraink mindegyike közkönyvtár, 3 összevont intézményként működik. Rétság és Szécsény kivételével mindegyik rendelkezik több szolgáltató hellyel (fiókkönyvtárral).

Működési feltételeik eltérőek: működési körülmények, anyagi feltételek, létszám, állomány és funkció is eltérő.

Nehéz összehasonlítani a 2 könyvtárossal dolgozó Szécsényt és a 22 főfoglalkozású könyvtárossal igen magas színvonalon szolgáltató Balassagyarmatot.

Mégis vannak közös feladatok, mégpedig hogy a rendelkezésre álló eszközök és feltételek segítségével a lehető legteljesebben szolgálja olvasóközönségét. Teljesíti a nyilvános könyvtárak követelményeit és alapfeladatait, illetve ezeken túl is részt vesz a szűkebb-tágabb környezet kulturális és közösségi életében. A fenti feladatok hogyan jelentkeznek a statisztikai adatok szintjén?

Működési feltételek:

Alapterület

A könyvtárak mindegyike rendelkezik kizárólag könyvtári célra szolgáló helyiséggel, amelyek alapterülete a megyei könyvtár esetében a legnagyobb, a többi könyvtárnál 1000 m² alatt van. A rétsági és a szécsényi könyvtárnak 500 m²-nél is kisebb terület áll a rendelkezésére.

Nyitva tartás

Valamennyi könyvtár biztosít közel 40 órás vagy annál hosszabb nyitvatartási időt. Mindegyikük nyitva tart hét végén is.

Személyi feltételek

A főfoglalkozású könyvtárosok száma 79, könyvtári alkalmazásban 117 fő áll a városi könyvtárakban. A könyvtárosok többsége (37 fő) felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik, 37 fő pedig középfokúval.

A felsőfokú végzettségűek aránya a legmagasabb a megyei könyvtárban, a többi könyvtárban a középfokúak javára tolódik el a mérleg.

Egyéb felsőfokú végzettséggel 9-en rendelkeznek (köztük 5-nek van középfokú könyvtárosi képesítése.)

Felsőfokú szakirányú	37
Egyéb felsőfokú	4
Felsőfokú + középfokú szakirányú	5
Középfokú szakirányú	32
Alap és középfokú iskolai végzettséggel	1
Összesen:	79

Állomány

Az állományok összetételének meghatározó eleme a nyomtatott dokumentumok túlsúlya. Jelenleg átlagosan az állomány 93%-át teszik ki, ezt követik az AV dokumentumok, amelyek 4,6%-ot képviselnek. A legtöbb elektronikus dokumentumot Balassagyarmat vásárolta, ebből a dokumentumtípusból itt található a legnagyobb gyűjtemény.

Salgótarján	272.898
Balassagyarmat	110.654
Bátonyterenye	73.705
Pásztó	79.392
Rétság	42.778
Szécsény	42.095
Összesen:	626.420

Gyarapítás

Az állományok összetétele meghatározza a gyarapítás irányait is. Valamennyi könyvtárnál elsőséget élveznek a nyomtatott információ-hordozók, de egyre inkább növekszik a hang- és képi hordozók aránya.

Állománygyarapításra nem minden városban jutott több az előző évinél, a növekedés mértéke Bátorterenyén, Rétságon és Balassagyarmaton is 30–40% körüli volt.

Nem mondható ez el a megyei könyvtárról és a pásztoi könyvtárról, ahol 20 % illetve 13 %-kal kevesebbet fordítottak gyarapításra a 2001 évi összegnél.

A gyarapítási összegek ezer forintban (költéségetés + egyéb forrás)

	2001	2002	növekedés
Salgótarján	6329	5096	- 20 %
Balassagyarmat	4264	5629	32 %
Bátorterenyé	1785	2580	44 %
Pásztó	1585	1384	- 13 %
Rétság	1537	2073	34 %
Szécsény	813	905	11%

A vásárolt dokumentumok átlagára 1.353,- Ft volt a városokban.

A gyarapodás mértéke Balassagyarmaton és Rétságon volt a legnagyobb az állomány nagyságához viszonyítva. Az átlagnál jóval alacsonyabb – 0,8 %-os volt Szécsényben.

Törlésre is sor került valamennyi könyvtárban, itt a kivont dokumentumok átlagos értéke 186,- Ft volt. A legnagyobb értékű dokumentumokat Szécsényben törölték, ahol is elektronikus dokumentumokat selejtezték.

Valamennyi városi könyvtárban csökkent az előfizetett kurrens periodikák száma. A címek száma átlagosan 10 %-kal csökkent, ennek ellenére 30%-kal nőtt az előfizetési díj.

Könyvtárhasználat

Szinte minden városi könyvtárban nőtt a beiratkozók száma, ezek elsősorban felnőtt beiratkozók voltak, a 14 éven aluliak esetében viszont kevés kivétellel kisebb mértékű csökkenés mutatható ki.

A 14 éven aluliak körében Bátorterenyén legnépszerűbb a könyvtár, itt a legmagasabb a beiratkozók aránya, 44,2 %-ék.

Balassagyarmaton a többi mutatóhoz hasonlóan szintén jelentős növekedés tapasztalható mind a felnőttek, mind pedig a gyerekek körében.

A megyei könyvtárban látványos az olvasók számának a növekedése. Ez nemcsak a forgalomnövekedésnek, hanem az új beiratkozási rendszerre való áttérésnek is betudható.

	Összes beiratkozott		14 éven aluli beiratkozott	
	2001	2002	2001	2002
Salgótarján	7.501	14.045	1.971	3.554
Balassagyarmat	3.478	4.321	975	1.621
Bátortereny	1.968	2.075	1.012	917
Pásztó	1.607	1.584	643	627
Rétság	908	1.002	313	305
Szécsény	1.121	1.067	386	321

A könyvtárlátogatók körében is hasonló a kép, a használók 44,5 %-a kerül ki a fiatalabb korosztály köréből, Rétságon és Balassagyarmaton hasonló értékek tapasztalhatók. A megyei könyvtárban és Pásztón inkább a felnőttek látogatják rendszeresen a könyvtárat.

A látogatók és beiratkozott olvasók arányát tekintve a legintenzívebb könyvtárhasználat Pásztón, Rétságon és Balassagyarmaton mutatkozik. A gyerekek Balassagyarmaton szívesen veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait.

Leggyakrabban Pásztón és Balassagyarmaton kölcsönöznek, egy beiratkozott olvasó évente kb. 7 alkalommal kölcsönöz, évi átlagban 27 kötetet.

A gyerekolvasók viszik el a kölcsönzött kötetek 22 %-át, ez az arány Balassagyarmaton, Bátorterenyén, Pásztón és Szécsényben 27-28 % körül mozog, Salgótarjánban és Rétságon a felnőtt kölcsönzés a domináns.

	Könyvtárhasználók (látogatók)		Kölcsönzött dokumentumok	
	összes	14 év alatt	összes	14 év alatt
Salgótarján	90.294	15.221	133.619	22.413
Balassagyarmat	72.242	27.064	93.436	25.721
Bátonyterenye	18.588	8.276	30.606	7.135
Pásztó	27.352	6.030	43.469	13.591
Rétság	19.587	8.523	25.933	2.386
Szécsény	5.631	2.040	15.286	4.407

A helybenhasználat adatai egyre inkább mért adatokon (minta-vétel) alapulnak, de így is sok még a becsült adat. A mérés módszerei még kidolgozásra várnak. Mért adatokkal valószínűleg magasabb számadatokat kapnánk. Elég, ha csak a folyóiratok, kézikönyvek helybenhasználatára gondolunk. Itt elsősorban a felnőttek helybenhasználatára jelentős.

A könyvtárközi kölcsönzésben valamennyi városi könyvtár részt vesz, Balassagyarmat, Pásztó és Rétság használja ki leginkább a rendszer lehetőségeit. Vannak azonban még tartalékok, érdemes lenne ezt a szolgáltatást minél szélesebb körben népszerűsíteni, mivel a mostanra kiépült informatikai háttérrel igazán gyorsá és rugalmassá vált a könyvtárak közötti kapcsolattartás.

Bevételek, kiadások

A könyvtárak bevétele mindenütt nőtt, ez szükségszerű is az inflációt, a bér- és a működési költségek növekedését figyelembe véve. Ezzel párhuzamosan csökkentek a pályázatból származó bevételek. Ennek oka lehet az is, hogy a korábbiaktól eltérően a tavalyi statisztikában nem kellett a pályázati forrásoknál feltüntetni az érdekelt-ségnövelő támogatást.

Községi könyvtárak

Községi könyvtáraink száma 2002-ben 117 volt, ebből 76 – az adatot szolgáltatók 65%-a – szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén.

A közkönyvtárak száma 73 volt, 44-ben nyilvános funkciójuk mellett iskolai feladatokat is ellátnak.

A működő könyvtárak száma 96 volt. 21 könyvtár szüneteltette szolgáltatásait a múlt évben. A 21-ből 14 helyen több éves, tartós szünetelésről beszélhetünk. Ezeknek a léte és fennmaradása is bizonytalan, se megfelelő elhelyezése, sem pedig megfelelő gondozója nincs, féltő, hogy már csak papíron léteznek.

Egy könyvtár megszűnt; örvendetes tény azonban, hogy egy új intézménnyel gyarapodott a kistélepülési szolgáltató helyek száma: a nemrégiben önállóvá vált Nagykeresztúr könyvtárat alapított, és már a nyilvános jegyzéken is szerepel. Korábban a TEMI letéti helyeként szerepelt Karancsberény, Kazár és Mizserfa is, 2002-től ezek a könyvtárak is önállóként vannak nyilvántartva, jelentkezésüket ők is beadták a nyilvános könyvtárak jegyzékére.

Működési körülményeiket tekintve a községi könyvtárak 49 %-a 50 m²-nél kisebb alapterülettel rendelkezik, 100 m² feletti tér csak 9 könyvtárnak áll rendelkezésére (8%).

Alapterület

30 m ² alatt	25	49%
30-49 m ²	32	
50-70 m ²	30	43%
71-100 m ²	21	
100-200 m ²	7	8%
200 felett	2	
Összesen:	117	100%

A nyitva tartást tekintve azonnal szembeötlő a kiskönyvtárak dominanciája. Heti 1-6 órát tart nyitva a könyvtárak fele. Tíz óránál nem biztosít hosszabb szolgáltatást a könyvtárak háromnegyede.

20 óránál többet csak 20 könyvtár van nyitva, 40 órát vagy annál többet csak két könyvtár szolgált.

Nyitva tartás

Heti 1-2 óra	23	50%
3-4 óra	25	
5-6 óra	14	26%
7-10 óra	11	
11-19 óra	3	3%
20-39 óra	16	17%
40 óra felett	4	4%
Összesen:	96	

A fenti megoszlás is mutatja, hogy megyénkben elsősorban megbízási díjas és részmunkaidős kollégák végeznek könyvtári munkát általában főfoglalkozású munkahelyük mellett. Ebből is adódik, hogy a könyvtári szolgáltatás ideje az esti órákra tolódik. Hétfvégén csak 17 könyvtár várja az olvasókat. Meg kell azonban jegyezni, hogy főként a kistélepüléseken a hivatalos nyitvatartási idő mellett a könyvtárosok kérésre gyakran kinyitják a könyvtárat akár hét végén is, ha valamelyik olvasónak feltétlenül szüksége van valamelyik dokumentumra.

Állomány

A könyvtárak állománya eltérő nagyságú, többségében 10 ezer kötet alatti. Csupán 20 könyvtár rendelkezik 10 ezernél nagyobb állománnyal. Dokumentumtípusokat tekintve itt is a papíralapú dokumentumok dominálnak, főként a könyv, de egyre több az AV és az elektronikus dokumentum is. Jellemzően azok vásárolnak elektronikus dokumentumokat, amelyek AV dokumentumokat is. A könyvtárak többségében továbbra is csak könyv, esetleg folyóirat van. Más információhordozó dekódolásához, lejátszásához, megnézéséhez szükséges eszközökkel sem rendelkeznek.

Kötetszám	Könyvtárak száma	%
1000 alatt	2	57%
1000-2000	7	
2001-3000	22	
3001-4000	20	
4001-5000	16	
5001-6000	9	26%
6001-7000	8	
7001-8000	6	
8-10000	7	
10-15000	12	10%
15000 felett	7	6%
20 ezer felett	1	1%
<i>Összesen:</i>	<i>117</i>	<i>100%</i>

Állománygyarapítás

A könyvtári törvény a nyilvános könyvtárak egyik kritériumaként fogalmazza meg a rendszeres és folyamatos állománygyarapítást. Itt is sok még a tennivaló és nagy a szóródás a könyvtárak között.

22 könyvtár a múlt évben egyáltalán nem gyarapított.

17 könyvtár gyarapodása valamelyik ellátórendszeri forma nyilvántartásában szerepel. Vannak azonban olyan könyvtárak is, amelyek a központi szolgáltatások mellett önállóan is gyarapítanak, mások pedig bár tagjai ellátóközpontnak – gyarapításukat az ellátóközpont végzi, nyilvántartásuk szerint – önállóan szerzeményezőknek látszanak.

Az alábbi adatok az önálló nyilvántartással rendelkező könyvtárakra vonatkoznak:

Gyarapodás (db)	Könyvtárak száma	%
1-20	11	30%
21-50	13	
50-100	18	22 %
100-200	10	12%
200-300	12	15%
300-500	12	15%
500 felett	5	6%
<i>Összesen:</i>	<i>81</i>	

Évi 50 kötetnél is kevesebbet tudott beszerezni a könyvtárak egyharmada, 100 kötet alatt gyarapított több, mint fele. Kevés helyen sikerült 300 dokumentumnál többet vásárolni, ezek elsősorban a korábban is nagyobb állománnyal rendelkező könyvtárak. Az 500 kötet felett gyarapítók között csak két könyvtár gyarapítása valóságos, a többiek esetében nagyobb tételű átleltározásról van szó. Torzítja még a gyarapítás kérdését az tény is, hogy a kettős funkciójú könyvtárak esetében a tartós tankönyvek is a községi könyvtár állományába kerülnek beletározásra.

Ebből is adódik az a furcsa átlag, hogy bár a gyarapító könyvtárak fele évi 100 kötetnél is kevesebbet tudott vásárolni, a könyvtárak átlagos gyarapodása 192 kötet volt. Ha pedig az önálló nyilvántartással rendelkező könyvtárak esetében vizsgáljuk az átlagot, akkor is 156 kötetet kapunk. Ebben a számban nem szerepelnek azok a kistéleplések, akiket az ellátóközpontok látnak el, és amelyek esetében a gyarapodás mértéke 20–120 kötetig terjed.

Dokumentumbeszerezés összege

Beszerezett dokumentumok értéke (Ft)	Könyvtárak száma	%
50 ezer alatt	18	49%
50-100 ezerig	22	
100-200 ezerig	17	21 %
200-300 ezerig	11	14 %
300-400 ezerig	7	14 %
400-500 ezerig	4	
1 millió felett	2	2 %
<i>Összesen:</i>	<i>81</i>	<i>100 %</i>

A táblázatból látható, hogy a dokumentum beszerzésre fordított összegek is eléggé változatosak. Itt is látszik, hogy a 100 ezernél kevesebbet gyarapítók az összes gyarapító könyvtár felét teszik ki. Igazán jelentős összeggel kevesen rendelkeznek. A közölt összegek már magukba foglalják az érdekeltségnövelő támogatás összegét is.

A beszerzett dokumentumok átlagára 897,- Ft volt, ez kb. 400,- Ft-tal kevesebb, mint a városokban.

Apasztás

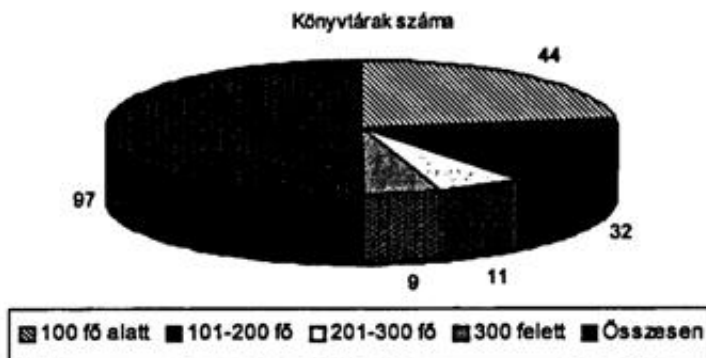
Törlést 21 könyvtárban végeztek. A törölt dokumentumok száma a gyarapított dokumentumok egyharmadát teszi ki, értéke pedig 3,5 %-át. Elmondható, hogy a törölt dokumentumok átlagos értéke mintegy a tizede a beszerzett dokumentumok átlagértékének (beszerzési átlag: 897,4 Ft, törlési átlagérték: 84,7 Ft).

Könyvtárhasználat

A könyvtárhasználatot tekintve ismét lényeges különbségeket figyelhetünk meg az egyes könyvtárak között.

A működő települési könyvtárak 46%-ában a beiratkozott olvasók száma 100 fő alatt van, 34 %-ában 100 és 200 fő között van az olvasók száma. Ez az arány a lakosság számához viszonyítottan kedvező, mivel 70 fölött van megyénkben a kistelepülések (1000 fő alatti) száma, így a lakosság könyvtári tagsága a 10 %-osnál magasabb értéket mutat.

Beiratkozott olvasók száma	Könyvtárak száma	%
100 fő alatt	44	46 %
101-200 fő	32	34 %
201-300 fő	11	11 %
300 felett	9	9 %
Összesen:	97	100 %

A beiratkozott olvasók száma 14.285, ebből a fele 14 éven aluli, ez azt mutatja, hogy a kisebb településeken a gyermekek a könyvtár fő használói. Ezt látszik megerősíteni az a tény is, hogy a könyvtárhasználók számának 65%-át is ők teszik ki. Minden beiratkozott olvasó legalább havonta egyszer felkeresi a könyvtárat (évi 13). A kölcsönzések 60%-át is a gyerekek teszik ki, évente több, mint 7 alkalommal kölcsönöznek is. A kölcsönzött kötetek 54%-át viszik el a gyerekek. A felnőttek ritkábban jönnek és egyszerre több kötetet is elvisznek. Egy olvasó átlagosan évi 17 kötetet kölcsönöz, a gyerekek pedig évi 18 kötetet.

	Összes	14 éven aluli	%
Beiratkozott olvasók	14.285	7.261	51 %
Könyvtárhasználók	142.284	92.059	65 %
Kölcsönző látogatók	88.687	53.104	60 %
Kölcsönzött kötetek	241.387	130.406	54 %

A helybenhasználat regisztrálása még nem mindenhol történt meg, illetve vannak olyan könyvtárak is, ahol a működési körülmények nem teszik lehetővé a helybenolvasást, ezért ezeket az adatokat az idők során pontosítani lehet majd.

Könyvtárközi kölcsönzés

A könyvtárközi kölcsönzés mértéke igen csekély a községekben, alig néhány könyvtár veszi igénybe. 2002-ben mindössze 5 könyvtár élt ennek a szolgáltatásnak lehetőségével, elsősorban azok, ahol a fővagy részfoglalkozású szakképzett kollégák ismerik és élnek vele.

Ebből az 5 könyvtárból összesen 64 kérés érkezett a megyei könyvtárba.

Személyi feltételek

Az állományok gondozása, a gyarapítás és az olvasók kiszolgálása a kommunikációs készségeken túl szakmai ismereteket is megkívánna a legkisebb könyvtárban is; ezt írja elő többek között a könyvtári

törvény is. Sajnos a kistelepüléseken nem tudják megoldani szakképzett könyvtáros alkalmazását. A könyvtárosi feladatot ellátók is többségében megbízási díjasok. A községekben a főfoglalkozású könyvtárosok száma 13 (ez sok esetben másfajta feladatok ellátását is magában foglalja), a könyvtárosok száma összesen 91. A községi könyvtárosok között felsőfokú könyvtárosi szakképesítéssel 7-en rendelkeznek, ebből csak egy főfoglalkozású. Egyéb felsőfokú – többnyire pedagógus – végzettsége van 31 %-nak.

Középfokú könyvtárosi végzettséggel 20-an dolgoznak, közülük kerül ki a fő és részfoglalkozású könyvtárosok többsége. 36-an dolgoznak alap vagy középfokú iskolai végzettséggel mindenféle szakképzettség nélkül. Különösen fontos lenne ennek a körnek a segítése akár ellátórendszeri kereteken belül, akár pedig valamilyen képzési formával. A probléma megoldását nagyban nehezíti, hogy ezek a többségében megbízási díjas kollégák nehezen érhetők el, nehezen vonhatók be szervezett képzésbe.

Felsőfokú könyvtáros szakképesítéssel	7	8%
Egyéb felsőfokú végzettséggel	28	30%
Középfokú könyvtáros végzettséggel	20	22%
Egyéb alap vagy középfokú végzettséggel	36	40%
Összesen:	91	100%

Sok tehát a tennivaló, hogy a valóban működő könyvtárak javítsák szolgáltatásaikat. Egyre inkább megfogalmazódik az együttműködés és az összekapcsolódás szükségszerűsége, hiszen sok helyen csak a minimumszolgáltatásra van lehetőség. Együtt, összefogva kiegészíthetők a szűkösebb keretek, eszközök miatt korlátozott feltételek, lehetővé válik a szolgáltatások szintjének emelése.

Addig azonban nagy odafigyelésre és egyre inkább nyitott magatartásra, a lehetőségek, pályázatok kínálta alkalmak megragadására van szükség.

8. OSZTÁLYOS TANULÓK ISKOLA-, KÖNYVTÁR- ÉS KÖNYVTÁROSKÉPE

Ilen Key svéd pedagógus 1900-ban azt jövendölte, hogy a XX. század a gyermek évszázada lesz.

Már 1860-70-es években német orvosok megállapították, hogy az iskolai túlterhelés, a fiatalokkal szemben támasztott túlzott teljesítményelvárás különböző betegségek kialakulásához vezet. Többek között ez a felismerés is hozzásegítette a pedagógiával foglalkozókat ahhoz, hogy újra gondolják a neveléssel, oktatással kapcsolatos tevékenységeket, feladatokat és sokszínű, egyre inkább *gyerekközpontú* pedagógiai felfogást alakítsanak ki.

A XX. század végére a *pedagógiai szabadság* lehetővé tette, hogy a pedagógus maga válassza meg azt a módszert, amivel munkáját végzi. Ma már a szülőknek is lehetősége van más, jobb *iskolát választani*, s nyilván, ha tehetik azt választják, ahol gyermekük sikeresebb lehet. Így igen széles az a skála, amely napjaink oktatási, pedagógiai módszereit jellemzi.

„A gyerekek világa friss, új, gyönyörű és csupa csoda és izgalom. Az már a mi balszerencsénk, hogy ez a tisztánlátás, a szépnek és nagyszerűnek ez az ösztönös felismerése elhomályosul, vagy éppen teljesen eltűnik, mire elérjük a felnőttkort.

Ha protekció lenne annál a jótündérnél, aki állítólag minden gyerek keresztelésénél jelen van, azt kérném tőle, hogy azt adja minden gyereknek útravalóul, hogy ez a csodaérzékenység egész életük során megmaradjon, mint örök ellenszer a későbbi években érkező unalomra és kiábrándulásra, a terméketlen elfoglaltságra a mesterséges dolgok iránt, az erőnk forrásától való elidegenedésre.”

(Rachel Carson: *A csoda érzése*)

Jó-e gyerekeknek lenni a XXI. század elején?

Általánosságban azt mondhatnánk, hogy jó, hiszen *jóléti társadalom, információs technikák hozzáférhetősége, a tehetség, a képességek kibontakoztatásának sokkal szélesebb körű lehetősége biztosított a gyerekek nagy része számára*; a hátrányos helyzetűek számára is egyre többféle szociális gondoskodási forma létezik. A technika jóvoltából kitágult a világ. Ugyanakkor napról napra egyre több kihívásnak kell eleget tenni az iskolában, a gyerektársakkal szemben, a szűkebb és tágabb környezetünkben. Zúdulnak ránk a befogadásra váró információk. Egyre nehezebbek a kihívások: dolgozat, felelés, beadandó szorgalmi és háziverseny. Egyre pörög az ember, a szabadidő pedig egyre csökken. A gyerekek otthon is hasonló képet látnak. A szülők is látástól vakulásig dolgoznak (már akinek van hol), vagy éppen tanulnak, egyre több a feladat, egyre kevesebb idő jut a gyerekekre. Jóformán csak este a tévé előtt találkozik a család.

Meg tudnak-e maradni a gyerekeink gyerekeknek, játékosnak és nyitottnak a mai életforma keretei között? Vagy miniatürizált felnőttként korai életkortól be kell állniuk a taposómalomba, ahol a mindennapos kötelezettségek mellett alig marad idő, energia és lehetőség másra? Lehetséges-e hogy egészséges életmódra, egészséges életszemléletre neveljünk? Biztosítható-e, hogy a mai követelményeket és a lehetőségeket úgy állítsuk párhuzamosan a gyerekek elé, hogy azok kölcsönös egymásra hatása következtében a gyermek harmonikus fejlődését biztosítsák. Megadják a személyiségnek és a képességek kibontakoztatásának lehetőségét anélkül, hogy a túlzott követelmények miatt szorongó, depressziós gyermeket bocsátanánk ki az iskolákból. Elképzelhető-e olyan iskola, ahová a gyerekek örömmel járnak, szívesen tanulnak. Elvárhatjuk-e, hogy élvezzék az iskolát, kedvvel dolgozzanak, önállóak, szabadok és vidámak legyenek? Vagy ez csak idealizált kép, vágyálom?

Hogyan látják a gyerekek azt a helyet – ahol szinte több időt töltenek, mint otthon – az iskolát?

Felmérésemet Nógrád megye három különböző településének iskolájában végeztem: *egy városi, egy városközeli és egy falusi iskola 8. osztályos tanulóit* kérdeztem kérdőív segítségével. Kíváncsi voltam, hogy különböző feltételek között működő, különböző összetételű osztályokban milyen képet alkotnak az iskoláról, könyvtárról, könyvtárosról, és annak munkájáról? Milyen a viszonyuk az iskolához, könyvtárhoz? Kapnak-e ösztönzést az iskolától a könyvtár használatára? Ismerik-e és kihasználják-e a könyvtár lehetőségeit?

Mennyire érzékelhető az iskola és a könyvtár együttes hatása a tanulók olvasási kultúrájának, tanulási, művelődési szokásainak kialakulásában?

Mindhárom iskola és könyvtár *viszonylag jó feltételek között* működik. A városi iskolában (Kodály iskola) *iskolai* könyvtár, a két községben pedig *kettősfunkciójú könyvtár* működik: Mátraterenyén az iskola épületében ÁMK keretein belül működő könyvtár, Vanyarcon pedig az iskolával szomszédos épületben szervezetileg különálló, de az iskolával nagyon szorosan együttműködő kettősfunkciójú könyvtár szolgáltatásait vehetik igénybe a gyerekek. Mindhárom könyvtár tekintélyes, jó összetételű állománnyal, a nyomtatott dokumentumok mellett nem hagyományos dokumentumokkal is rendelkezik. Technikai felszereltségük az átlagosnál jobb (tévé, videó, zenei lejátszó, számítógép.) A könyvtári feladatokat két esetben népművelő-könyvtáros, a városi iskolában pedig könyvtárostanár és egy asszisztens látja el.

A tanulók összetétele eltérő, a vanyarci iskolába kiegyensúlyozott családi háttérű, főként fizikai dolgozók gyermekei járnak. (A településen erőteljes a nemzetiségi hagyományörző tevékenység és a közösségi élet.)

Mátraterenyén a gyerekek összetétele eléggé vegyes, magas a roma származású tanulók és a polarizált helyzetben lévő tanulók aránya. Mindkét település iskolájában vannak bejáró tanulók.

A Kodály iskolába főként alkalmazottak gyermekei járnak, itt is vannak bejáró tanulók. A három település közül a legnagyobb kulturális indulótökével a Kodályosok rendelkeznek.

Mindhárom iskolában ugyanazt a kérdőívet használtam, minden előzetes instrukció nélkül. A kérdőív főként befejezésre váró mondatokat tartalmazott. Ez a gyerekeknek nagy szabadságot adott; szándékosan nem akartam korlátozni őket feleletválasztásos kérdésekkel. Az értékelésnél viszont nehezebb volt olyan kategóriákat találni, amely minden választ megfelelően lefed.

A résztvevő tanulók nagy része minden kérdésre válaszolt. A válaszadási hajlandóság legnagyobb mértékben a vanyarci és a Kodályos gyerekeknél volt tapasztalható, akik szinte minden kérdésre válaszoltak; ez alól csak a negatívumokra vonatkozó kérdések voltak a kivételek érthető módon. Érdekes módon valamennyi ilyen kérdéstípusnál volt pozitív nyomatékosító válasz. A gyerekek írásképe rendezett, többségében szépen, szabatosan fogalmazták meg gondolataikat. Természetesen itt is születtek általános válaszok, de a válaszok összessége mindenképpen érdemleges információval szolgál, és minden esetben jellemző az adott szűkebb-tágabb helyi környezetre.

Meg kell, hogy jegyezzem, hogy a gyermekek helyesírása hiányosságokat mutatott. Elgondolkasztató, hogy azok a gyerekek, akik kiválóan kezelik a számítógépet, és rendszeres könyv- és könyvtárhasználók, és szép, választékos kifejezéseket használnak, vajon miért nem fordítanak írásos munkájukra nagyobb figyelmet?

Iskolakép

Az iskoláskorú gyermekek életében nagyon nagy mértékben van jelen az iskola, életüknek több, mint felét ott töltik. Rendkívül meghatározó, hogy milyen élmények, érzések fűzik őket ehhez az intézményhez, hiszen az általános iskola nemcsak a tudásukat alapozza meg, de meghatározza a későbbi időkre nézve is a tanuláshoz, önműveléshez való viszonyukat. Ennek rendkívüli jelentősége van ma, amikor az élethosszig való tanulás szükségessége és realitása kerül előtérbe.

Az iskola olyan hely...

kezdetű mondatot a tanulók sokféleképpen egészítették ki. A válaszokat két fő motívumra lehetett bontani, melyeket további kisebbek egészítettek ki.

A válaszok háromnegyede az iskolát, mint az *ismeretszerzés* helyszínét emelte ki. A tanulás, ismeretszerzés többnyire pozitívumként, jó lehetőségként jelentkezik:

„ahol lehetőségem van tanulni”

„ahol jó dolgot, sokminden jót tanulunk”

„ahol tanulni tudok”.

Több esetben kapott említést az *életre, továbbtanulásra* való felkészítés:

„Ahol olyan dolgokat tanulunk, amelyekre életünk folyamán szükségünk lesz.”

„Ahol felkészítenek az életre”.

Örömmel láttam, hogy az általános megfogalmazások mellett *változatosan* írták le a gyerekek véleményüket az iskoláról, főképp a vanyarci gyerekeknél volt érzékelhető a *személyes kötődés*, ez a válaszok hangulatából is kitűnik:

„ahol fejlődik az eszünk”

„okosodni, ügyesedni lehet”.

A reakciók másik része viszont a „tanulni kell”, „muszáj tanulni” és a „tanulni szoktak” már a kötelezettséget és némi távolságtartást tükröz.

A motívumok másik erőteljesen jelentkező csoportja ennél a kérdésnél a *társas együttlét*, a barátokkal, osztálytársakkal való találkozás, beszélgetés. Jelentős túlsúllyal jelentkezik ez a vanyarciaknál és igen erőteljes a Kodálynál is. Mátraterenyén ez csak kisebb mértékben van jelen.

Kisebb mértékben, de pozitív felhanggal van jelen az iskola, mint az *olvasás, játék, és sporttevékenységek* színtere Mátraterenyén. A két vidéki iskolában a „Jól érezzük magunkat” csoport, melyek általános jó érzést fogalmaznak meg: pl. „ahová szeretek járni”, „ahol jól érezzük magunkat”.

Ezek mellett természetesen vannak semleges megfogalmazások pl. „hétköznapjaim ott töltöm”, de ez nem jellemző.

Negatív megfogalmazás csupán két esetben történt: „Nem szeretek járni.”

Összességében a gyerekek szívesen járnak iskolába. Mindkét domináns szempont, amely iskolaképüket meghatározza pozitív.

Megértik, hogy a tanulás, ismeretszerzés a javukat, a fejlődésüket szolgálja. Társaikkal is szívesen vannak együtt életkori sajátosságaiknak megfelelően. Ez a két tényező kedvezően befolyásolja egymást.

A két szempontot talán ez a válasz foglalja össze és fogalmazza meg legtalálóbban:

„Az iskola az a hely... ahol sokszor jól érzem magam, mert igaz, sokat kell tanulni, de ez csak javunkra válik, és a szünetekben sokat hülyéskedünk a barátainkkal, hogy az órai feszültséget levezessük.”

Az iskola olyan hely...

Motívumok	Kodály	M.terenyé	Vanyarc	Átlag
Tanulás, ismeretszerzés	77 %	77 %	69 %	74 %
Társas kapcsolatok, barátkozás	14 %	3 %	23 %	13 %
Jól érezzük magunkat		3 %	9 %	4 %
Hétköznapjaim ott töltöm		6 %		2 %
Olvasás, játék, sport, szórakozás	1 %	11 %		4 %
Egyéb	6 %			2 %
- Be kell tartani a szabályokat				
- Nem szeretek járni				

Szeretek iskolába járni, mert...

Ennél a kérdésnél azok iránt a pozitívumok iránt érdeklődtem, amelyek miatt szívesen járnak a gyerekek, mi az ami vonzó számukra?

A válaszok itt is több csoportra oszthatók, illetve egyesek több kategóriába is sorolhatók. Ami mégis meghatározó jelleggel, illetve mindhárom csoportnál dominánsan van jelen a *társakhoz, barátokhoz fűződő pozitív viszony*:

„Itt vannak a barátaim.”

„Nagyon sok barátom van ott és velük mindent meg tudok beszélni.”

„Szeretek a barátaimmal találkozni és beszélgetni.” A válaszok fele erre vonatkozott.

A válaszok megoszlása a továbbiakban változatos képet mutat. De a második helyen mindhárom csoportnál a *tanulás, ismeretszerzés* áll újra

„Sokkal érdekesebb dolgokat tudok meg.”

„Sok érdekeset látunk, tanulunk.”

„Jó kedvvel tanulunk.”

A gyerekek motiváltak, szívesen tanulnak, pozitív élmény, sikerélményt nyújt számukra az iskola. Ehhez kapcsolódik még a vanyarciaknál a *pedagógusok elismerése*

„Jók a tanárok.”

„Szeretem a tanárokat, a tantárgyakat.”.

A pedagógusok a gyerekek világának fontos szereplői, hiszen idejük jelentős részét töltik az iskolában. Fontos, hogy kedvezően viszonyuljanak hozzájuk, elfogadják őket.

Ugyanitt található még egy kategória, amely szintén *általános jó érzést* tükröz:

„jó az élet a suliban”

„jól érzem magam”

„nagyon jó hely”.

Mátraterenyén közösségi programok, iskolai rendezvények kerültek kiemelésre: „Sok jó rendezvény szokott lenni”.

Egyetlen tanuló írt negatívumot: nincs olyan ok, amiért szeretnék járni.”

Szeretek iskolába járni, mert...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Társas kapcsolatok, barátok, osztálytársak (pozitív)	50 %	54 %	50 %	51 %
Tanulás, ismeretszerzés, új tapasztalatok (pozitív)	50 %	31 %	21 %	35 %
Közösségi élet, rendezvények		12 %	3 %	5 %
Általános pozitív érzések			15 %	5 %
Jók a tanárok			10 %	3 %
Negatív érzések		4 %		1 %
Nem válaszolt az osztály...	12 %	13 %		

Nem szeretek iskolába járni, mert...

Fontosnak tartottam rákérdezni azokra a dolgokra is, amelyek esetleg negatívan hatnak a gyerekekre, melyek azok a tényezők, amelyek zavarják őket, esetleg akadályozza a közösségbe való beilleszkedést.

Erre a kérdésre mindhárom csoportban többen nem válaszoltak, illetve csak „udvariasságból”. „Az nagyon néha van, hogy nem szeretek

jönni iskolába, de ha van is, akkor is csak azért, mert dolgozatot írunk.” Ezeket a válaszokat neveztem *pozitív nyomatékossításnak*.

Természetesen megláthatjuk azt is, hogy mi az, ami a gyerekekre leginkább negatívan hat: Szinte valamennyien első helyen említették a *túlterheltséget, a túl sok tanulnivalót. Fáradtságra, a szabadidő hiányára és a sok házi feladatra, tanulásra hivatkoztak legjelentősebb mértékben:*

„Sokat kell tanulni és így nincsen szabadidőm.”

„Úgy érzem, kissé túl vagyok terhelve.”

„Túl nagy a követelmény.”

Legtöbb órájuk a vanyarciaknak van, mégis ők mutatkoznak a legmegértőbbnek.

„Sokat kell tanulni, egy héten 3-szor is van 7–8 óránk, de sajnos ezt meg kell szokni. De jobb lenne, ha csökkenne az órák száma eggyel.”

Elég megterhelő lehet, ennek ellenére a megfogalmazásból nyilvánvaló, hogy ha nehéznek találják és fárasztónak, mégis elfogadják ezeket a követelményeket, bár vágnak az enyhítésre. Elgondolkodtató ez a 70-80 %-os arány, vajon valóban túlterheljük a gyerekeket? Nem lenne-e szükség valamilyen változtatásra e téren? Hiszen a gyerekek több esetben is arról írnak, hogy nincs szabadidejük, mert minden délután tanulni kell: pl.:

„Többször van, hogy sok a tanulnivaló és így sok dologra nincs időm, csak hétfévenként, mert délutánonként tanulni kell” vagy „Nagyon sok házit adnak fel és kevés a szabadidőm”.

Úgy gondolom, hogy ez általános probléma, gondoljunk bele, hogy a gyerek reggel 8-tól délután 2-ig az iskolában van, esetleg tovább, ha szakkörre, előkészítőre stb. jár. Hazamegy és estig tanul. Hosszabb, mint a felnőttek munkaideje. Emellett örülhetünk, ha bármire jut ideje, energiája.

A gyerekek mindemellett toleránsak, kötelezettségeiket teljesítik, igaz most még év eleje van, de félév végén úgy gondolom még inkább előjönne ezek a problémák.

Kisebb mértékben fordulnak elő negatívumok, társakkal és a tanárokkal való kapcsolatból fakadóan. Érdekes még az utazással kapcsolatos nehézségek kérdésköre, mely mindenképpen helyi sajátosság.

Nem szeretek iskolába járni, mert...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Tanulás, túlterheltség	84 %	53 %	80 %	72 %
Tanárokkal kapcsolatos ellenérzések	8 %	22 %		10 %
Társak közötti személyes problémák	4 %	8 %	5 %	6 %
Utazással kapcsolatos problémák		14 %		5 %
Egyéb - Unalmas - Korán kell kelni	4 %		5 %	3 %
Pozitív nyomatékosítás			10 %	3 %
Általános rossz közérzet		3 %		1 %
Nem válaszolt az osztály...	12 %	13 %	17 %	14 %

Szívesebben járnék iskolába, ha...

Ennél a kérdésnél azt szerettem volna megtudni, hogy melyek azok a dolgok, amelyen a gyerekek változtatni szeretnének. Milyen igényeik vannak, és milyen problémákat látnak, amelyeken lehetne javítani a jobb közérzet érdekében.

Elsőprő többség ismét a tanulással és tanítással kapcsolatos területekre mutatott. Ezen belül is leghangsúlyosabb a korábban is említett „*túl sok a tanulnivaló*”.

Szívesen vennék a gyerekek, ha *kevesebb „tanulós” óra lenne és több készség tárgy: rajz, tesi, ének és számítástechnika.*

Érdekes annak a tanulói igénynek a megjelenése, hogy a tanítás legyen *érdekesebb, korszerűbb, modernebb eszközök segítségével tanulhassanak.*

„*Modernebb szemléltető eszközök segítségével tanulhatnánk*”,

„*ha otthon az Internet segítségével lehetne tanulni*”,

„*jó kísérleti eszközök lennének*”.

Több közös szabadidős programot igényelnek a gyerekek mindenütt: kirándulást, színházat, bulit!

Érdekes és a későbbiekben is visszatérő kérdés, hogy *hosszabb szüneteket szeretnének a gyerekek!* Feltehetően valóban nem elég a tíz perc, főként a téli hidegebb időszakban, amikor a szünet fele amúgy is öltözéssel telik. Talán érdemes lenne elgondolkodni rajta...

Jobb tárgyi feltételek, kellemesebb környezet címszóval foglaltam össze azokat az igényeket, amelyeket a gyerekek a környezetre vonatkozóan jeleztek. Ilyenek voltak a mindennapi feltételekkel kapcsolatban: „tiszább környezet, a tantermek szebbek lennének, nem lenne betonból az udvar”. És aztán elindult a fantázia: „ha lenne sulibolt, sulirádió, uszoda”, de voltak realisabb igények is: jobb számítógépek, Internet stb.

A megfogalmazott problémák és vágyak mellett itt is megtalálható az elégedettség motívuma:

„De azért így is jó a sulis, ahogy van!”

„De azért én mindig szívesen járok, ha tanulni is kell!”

Szívesebben járnék iskolába, ha...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Kevesebbet kellene tanulni	55 %	32 %	40 %	42 %
Kevesébbé lennének szigorúak a tanárok	3 %	13 %		5 %
Csak jó tantárgyak lennének	6 %		13 %	6 %
Érdekesebb, korszerűbb eszközök a tanításban	9 %			3 %
Tanulással, tanítással összefüggő problémák, elvárások	73 %	45 %	53 %	57 %
Több tanuláson kívüli tevékenység	12 %	13 %	6 %	10 %
Kellemesebb környezet, jobb tárgyi feltételek		20 %	22 %	14 %
Hosszabb szünetek lennének	9 %	13 %	3 %	8 %
Egyéb - Korán kelés - Jobb kaja	6 %		3 %	3 %
Nem lenne tanulói fegyelmezetlenség		6 %		2 %
Pozitív nyomatékosítás - Így van jól!			5 %	2 %
Nem válaszolt az osztály...	4 %	9 %	5 %	6 %

A gyerekek alapvetően elfogadják az iskolát terheivel, nehézségeivel, követelményeivel együtt. Szeretnek tanulni, szívesen vannak együtt társaikkal, ehhez az iskola megfelelő keretet nyújt. Nehéz, néha megterhelő a tanulmányi munka, de egyre inkább tudatosodik bennük az, hogy a saját további életüket, tanulmányaikat alapozzák

meg az iskolában. Ezért vállalják a többletterheket, a kevesebb szabadidőt. Néhány tanulónál nagyon határozottan érzékelhető ez a tudatosság, de szinte mindegyik válaszbán valamilyen formában megtalálható. Fontos, hogy az iskola pozitív érzéseket keltsen és ezt a szemléletet erősítse; segítse és alapozza meg a későbbi önálló tanulás, ismeretszerzés képességét.

Szabadidőmben legszívesebben...

Mire fordítják a gyerekek kevéske szabadidejüket?

Több felmérés is vizsgálta a szabadidős szokások, tevékenységek átalakulását, átrétegződését a felnőtt és a gyermeklakosság körében. Már közhelyszámba megy, hogy minden családban uralkodik a televízió és az elektronikus média, és a család életrendjét a tévéműsorok rendje határozza meg. Ezzel párhuzamosan egyre inkább visszaszorulnak az intellektuális tevékenységek, így az olvasás is. Ez valamennyire érthető, hiszen gyermek-szülő a napi munka, tanulás, esetleg második műszak után holtfáradtan rogy le a képernyő elé és a passzív befogadást, a könnyen feldolgozható vizuális információkat részesíti előnyben. Mégis bízunk abban, hogy az olvasás és a könyv nem szorul ki a szabadidős tevékenységek sorából, hiszen az olvasás elvesztésével alapvető készségek és élmények megszerzéséről mondunk le, amelyek a személyiséget fejlesztenék, gazdagítanák. Ennek a jelentősége különösen fontos a gyermekeknél, mivel ebben az életkorban alapozhatjuk meg az önálló ismeretszerzés képességét és a könyvhöz, olvasmányokhoz való viszonyt.

Nekünk könyvtárosoknak különösen fontos, hogy pontosan megállapítsuk, hogy milyen szerepet tölt be a könyv és az olvasás a szabadidős tevékenységek között? Hogyan tudjuk befolyásolni a kedvezőtlen folyamatokat, illetve valóban olyan tragikus-e a helyzet, ahogy azt a szociológusok és más szakemberek országosan jelzik.

Nézzük tehát, melyek a gyerekek legkedveltebb szabadidős tevékenységei?

Szabadidőben legszívesebben...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Sportolok	27 %	46 %	33 %	35 %
Technikai elfoglaltság	35 %	27 %	22 %	28 %
- Zenehallgatás	1 válasz	6 válasz	8 válasz	
- számítógépezés	6 válasz	1 válasz	2 válasz	
- tévé, videó	10 válasz	8 válasz	4 válasz	
Barátaimmal vagyok	14 %	13 %	14 %	14 %
Olvasás	14 %	5 %	14 %	11 %
Művészeti tevékenység (rajzolás, zene, tánc)	2 %	4 %	10 %	6 %
Pihenés	6 %			2 %
Állatkedvencek		5 %	2 %	2 %
Tanulás, különóra	2 %		3 %	2 %
Otthoni segítség			2 %	1 %
Nem válaszolt az osztály...	4 %	4 %		

A táblázatban látszik, hogy négy fontos tevékenységcsoport emelkedik ki (és ezek közül sajnos nem az olvasás áll az élen):

A két legjelentősebb érték a gyerekek *sporttevékenységére és az ún. technikai tevékenységére* vonatkozott. E két tevékenységcsoport teszi ki a válaszok több, mint felét-kétharmadát. A sporttevékenységek viszonylag magas aránya azért örvendetes, mert a gyerekek napközben jelentős szellemi megterhelésnek vannak kitéve, fontos, hogy legyen hol levelezni a feszültséget.

E téren egyébként jelentős eltérések tapasztalhatók a falusi és városi gyerekek szabadidős szokásaiban. Az előbbieket a legkedveltebb szabadidős tevékenységek sorában szinte kivétel nélkül valamilyen sporttevékenységet említettek. Szinte mindegyikük kerékpározik, emellett a foci és a séta is népszerű. Érdekes a kifejezetten városi sporteszközök, sportágak megjelenése a két falusi iskolában: görkorcsolya, gördeszka.

A városi gyerekek kisebb mértékben soroltak fel sportra és a testmozgásra vonatkozó tevékenységeket. Ők is a focit említették, illetve általánosan a sportot; kosárlabda, úszás, motorozás egy-egy említést kapott.

Torna vagy egyéb nőies sport csak elvétve fordult elő mindhárom helyen.

A városi gyerekek körében jóval népszerűbbek a *technikai eszközökhöz kötött tevékenységek*: a számítógépezés, tévézés aránya kiugróan magas.

Magas a tévészés aránya Mátraterenyén is, de itt az arány eltolódik a zenehallgatás felé. A legnagyobb zenerajongók Vanyarcon találhatóak, itt a legalacsonyabb a tévénézők száma. A két községi iskolában alacsony a számítógépezés aránya, ez azonban feltehetőleg azon múlik, hogy kevesebb gyerek fér hozzá pillanatnyilag számítógéphez. De a későbbiekben látni fogjuk, hogy igény lenne rá, csak a lehetőség korlátozott. Hosszabb távon számolhatunk itt is az arányok változásával.

A rangsorban jelentős helyet foglalnak el a *társas tevékenységek, a barátokkal, barátnőkkel* való együttlét, ez mindhárom esetben közel azonos, a serdülők életkori sajátosságainak is megfelel.

Ezt követi az *olvasás*, mint szabadidős tevékenység közel azonos mértékben. Ha az előző kategóriához hasonlítjuk, akár elégedettek is lehetnénk, hiszen a gyerekek közül annyian említették, hogy olvasnak, ahányan a barátkozást, a társakkal való időtöltést. Ha azonban a technikai foglalatosságokhoz mérjük, az olvasás csak fel akkora mértéket képvisel. Van tehát tennivaló. Olvasás, újságolvasás, sőt egy válasszal a rejtvenyfejtés is ebben a kategóriában szerepel. Az olvasmányokról sajnos csak kevesen írtak, így erről kevés az információ. Egy-egy említés történt regényekről, krimikről, újságokról, de ennyi igazán nem ad teljes képet.

A többi említett tevékenység kisebb számban fordult elő. Megnéztem, hogy azok a gyerekek, akiknél az olvasás kedvelt tevékenységként szerepelt, milyen más tevékenységet jelöltek meg mellette. A vidéki gyerekek mindegyike még valamilyen sporttevékenységet sorolt fel (biciklizés, foci stb.), a városiak ugyancsak egy kivételével a tévét és a számítógépet említették.

Mondhatjuk, hogy a kisebb településeken élő gyermekeknél sokkal inkább összhangban van a „test és a lélek” fejlesztése, egészségesebb életmódot folytatnak.

Érdekes a *vanyarciak művészeti tevékenysége*, ahol is többen említették a zongorázást, a rajzolást és a táncot. Az *állatkedvencekkel* való foglalkozás szintén a falusi gyerekeknél került említésre.

Előfordul még a *tanulás is*, főként különórák, szakkörök illetve szorgalmi feladatok készítése formájában. Egyetlen tanuló említette az otthoni segítséget.

Teljesen kimaradtak a szabadidős elfoglaltságok közül a mozi, színházlátogatás, a kirándulás, természetjárás.

II. Könyvtárkép

A megfelelő olvasástechnika kialakítása elsősorban az iskola feladata, de a továbblépés, a fejlesztés és a könyvek, az olvasás megszerettetése érdekében kiemelkedően fontos szerep jut könyvtárosoknak és a könyvtáraknak. Tevékenységük meghatározó a gyerekeknek könyvről, könyvtárosról és az olvasásról alkotott képének kialakulásában: a gyermekkori élmények nagymértékben befolyásolják a későbbi életkorokban is a könyvtárhoz, olvasáshoz való viszonyt. Az ebben az életkorban megszerzett tapasztalatok megalapozzák az önálló ismeretszerzési technikák megszerzését, hosszútávon pedig az élethosszig való tanulás eszközüvé válva elősegítik a társadalomba való beilleszkedést, a folyton megújuló új elvárásoknak való megfelelést.

Ahogy a gyerekek a könyvtár fontosságát és a könyvtáros szerepét látják, sokat elárul kialakulóban lévő értékrendjükből: Fontos-e számukra a könyvtár és a könyvekkel való munkálkodás? Milyen értékeket képvisel számukra a könyvtár? Milyen elvárásuk van a könyvtárral szemben?

Három teljesen eltérő karakterű, de mindenképpen pozitív összképet sugárzó könyvtár rajzolódik ki a gyerekek válaszai alapján: egy inkább a hagyományos könyvtári funkciókat erősítő olvasáskölcsönzés centrikus könyvtár, egy a hagyományos képet tanulással és nagyon erős közművelődési szereppel felruházó könyvtaré, és végül egy rendkívül tudatos könyvtárhasználatot tükröző könyvtaré, hol a tanulás, ismeretszerzés, gyűjtőmunka áll az élen.

A könyvtár funkciói és erősségei eltérőek, ennek megfelelően a könyvtár használat jellege, gyakorisága és az igénybevett szolgáltatások is eltérnek, ez fakad az adott település jellegéből, a tanulók összetételéből és sok külső tényezőből, amely szintén befolyásolja a könyvtárképet. És nem utolsósorban rendkívül meghatározza az iskola ösztönző, a könyvtár és könyvek iránt érdeklődést felkeltő tevékenysége, a pedagógusok szerepe.

A különbségek ellenére rengeteg közös motívum van. Nagyon tanulságos megfigyelni az eltérést és az egyezést is.

A könyvtár olyan hely...

Ennél a kérdéscsoportnál kezdenek szétválni igazán a válaszok és rajzolódni ki az alapvetően eltérő helyi sajátosságoknak megfelelően az egyes könyvtárak.

Az általánosan elindított mondatot ugyanis minden tanuló a saját könyvtárára vonatkoztatva fejezte be. A tanulók egy része számára (vanyarciak) nincs is más modell, hiszen csak ezt a könyvtárat ismerik, számukra ez jelenti a „könyvtár” fogalmát. Érdekes módon azoknál a gyerekeknél, akik két könyvtárat (iskolai és a megyei könyvtár) használnak, ők is a hozzájuk közelebb álló iskolai könyvtárat jellemezték a fenti mondat befejezésénél.

Alapvetően *pozitív helyként* jelenik meg a Kodályosoknál és a vanyarciaknál: „ahová mindenki szívesen jár”, „ahol jól érzem magam, mert jó a hangulat”, „ahová szívesen megyek”, „ahol sok érdekes dolog van”. Ezek közül a válaszok némelyike meglehetősen általános, de mégis olyan helyet tükröz, ahol szívesen töltik el idejüket a gyerekek.

Csendes helyként jelenik meg főként a Kodálynál, és ez már átvezet a következő két nagy csoporthoz: „Ahol mindig csend van és elmerülhetünk a munkánkban, dolgunkban”, tehát a csend feltétele az elmélyült munkának, tanulásnak.

A tanulás, művelődés, ismeretek bővítésének helye a vanyarciaknál és a Kodályosoknál jelentős, látszik, hogy fontosnak tartják az ismeretszerzést, érdeklődésből és órai felkészülésre egyaránt szívesen használják a könyvtárat.

A legerőteljesebben a *Jó könyvek helye és a kölcsönzési szerep* jelentkezik Mátraterenyén és a Kodályban is. Pl. „Ahol nyugodtan lehet olvasni”, „Ahol olvasni, könyvet kölcsönözni lehet”, „Ahol különböző könyveket lehet kikölcsönözni, kinek milyen az érdeklődési igénye”.

Érdekes módon az első megfogalmazásban a játék, szórakozás, kikapcsolódás a Kodályban nem szerepel, inkább az olvasás, ismeretszerzés dominál, a két másik iskolában szerepel kikapcsolódás, videózás, társasjáték formájában.

A fenti három szerepkör „a hagyományos könyvtári szerepek” (92–80–54 %) dominálnak a gyerekek könyvtárképében, ezt árnyalják és kiegészítik a további funkciók:

Fontos szerepet kap még a vanyarciaknál a könyvtár, mint a *beszélgetés, társas együttlét* színtere. Ez nagyon fontos egy hasonló településen, mivel a gyerekek számára a könyvtáron kívül nem igazán van más lehetőség, ahol kulturált körülmények között együtt lehetnek.

A felsorolt funkciók természetesen sohasem jelentkeznek tisztán, hiszen a gyerekek egy-egy alkalommal többféle szolgáltatást, lehetőséget is igénybe vesznek. Ez különösen érvényesül Vanyarcon, ahol a könyvtár erőteljes közművelődési és közösségi funkcióval bír, a könyvtári gyűjteményen és szolgáltatáson kívül számos más lehetőség is biztosított a könyvtárba betérők számára: zeneterem, zenehallgatás, konditerem, számítógépezés, videózás stb. Ezek a funkciók az *egyéb* címszó alatt kerültek összegyűjtésre, és eléggé jelentős hányadát alkotják a könyvtárképnek.

A könyvtár olyan hely...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Sok érdekes, jó könyv van, olvasni, kölcsönözni lehet	46 %	64 %	21 %	44 %
Tanulás, művelődés, ismeretek bővítésének helye	25 %	12 %	28 %	22 %
Csendes hely	21 %	4 %	5 %	10 %
Játék, szórakozás, kikapcsolódás		12 %	10 %	7 %
Egyéb			21 %	7 %
- Kondizás			5 válasz	
- Foglalkozás			1 válasz	
- Zongora			1 válasz	
- Számítógép			1 válasz	
Ahová szívesen megyek	7 %		5 %	4 %
Ahová ritkán megyek		8 %		3 %
Beszélgetés, társas kapcsolatok			10 %	3 %
Nem válaszolt az osztály...	4 %	4 %		

Szeretek könyvtárba menni, mert...

A könyvtárral kapcsolatos pozitív élményekre, benyomásokra voltam kíváncsi, mi az, amiért a gyerekek szívesen keresik fel a könyvtárat? Mit nyújt számukra, ami vonzó, és amiért szívesen látogatják?

A legerőteljesebb motívum itt is a tanulás és az olvasás. A válaszokból tükröződik, hogy saját tapasztalatról számolnak be. Kedvvel, szívesen olvasgatnak, búvárkodnak a könyvek a között. Sokan írnak a jó olvasnivalóról, érdekes könyvekről:

„Sok érdekes könyvből válogathatok, mindig találok valamit arról, amit keresek”,

„A sok könyvből megtalálom a kedvemre valót”

„Sok különböző regény, tudományos könyv, írókról, híres személyekről szóló könyv található”

„Lehet válogatni a könyvek között”

„Itt sokat olvashatok, választ találhatok kérdéseimre.”

Érdekes módon ennél a kérdésnél nem említett senki más dokumentumtípust, kivétel nélkül csak a könyvekről történt említés. Kevésbetudhatunk meg arról is, hogy milyen könyveket olvasnak. Csak néhányan említenek regényeket, ismeretterjesztő műveket, életrajzot (az utóbbiakat gondolom az iskolai felkészüléssel kapcsolatosan).

Az *órai felkészüléshez* kapcsolódóan nagyon tudatosan jelenik meg a Kodályosoknál a tanulás, előzetes ismerkedés, bűvárkodás szerepe:

„Sok tantárgyhoz sokkal jobban hozzá tudok szólni, ha a könyvtárban kutatok és a könyveket nézem.”

„Szorgalmikat tudok hozni a tananyaghoz, minél több könyvvel megismerkedni.”

Szintén hangsúlyt kap a csend és nyugalom, amely az elmélyült olvasás, tanulás előfeltétele.

A kölcsönzés a könyvtár vonzóerejénél alig van jelen, sokkal inkább előtérbe kerül a helyben használat, az órákra való felkészülés, vagy egyszerűen csak a nézegetés, olvasgatás.

Itt már megjelenik a könyvtáros személyisége és segítő szerepe, amely szintén befolyásolhatja a gyerekek könyvtárhoz való viszonyát.

„A könyvtárosok sokat segítenek.”

„Kedves a könyvtáros néni és jól el lehet vele beszélgetni.”

Vanyarcnál ismét van néhány specialitás, amely a „közösségi színtér” szerepéhez köthető. Ismét nagyon erősen érvényesül a beszélgetés, társas együttlét szerepe (33%), és ehhez kapcsolhatjuk a „jó hely” megfogalmazást, amely általános pozitív érzést takar:

„Jó hely, ott telik az idő és nem veszem észre, hogy unatkozom. Sok jó könyv van... ha valamit meg akarok tudni, megtalálom. Lehet tanulni.”

„Barátnőimmal lehetek és mindig jó a társaság”.

Szeretek könyvtárba menni, mert...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Kedvtelésből, érdeklődésének megfelelően olvas	61 %	78 %	38 %	59 %
Társas kapcsolatok, beszélgetés			33 %	11 %
Az órákra való felkészülésben segít	11 %	5 %	4 %	7 %
Csend van	11 %	11 %		7 %
„Jó hely”			17 %	6 %
Segítenek, kedvesek a könyvtárosok	7 %		8 %	5 %
Nem kell megvásárolnom a könyvet	7 %			2 %
Nem szoktam könyvtárba menni		6 %		2 %
Egyéb	3 %			1 %
Nem válaszolt az osztály...	8 %	22 %		

Nem szeretek könyvtárba menni, mert...

Erre a kérdésre a gyerekek többsége nem válaszolt, néhányan kihúzták vagy áthúzták a kérdést, ezzel is kifejezve elutasításukat. Ez azt mutatja, hogy kevésbé vannak negatív élményeik, érzéseik a könyvtárral szemben.

Itt a válaszadók alacsony száma miatt a százalékos arányoknak más az értelmük, így óvatosan kell azokat kezelni. A viszonyítás minden esetben az összes válaszokhoz képest történt.

Érdekes megfigyelni, hogy a korábbiakban a *csendet*, mint pozitívumot szerepeltették a gyerekek, mint az elmélyült munka feltételét, itt pedig kiderül, hogy nem mindenki szereti a túl nagy csendet, van, aki számára ez zavaró, oldottabb könyvtárat szeretne. Nyilvánvaló, hogy itt más a könyvtárlátogatás, könyvtárhasználat célja, funkciója.

Nem találja a keresett könyvet, illetve más igénye lenne a gyerekek másik csoportjának.

Számomra a következő csoport érdekes: az olvasni nem szerető, az olvasás és könyvek iránt egyáltalán nem érdeklődő tanulók:

„Nem szeretek olvasni”

„Nem igazán szeretem a könyveket olvasni, nem köti le a figyelmem.”

„Nem érdekelnek a könyvek”

„Nincs olyan könyv, ami érdekel.”

Ezek a gyerekek feltehetően egyáltalán nem teszik be a lábukat a könyvtárba. Nem tudják, hogy a könyv mellett még más lehetőségek is vannak, újságok, folyóiratok, stb. Mivel meg sem próbálják, és

nem is szereznek ismereteket, gyakorlatot ebben a kérdésben, később is kerülni fogják a könyvtárat.

Többen és több kérdésnél is említik a kölcsönzési idő rövidségét, és szeretnék a nyitvatartási időket bővíteni. Lehetséges, hogy érdeemes lenne elgondolkodni, nem kellene-e változtatni. Lehet, hogy pozitív változásokat eredményezne a könyvtár használatában.

Elég magasnak tűnik az *egyéb* kategóriába sorolt észrevételek száma, főként Vanyarcnál. Ezek egyrészt helyi specialitásból fakadnak és nem a könyvtári funkcióhoz kötődnek Pl. A konditerem időhöz van kötve. Másrészt viszont mindenütt vannak a könyvtárhoz kötődő észrevételek: Pl. „sokan vannak, unalmas”, „tisztább lehetne” vagy éppen az „iskolára emlékeztet”. Az iskolához és könyvtárhoz is kapcsolódik „ha nincs időm és mégis mennem kell a lecke miatt”.

A negatív kérdésre itt is érkezett pozitív nyomatékosító válasz: „Szeretek könyvtárba járni”. Azt hiszem, örülhetünk, hogy a gyerekek sokkal inkább pozitívan viszonyulnak a könyvtárhoz.

Nem szeretek könyvtárba menni, mert...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Egyéb	10 %	8 %	82 %	33 %
Nem érdekelnek a könyvek, nem szeretek olvasni	15 %	42 %		29 %
Zavar a csend	40 %	8 %		16 %
Nincs meg, amit keresek	10 %	30 %		13 %
Rövid a nyitvatartási és a kölcsönzési idő	15 %	8 %		12 %
Nincs időm	10 %		18 %	9 %
Nyomatékos pozitív: Én szeretek könyvtárba menni	10 %			3 %
Nem válaszolt az osztály...	50 %	57 %	61 %	

Gyakrabban mennék a könyvtárba, ha...

Arra szerettem volna választ kapni, hogy hogyan lehetne javítani, min lehetne változtatni annak érdekében, hogy a gyerekek gyakrabban, szívesebben jöjjenek a könyvtárba? Mit hiányolnak, milyen változást szeretnének?

A kérdésre Mátraterenyén meglepően kevesen válaszoltak. Igény elképzelés, ötlet hiányzik?

Vagy a jelenlegi lehetőségekkel elégedettek? (Vagy talán nem is ismerik?)

A legtöbb tanuló itt is az *időhiányt* említette a legnagyobb problémaként. „Ha lenne több időm”, „ha időm engedné, több lenne a szabadidőm, közelebb lenne a lakóhelyünkhöz”, „ha több időm lenne, mert a tanulás a legfontosabb, és ha van időm, akkor néha bemelegyek”.

A válaszadók másik, jelentős csoportja nincs megelégedve a *könyvtárak kínálatával*, választékával.

„Ha lennének jobb könyvek”,

„Érdekes és jó könyvek lennének”,

„Érdekesebbek lennének a könyvek”,

„Nagyobb lenne a választék”.

Néhányan konkretizálják is igényeiket:

„Ha több könyv lenne a világháborúról, a vízben élő állatokról stb.”

Mi a különlegessége ezeknek az igényeknek? Először is csak könyvekről szólnak, említés sem történik más dokumentumtípusról. Másrészt: összehasonlítva a szabadidős tevékenységekkel a fenti igénylők közül egyetlen tanuló említette, hogy szabadidejében olvas. Többen szeretnének a könyvtárban további *informatikai fejlesztést*, több, jobb számítógépet és egyre nagyobb az igény az Internet elérés iránt.

Érdekes és többször visszatérő probléma a hosszabb nyitva tartás igénye Mátraterenyén, több kérdésnél mindig újra és újra előjön. (Természetesen ennek a személyi feltételeit kellene biztosítani.)

Ugyanitt merült fel a gyerekekben egy másik fontos igény: *több könyvvel és könyvtárhasználattal kapcsolatos feladatot* szeretnének:

„Ha több olyan feladat lenne, amihez szükséges a könyv.”

Azt hiszem örülni kell, hogy a gyerekek is igénylik az ilyen típusú feladatokat és a pedagógusoknak pedig valóban megragadni a lehetőséget és újabb és újabb feladatokkal biztatni, ellátni ezeket a gyerekeket.

Az *egyéb* kategóriába eléggé változatos, de annál érdekesebb, többnyire egyéni válaszok érkeztek:

„Ha megtalálnám a jegyemet” vagy „Ha hangulatosabb lenne”.

Gyakrabban mennék a könyvtárba, ha...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Több, érdekesebb könyv, szélesebb választék lenne	31 %	48 %	20 %	33 %
Több időm lenne	38 %		50 %	29 %
Ha lenne Internet, számítógép, videó	19 %	7 %	15 %	14 %
Egyéb	12 %	7 %	15 %	11 %
Ha többet lenne nyitva		31 %		10 %
Több könyvvel kapcsolatos feladat lenne		7 %		2 %
Nem válaszolt az osztály...		43 %	6 %	

Legszívesebben a... könyvtár(ak)ba megyek, mert...

Ennél a kérdésnél arra szerettem volna választ kapni, hogy mely könyvtárakat ismeri, használja a válaszadó.

Látható, hogy Vanyarcon, mivel 30–40 kilométeres körzetben nincs nagyobb könyvtár, alapértelmezésként csak a saját könyvtár jöhet számításba. Így ezt a kérdést teljes egészében megválaszolatlanul hagyták.

Mátraterenyén is minimális volt a válaszadók száma. A megyei könyvtárat egy tanuló említette, a saját könyvtárat két fő képviselte. Két tanuló pedig azt jelezte, hogy nem jár semmilyen könyvtárba.

Már reálisabb képet nyerhetünk a Kodályosok könyvtárba járásáról.

3 tanuló csak az iskolai könyvtárat említette, mivel közel van, szintén 3-an pedig a Balassit (a megyei könyvtárat), mert ott nagyobb a választék.

A válaszadók 70 %-a mindkét könyvtárat látogatja, és ők nagyon is tisztában vannak azzal, hogy két különböző funkciójú könyvtárról van szó, ennek megfelelően használják:

„Megyei: nagy a gyűjteménye, iskolai: mert tanulásra szakosodott.”

„A Balassi Bálint, mert változatos, nagy és szép, sok könyvvel van tele. Az iskolai könyvtár is jó, mert szünetekben is le tudok menni”.

„A Balassi Könyvtárban sokkal változatosabb és nagyobb, de ami sürgős és gyorsan meg kell szerezni, arra az iskolai könyvtár is megfelel.”

Mindkét könyvtárat pozitívan látják és a legtöbben egymás mellé helyezik:

„Balassi Bálint és az iskolai, ezeket a könyvtárakat ismerem, feltalálom bennük magam, csendes és nyugalmas helyek.”

„Iskolai és megyei, mert közel vannak és sok érdekességet találok.”

Jó, ha több könyvtárat használnak egymást kiegészítve, hiszen más szolgáltatást, dokumentumállományt, lehetőséget kínál egy iskolai és szintén mást egy közművelődési könyvtár. Fontos, hogy a lehetőségeket megismerjék és szükségleteik és igényeik szerint mindig a legmegfelelőbbet válasszák.

Legszívesebben a... könyvtár(ak)ba megyek, mert...

Könyvtárak	Kodály	M.terenye	Vanyarc
Saját iskolai	15 %	9 %	
Megyei	15 %	4 %	
Iskolai és a megyei	70 %		
Nem jár		9 %	
Nem válaszolt az osztály...	23 %	78 %	100 %

A könyvtárlátogatás gyakorisága

A legrendszeresebb könyvtárlátogatók a felmérés tanúsága szerint a vanyarci gyerekek, kiknek közel a fele hetente vagy gyakrabban keresi fel a könyvtárat. Ennél is többen keresik fel kéthetente, havonta. Úgy tűnik szívesen jönnek, beépült napirendjükbe, életrendjükbe. Nagyon kevés az alkalmi látogató. Ismét meg kell jegyezni, hogy itt a könyvtár más funkciókat is betölt. Ha tehát valaki számítógépezni vagy kondizni, esetleg randevúzni megy a könyvtárba, az akkor is látogatásnak számít. A könyvtárban leggyakrabban végzett tevékenységeket a későbbiekben vizsgáljuk.

A másik két iskolában kiegyensúlyozottabb a kép. *Rendszeresen* a tanulók *harmadrésze* jár könyvtárba. Ennek fele hetente és gyakrabban, másik fele kéthetente, havonta. Legmagasabb azoknak a száma, akik azt jelezték, hogy alkalmanként járnak szabadidejükben. Ezt sajnos nem fejtették ki részletesebben, jó lenne tudni, mit takar pontosan. Évek óta küzdünk itt a megyei könyvtárban, hogy egyre kevesebb a gyerekolvasó, a vizsgálat is azt mutatja, hogy főképp időhiány miatt keveset tudnak a könyvtárba járni, viszont ha jönnek, szívesen jönnek.

A könyvtárlátogatás gyakorisága

Gyakoriság	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Alkalmanként	58 %	53 %	6 %	39 %
Kéthetente, havonta	15 %	18 %	50 %	28 %
Hetente vagy gyakrabban	15 %	18 %	44 %	26 %
Nem járok	4 %	12 %		5 %
Nem válaszolt az osztály...	8 %	26 %		

A könyvtárban leggyakrabban végzett tevékenységek

A gyerekek szívesen látogatják a könyvtárat, ha tehetik. Mire használják legszívesebben a könyvtárat? Melyek azok a tevékenységek, lehetőségek, szolgáltatások, amelyeket a leginkább használnak?

A válaszokban szinte kivétel nélkül több tevékenységet is megneveznek a gyerekek. De a leginkább domináns tevékenységek a *hagyományos, könyvvel, könyvtárhasználattal* kapcsolatos tevékenységek, így az olvasás, kölcsönzés és a tanulás. Különösen érvényesül ez a Kodály iskola estében, itt a könyvtárhasználat elsődleges célja a tanulás könyves háttérének biztosítása, és olvasási lehetőség és *kölcsönzés* biztosítása. Az olvasásnál nemcsak célirányosan keresnek, szívesen böngésznek, ismerkednek a könyvekkel, vagy ahogy ők fogalmaznak „nézegetem, olvasgatom.”

„Nézegetem a könyveket és olvasgatom.”

„Könyveket, regényeket olvasni megyek oda.”

Szívesen időznek a könyvek között, másrészt tudatosan használják a dokumentumokat felkészülésre, tanulmányaik kiegészítésére, gyűjtőmunkára, ismeretszerzésre.

„Könyveket kölcsönözni, olvasni, lexikonokat, szótárakat nézegetek.”

„Szorgalmat gyűjtök, a házi feladathoz segítséget keresek, érdekességek után kutatok.”

Örömmel láttam, hogy többen is említették a könyvek mellett az újságokat, folyóiratokat is. Az olvasmányok között regényeket (humoros és fantasy), kötelező irodalmat és az ismeretterjesztő irodalmat valamint a kézikönyveket említették.

A tanulás, olvasás és kölcsönzés mellett a gyerekek *szabadidős tevékenységre*, kikapcsolódásra is használják a könyvtárat. Zenehallgatás, számítógépezés és videózás mindenütt említésre került. Mátraterenyén a videózás, a Kodályban a zenehallgatás, Vanyarcon pedig a számítógépezés a legnépszerűbb. Emellett szívesen társasjátékoznak, beszélgetnek együtt.

A leggyakoribb tevékenységek között újra előkerül a *beszélgetés a könyvtárossal* motívuma, igaz nem túl sok említéssel, de úgy tűnik a gyerekek igénylik, és ha a könyvtáros is partner benne, akkor valóban szívesen beszélgetnek együtt.

Pl. „Van, amikor csak bemegyek és elkezdek a Márti nénivel beszélgetni”.

A könyvtárban legtöbbször ... szoktam (csinálni)

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Olvasás, kölcsönzés	68 %	64 %	25 %	52 %
Tanulás, gyűjtőmunka	12 %		15 %	9 %
Zenehallgatás, számítógép, videó, tévé	4 %	18 %	13 %	12 %
Játék, pihenés	10 %		13 %	8 %
Beszélgetés, társas együttlét	8 %		22 %	7 %
Tanítási órák vannak a könyvtárban		12 %		4 %
Beszélgetés a könyvtárossal		6 %	2 %	3 %
Egyéb (zongorázás, vetélkedők)			10 %	3 %
Nem válaszolt az osztály...		17 %		

Mire használható még szerinted a könyvtár?

Itt elsősorban arra szerettem volna választ kapni, hogy milyen könyvtári funkciókat ismernek még, milyen lehetőségeket látnak még a könyvtárban. Tudnak-e más könyvtárakról, más szolgáltatósokról? Mennyire tudnak elszakadni saját könyvtárunk realitásától?

Erre a kérdésre többen nem válaszoltak mindhárom csoportban, illetve volt olyan válaszadó, aki egyszerűen „nem tudom”-mal felelt. A válaszadók többsége sem igazán tudott újat mondani, nem ismernek más szolgáltatást, előjegyzést, katalógushasználatot, könyvtárközi kölcsönzést, stb.

Jórészt az előzőekben leírtakat variálták. Még az arányok sem változtak. Csupán néhány aprósággal színesedett a kép: újdonságként jelentek meg a könyvtárban tartott rendezvények, kiállítások, nyelvtanfolyamok, klubdélutánok formájában.

Nyomatékosabban szerepelt a számítógépezés és az Internetezés.

Mátraterenyén pedig a könyvtár, mint tanítási óra illetve szakkör helyszíne szerepelt.

A gyerekek az általuk ismert könyvtár lehetőségeit és szolgáltatásait veszik igénybe, de nem is ismerik, milyen lehetőségük lenne még ezen kívül. Jó lenne megismertetni őket vele.

Mire használható még szerinted a könyvtár?

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Olvásás, tanulás, művelődés	35 %	20 %	25 %	27 %
Számítógép, Internet	14 %	15 %	9 %	13 %
Beszélgetés, társas együttlét	11 %		29 %	13 %
Egyéb	3 %	5 %	25 %	11 %
Zenehallgatás, videó	8 %	15 %		8 %
Szakkör, tanítási óra		25 %		8 %
Nyugodt környezet, játékok	5 %	5 %	12 %	7 %
Rendezvények	14 %	5 %		6 %
Nem tudja		10 %		3 %
Nem válaszolt az osztály...	8 %	39 %	17 %	

Olyan könyvtárat szeretnék, ahol...

A gyerekek igényeiről, elvárásairól, vágyairól szerettem volna képet alkotni, mi az, amit hiányolnak, és mi az, amit esetleg egy további fejlesztés során fel lehet használni álmaikból, elképzeléseikből.

A legerőteljesebb igény két területen mutatkozik mindhárom könyvtárban: *változatosabb szélesebb választékot* szeretnék olvasnivalókból, többféle könyvet, folyóiratot szeretnék különféle témákban.

A másik nagy csoport igényelne *technikai fejlesztést*: Vanyarcon főképp számítógépeket és Internetet, Mátraterenyén zene, videó és számítógép szerepel a vágyak között, Salgótarjánban pedig az előbbieket mindegyike megtalálható. Egyik gyermek odáig ment álmodozásában, hogy azt szeretné, „ha nem könyvek lennének a könyvtárban, hanem számítógépek!”

Újra előkerült a nyitvatartási idő és a kölcsönzési határidő kérdése. *Hosszabb nyitva tartást* – többen nonstop nyitva tartást – hosszabb kölcsönzési időt szeretnének.

Nagyobb könyvtár, foglalkozások, büfé és fiatalabb könyvtáros néni mind szerepelt a kívánságok között.

Többen *elégedettségüket* fogalmazták meg:

„Nekem így jó a könyvtár, ahogy van, így jó, nem kell másmilyen.”

„Nekem így nagyon jó!” „Ugyanilyen lenne.”

Összességében jól felszerelt, modern könyvtárat szeretnének, ami mindig nyitva van, új korszerű dokumentumokat és kellemes környezetet. Elképzelésük nem lép túl a jelenlegi helyzet modernizált, kiterjesztett változatánál.

Olyan könyvtárat szeretnék, ahol ...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Több, más, új érdekes olvasnivaló	52 %	44 %	26 %	41 %
Technikai fejlesztés (számítógép, Internet)	23 %	17 %	43 %	28 %
Új szolgáltatások, információk	6 %	17 %	9 %	11 %
Kölcsönzési és nyitvatartási idő bővítése	13 %	9 %	9 %	10 %
Nekem így jó			13 %	4 %
Működési feltételek javítása		9 %		3 %
Egyéb	6 %			2 %
Foglalkozások		4 %		1 %
Nem válaszolt az osztály...	4 %	26 %	11 %	

III. Könyvtároskép

A könyvtáros olyan személy, aki...

A könyvtárosról alkotott általános képre szerettem volna rákérdezni, de az előbbiekhöz hasonlóan arról a könyvtárosról szoltak a válaszok, akivel kapcsolatban közvetlen tapasztalatokkal rendelkeztek a válaszadók: a helyi könyvtárossal.

Két nagy csoport emelhető ki, első a *könyvtáros személyiségéből* fakadó pozitív tulajdonságok, melyek elsősorban a kapcsolatteremtést, kommunikációt segítő pozitív tulajdonságok:

„segítőkéz, kedves, barátságos”, de emellett szerepel az
„intelligens”
„rendes ember”
„szereti a gyerekeket”
„nagyon ért a könyvekhez” megfogalmazás is.

A másik, az előzőnél jelentősebb csoport a *konkrét könyvhöz, szolgáltatáshoz kötődő* segítségnyújtás elnevezéssel összefoglalt tevékenységek felsorolása, ezek között általában nagy különbség nincsen:

„Segít megkeresni a könyvet, amit ki szeretnék venni.”

„Akihez fordulhatunk, ha nem találunk valamilyen könyvet, tanácsot, javaslatot kérhetünk.”, „Segít eligazodni a könyvtárban.”

„Nagy szeretettel segít választani.”

Mindenképpen kiemelkedik a *segítő* szerep, ez többnyire kölcsönzésre és könyvkeresésre, kézikönyvhasználatra vonatkozik. Más könyvtári tevékenységek nem kerültek említésre.

Több említést kapott a barátságosság és segítőkészség mellett a *gyerekekkel való beszélgetés* igénye, különösen a két kisebb településen van nagy jelentősége:

„Elbeszélget a diákokkal”

„A könyvtárossal nagyon jól el lehet beszélgetni.”

A gyerekeknek a könyvtárhoz való kapcsolatát szintén pozitív érzések és viszony jellemzi.

Két újabb kategória szerepel Vanyarcnál, amely a többi könyvtárnál nem. Itt nagyon erőteljes a könyvtárosnak a *népművelő, program-szervező*, közösségi tevékenysége. Ezt a gyerekek érzékelik, szeretik, nyilván látványos és dinamikus terület. Mivel ezt is a könyvtáros végzi, a könyvtáros szerepéhez kapcsolják:

„Sok programot szervez gyerekeknek, felnőtteknek”

„Rengeteget szervez: gyereknap, színház, mozi stb.”

Elismerés:

„Aki nagyon sokat tett falunk érdekében”

„Sokat tesz a faluért...”

A könyvtáros olyan személy, aki...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Konkrét, könyvhöz, könyvtári szolgáltatáshoz kötődő segítségnyújtás	62 %	61 %	18 %	47 %
Személyiségből fakadó pozitív tulajdonságok	38 %	26 %	31 %	32 %
Beszélget a diákokkal		9 %	5 %	5 %
Programszervezés, közművelődési tevékenység			36 %	
A könyvtáros közéleti, közművelődési munkájának elismerése			10 %	
Egyéb		4 %		
Nem válaszolt az osztály...	12 %	22%		

Szeretek beszélgetni a könyvtárossal, mert...

Erre a bevezető mondatra sok esetben hasonló befejezést kaptam, mint az előző kérdésre, de számos eltérés is tapasztalható.

A *művelt könyvtáros* fogalma, akitől új fontos dolgokat tudhatunk meg csak a Kodály iskolában szerepel, mégpedig nagyon dominánsan.

„Nagyon művelt, kultúrált ember.”

„Sokmindent tudnak mondani, amit én nem tudok.”

„Sok érdekes dolog lehet tőle megtudni.”

„Tőle is több érdekes dologat tudok meg, így növeli tanulmányaimat.”

Érezhető, hogy a gyerekek tisztelik, felnéznek rá, elismerik tudását.

Ugyanitt nagyon erőteljes a segítségnyújtás és könyvkiválasztásban az ajánló szerep.

„Ő tudja milyen könyvek valók nekem.”

„Sokat segít a könyvem kiválasztásában.”

Másutt is szerepel, pl. „Jó könyveket szokott ajánlani.”

Szintén erőteljesek a könyvtáros személyiségjegyeivel kapcsolatos észrevételek, bár itt a segítőkészség mellett előtérbe kerül a *megértés, türelem is*.

A két vidéki iskolában eléggé erőteljes a *személyes beszélgetés, tanácskérés motívuma*:

„Mindenben megért.”

„Tanácsot ad nekem minden téren.”

„Jól lehet vele beszélgetni.”

„Meg lehet vele mindent beszélni.”

Ez mindenképpen tükrözi a gyerekek közvetlenebb kapcsolatát és bizalmát a könyvtáros iránt, aki meghallgatja, és megértéssel fogadja a hozzá forduló gyerekeket. Arra is utal, hogy a gyerekekben van ilyen irányú igény, hogy legyen egy felnőtt, aki meghallgatja őket, akivel megoszthatják problémáikat, esetleg tanáccsal segítse őket.

Szeretek beszélgetni a könyvtárossal, mert ...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Barátságos, kedves, segítőkész	13 %	36 %	38 %	29 %
Meghallgat, megért, tanácsot, információt ad		45 %	26 %	24 %
A segítség konkrét formái (ajánlás, könyvválasztás)	37 %	18 %	9 %	21 %
Művelt, sok mindent megtudhatok tőle	50 %			17 %
Programszervezés, rendezvények			27 %	9 %
Nem válaszolt az osztály...	35%	57 %	6 %	

Leggyakrabban azért fordulok a könyvtárhoz, mert...

Itt a könyvtárossal való kommunikáció konkrét formáira voltam kíváncsi. Kezdeményez-e a tanuló kapcsolatot, odafordul-e a könyvtárhoz és milyen indokkal, céllal?

A válaszokból az derült ki, hogy elsődlegesen *könyvvél, könyvtárhasználattal kapcsolatos* kérdésekkel fordulnak a könyvtárhoz: főként eligazítás, könyvkeresés, kölcsönzés.

Fontos elem, hogy segíti a tanulók gyűjtőmunkáját, tanulmányi munkáját, versenyekre felkészít.

A segítségkérés, a beszélgetés és tanácskérés igénye újra feltűnik.

Leggyakrabban azért fordulok a könyvtárhoz, mert...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Segít eligazodni a könyvek között, megtalálni a keresett könyvet	64 %	42 %	20 %	42 %
Kölcsönözni szeretnék	18 %	16 %	28 %	21 %
Segít a gyűjtőmunkában, a tanulásban, könyvet ajánl	18 %	32 %		17 %
Beszélgetés, tanácskérés			30 %	10 %
Segítségkérés		10 %	15 %	8 %
Programokkal kapcsolatos információk			7 %	2 %
Nem válaszolt az osztály...	12 %	17 %	6 %	

Nem szoktam beszélgetni a könyvtárossal, mert...

Erre a kérdésre szintén kevés válasz érkezett, ezért a százalékos arányok helyett célszerű a válaszok számát nézni. A táblázat magáért beszél.

Nem szoktam beszélgetni a könyvtárossal, mert...

Motívumok	Kodály	M.tereny	Vanyarc
Nincs időm	5 válasz		1 válasz
Nincs közös témánk	3 válasz	1 válasz	
Nincs rá szükségem	1 válasz		
Elfoglalt könyvtáros		4 válasz	
Nem járok könyvtárba		2 válasz	
Pozitív nyomatékosítás	1 válasz	1 válasz	
Egyéb	1 válasz	1 válasz	1 válasz
Nem válaszolt az osztály...	58 %	61 %	89%

Ha én lennék a könyvtáros, akkor...

Végül a gyerekek elképzelését szerettem volna megtudni, milyennek látják, milyennek szeretnék az ideális könyvtárost. Mire vágnak hát a gyerekek?

Érdekes módon különösebb elvárásokat nem fogalmaztak meg. A válaszadók egyik része a *könyvtárképet* bővítette:

„Az én könyvtáramban lenne a világon a legtöbb könyv.”

„Modernebb lenne a könyvtár.”

„Többször tartanám nyitva a könyvtárat.”

És a könyvtáros szerepe? Majdnem minden válaszadó kiemelte a segítségnyújtást, segítőkészséget: pl. a Kodályosok:

„Én is segítenék a diákoknak.”

„Segítenék mindenkinek.”

„Sok könyvtáros lenne, hogy segíthessenek az odalátogatóknak.”

A másik szintén a könyvtáros és az olvasó kapcsolatában fontos mozzanat volt a gyerekeknek, hogy a *könyvtáros többet beszélgessen az olvasókkal*.

„Sokkal többet beszélgetnék az emberekkel.”

„Sokkal többet beszélgetnék a diákokkal.”

„Több időt fordítanék a diákokra.”

Nagyobb figyelmet, empátiát, személyesebb kapcsolatot szeretnének a könyvtárossal a szakmai ismeretek, a könyvtári tevékenység és műveltség mellett.

Az egyik tanuló így fogalmazta meg ezt röviden, tömören:
 „Igyekeznék türelmes, barátságos, segítőkész és kedves lenni, hogy a gyerekek szeressenek könyvtárba járni.”

Természetesen itt is sokan fogalmazták meg *elégedettségüket*, ők elfogadják a jelenlegi könyvtárost, becsülik és elismerik munkáját, és nem is vágnak másra.

„Ugyanolyan szeretnék lenni, mint a mi könyvtáros nénink.”

„Olyan lennék, mint a Terike néni!”

„Nem tudnék többet tenni, mint a Terike néni!”

„Akkor olyan lennék, mint Márti néni.”

„Ugyanazt csinálnám, mint a mostani könyvtárosok.”

Egy üdítő példa: „Nem lenne jó, mert én nem vagyok mindig megértő. Én hangulatember vagyok. Aki most van, az nagyon jó számomra.”

Ha én lennék a könyvtáros, akkor...

Motívumok	Kodály	M.terenye	Vanyarc	Átlag
Segítenék a gyerekeknek	26 %	15 %		21 %
Ugyanezt csinálnám	4 %	10 %	47 %	20 %
Sok könyv, melyek jobban vannak csoportosítva	17 %	15 %	27 %	20 %
Végezném a munkámat	13 %	20 %		11 %
Hangulatosabbá tenném, felújítanám	4 %	5 %	20 %	10 %
Többet beszélgetnék az emberekkel	13 %	15 %		9 %
Többször nyitva tartanék, hosszabb időre adnám a könyveket	4 %	10 %		5 %
Sok számítógép lenne	13 %			4 %
Gyakrabban lennének foglalkozások		5 %		2 %
Egyéb			7 %	2 %
Nem lennék soha könyvtáros		5 %		2 %
Csend lenne	4 %			1 %
Nem válaszolt az osztály...	31 %	26 %	16 %	

A gyerekek pozitívan viszonyulnak az iskolához, a könyvtárhoz és a könyvtárhoz. Iskolájukban és kisebb nagyobb közösségükben, társaik között jól érzik magukat, bár túlterheltek és kevés a szabadidejük.

Ebből mégis fordítanak a könyvtárra és olvasásra. Tudatosan használják és igénylik a könyvtárat, mint az ismeretek megszerzésének eszközét.

A számukra ismert szolgáltatásokat használják, tanuláshoz, ki-kapcsolódáshoz, a szabadidő eltöltéséhez. A sokféle tevékenység, lehetőség mellett a könyvtári szolgáltatások között továbbra is a tanulás és a tanuláshoz kötődő tevékenységek, az olvasás, művelődés játsszák a legnagyobb szerepet. Ezek között is a helyben használat és a kölcsönzés a meghatározó.

A könyvtár használatában számítanak a könyvtárosok segítségére, akiket elfogadnak és tudásukat, tapasztalataikat elismerik. Bizalommal fordulnak hozzájuk, a könyvtárral, tanulással kapcsolatos kérések mellett akár személyes problémájukkal is megkeresik.

Igénylik és fontosnak tartják a személyes odafigyelést, a személyes beszélgetést, az intenzívebb kommunikációt.

Jó volt látni, hogy azok a gyerekek, akik kisgyermekkorától kezdve ismerik és használják a könyvtárat rendszeres könyvtárhasználóvá válnak. Mindennapi életébe beépülnek az önálló ismertszerzéssel kapcsolatos készségek és először pedagógus ösztönzésére, később pedig belső igényként jelentkeznek a kutatás, olvasás igénye. Ehhez mindhárom helyen biztosítottak a feltételek.

Sajnos ez a három könyvtár nem átlagos. Kevés iskola és kevés könyvtár rendelkezik főfoglalkozású szakképzett könyvtárossal vagy népművelő-könyvtárossal, másrészt többségük jóval szegényesebb állománnyal, felszereltséggel várja az olvasókat. Az esetek többségében heti néhány órában igen szűkre szabott nyitva tartással tudják a legkitartóbb olvasókat kiszolgálni.

A fenti példák talán megmutathatják, hogy mi a továbblépés iránya és lehetősége:

1. Megfelelő működési feltételek biztosítása (gyarapítás, egész napos nyitva tartás, esztétikus, célszerűen kialakított környezet, megfelelő technika)
2. Főfoglalkozású, alkalmas szakember
3. A pedagógusok könyvtárhasználatot ösztönző szerepe
4. Együttműködés a pedagógusok és a könyvtáros között
5. A gyerekekre való odafigyelés, empátia, nyitottság.

(Salgótarján, 2002. október)

KISTELEPÜLÉSES SZOLGÁLTATÓ PROGRAMOK NÓGRÁD MEGYÉBEN

„A könyv, az irodalom nemcsak a legnagyobb megtartó és őrző tényező (hagyomány- és nyelvéltetés), de a legpotenciálisabb változtató erő is. A könyv, az írás véd és őriz, támad és újít.”

(Fábry Zoltán)

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár lélekszámát tekintve az ország legkisebb, a lakosság egzisztenciális körülményeit tekintve az egyik legszegényebb megyéjében, Nógrád megyében látja el hálózati-módszertani feladatait.

A hátrányokkal küzdve mindig is élen járt az újító, fejlesztő tevékenységben, a tenni akarásban. Saját területén mindig is szolgáltató, közvetítő, központi szerepkörre törekedett.

Az osztály munkatársaként 1982 óta szervezem a megyei könyvtár kistelepülései szolgáltató programjait. Írásommal az eddigi tapasztalatok rövid összegzésére és az ez évben igen nagy sikert aratott cigány gyerekek olvasásnépszerűsítő programjának bemutatására vállalkoztam.

Nógrád megyéről és általában a „vidék” kulturális ellátottságáról

Nógrád megyére az aprófalvas településszerkezet és a kisvárosok a jellemzőek. Kivételt ez alól Salgótarján jelentett, ahol az 50-es évektől kezdődő ipari fejlesztés jelentős lélekszámú várost hozott létre, de ennek fejlődése a 80-as években leállt. A megye települései a rendszer-váltás minden gazdasági-társadalmi-kulturális hátrányát elszenvedték.

A településfejlesztési koncepció hatása a helyi társadalomra nem volt kedvező.

Az utóbbi 15 évben országosan Nógrád megyében a legnagyobb arányban csökkent a népesség száma.

Az ezer főnél kisebb települések száma 70 fölött van, a lakosság közel 60 %-a itt él. A településekről a megélhetés, a közép-, és felsőfokú tanulási lehetőség hiányában elvándorolnak. Ez rányomja a bélyegét a települések mindennapi életének szervezésére és a kultúráközvetítésre is. A falun egyre inkább a hátrányos helyzetű rétegek maradnak, akik a falusi olvasók nagyobb hányadát alkotják.

Az aprófalvakban felnövekvő nemzedék komoly hátrányokkal indul a városokban élő fiatalokkal szemben. Az itt élő felnőtt lakosság kulturálódási szokásai is átalakultak, más a kulturális javak befogadásának szintje a városokéhoz képest.

Az önkormányzatok elszegényedő tendenciát mutatnak, intézményfenntartásra, fejlesztésre az anyagi források hiányában kevés pénzt fordítanak. Ezt rendjére megerősítik szakfelügyeleti vizsgálataink is. A humán erőforrást megkötni, megtartani tudó és minden fejlődést megalapozó kultúrán spórolnak, amely a felemelkedés záloga lehetne.

A kistelepülésen élők számára információ-szerzési, önművelési, kulturális, művelődési, szabadidő eltöltési, közösségi lehetőségeket kellene biztosítani annak érdekében, hogy a helyi környezet, a kultúra és a tradicionális értékek kompenzálják a bővelkedő városi ellátás és szolgáltatás, a közlekedés stb. hiányosságát.

Néhány jelentősebb adat a 2003-ban, az MTA Szociológiai Kutatóintézete által, országos reprezentatív minta alapján végzett „Magyarország kulturális állapota az EU csatlakozás küszöbén” című vizsgálatából:

1996–2003. között radikális visszaesés tapasztalható a kultúrát „nagyon fontosnak” ítélok arányában. 1996-ban a válaszolók 42%-a ítélte a kultúrát maga számára nagyon fontos értéknek, a 2003-ban történt mérésnél az így válaszolók aránya már 29%-ra csökkent.

A nyolc felsorolt érték (család, munka/hivatás, pénz, szabadidő, barátok, kultúra/műveltség, vallás/hit, politika/közélet) közül a kultúra mutatja a legnagyobb csökkenést.

A vidéken élők értékrendjében is legnagyobb mértékben a kultúra relatív és abszolút fontossága csökkent.

(A kultúra/műveltség vidéken is hátrébb szorult az értékek rangsorában, 1996-ban a 7,3 pontos átlag még az ötödik helyre, 2003-ban a 6,5 pontos átlag már csak a hatodik helyre volt elegendő.)

A kultúra értékrendbeli változása tükröződik a kulturális és szabadidős tevékenységek végzésének változásában is.

2003-as adatfelvételt megelőző 1 évben többen voltak színházban, moziban, *könyvtárban*, könnyűzenei koncerten vagy művelődési házban, mint 1996-ban.

1996 óta vidéken általában kisebb mértékű volt a különféle kulturális tevékenységekben résztvevők arányának növekedése, mint a fővárosban. A színház-, a mozi-, a múzeumok és a komolyzenei hangversenyek 2003-ban mért látogatóinak aránya nem éri el a budapestiek körében 1996-ban mért látogatási arányokat. A könyvtáraké nem, a művelődési házak közönsége vidéken (de nem az aprófalvakban) tradicionálisan nagyobb, mint Budapesten.

A főváros növelte a magasabb intézményi ellátottságának előnyét, a vidék pedig nem tudta ezt a hátrányát a művelődési házakon keresztül sem ledolgozni és csökkenteni.

(Forrás: A budapestiek kultúrálódási szokásai.

Magyar Művelődési Intézet, MTA Szociológiai Kutató Intézet, Budapest, 2004.)

A megyei könyvtár új minőségű módszertani munkára való törekvései:

A hazai könyvtárügyben a módszertani munka részeként, a kistélepüléssel kapcsolódva, a Könyvtáros című folyóirat 79-es számaiban is megfogalmazódott *a könyvtári szolgáltatások minőségének fejlesztése*: a módszertani munka egyik területe a könyvtárat oszthatatlanul jellemző *tájékoztatási, nevelési és a szórakoztatási feladat egységben való fenntartása*, mely a könyvtári gyakorlat talán legszebb, de egyben legnehezebb feladata.

A 80-as évek elején az olvasómozgalom csökkenő, vagy stagnáló mutatói, a könyvtári propaganda gyengesége, a szorosán vett szakmai hiányosságok (állományépítési-, védelmi, katalógusépítési), valamint a könyvtári szakfelügyelet is igazolták, hogy a magyar könyvtári rendszer igazi vesztesei a falusi könyvtárak lesznek.

Ezt elkerülendő, feladatként fogalmazták meg, hogy a legkisebb településeken is a központi könyvtár szolgáltatásait kell nyújtani.

A rendszerhez csatlakozó ellátó helyeken fokozatosan is meg kellett teremteni a városi vagy nagyközségi szinten megfelelő szolgáltatásokat. (Úgy gondolták, hogy így azonosak lesznek a könyvtári feltételek.)

Az 1982-es IV. Országos Könyvtári Konferencia ajánlásai már ennek szellemiségében fogalmazódtak meg:

A könyvtárak és használóik kapcsolatának erősítése, a könyvtárhasználatra való nevelés, szolgáltatások megismertetése, országos akciók, ésszerű munkamegosztás – szolgáltatások átvétele, közvetítése, stb...

1986-ban a fenti feladatok újabakkal egészültek ki:

Könyvtári szolgáltatások erősítése és kiterjesztése (minőségi fejlesztés), az ifjúság könyvtárhasználatra való nevelése, különös tekintettel az iskolai és kettősfunkciójú könyvtárakra, közművelődési tevékenység erősítése, a párhuzamosságok és ellátatlanságok felszámolása; integráció, fejlődés a mennyiségi mutatók területén is; hatókör kiterjesztés értelmiségi, munkások, fiatalok körére, színvonalasabb szolgáltatásokat nyújtó intézményekre bízni a jelentkező igények kielégítését.

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár a hazai könyvtárügy fent jelzett törekvéseit szem előtt tartva, az irodalom népszerűsítése, a könyvtári szolgáltatások minőségi fejlesztése céljából indította útjára szolgáltató programjait.

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár szolgáltató programjának formái, témái, szereplői 1980–1990 között:

1. *Rendhagyó irodalomórák* oktatási intézményeknek
Az órák a tantervi követelményekhez, aktuális évfordulókhoz, olvasónapló pályázatokhoz kapcsolódtak.
Közreműködők: Kertész Lilla, Tóth János István, Tóth Zsuzsanna, Kun János, Sellei Zoltán, Szentpál Mónika előadóművészek, Levendel Júlia író, szerkesztő, Vasy Géza, Kerényi Ferenc irodalomtörténészek
2. *Palócföld szerzői estek* középiskolásoknak, felnőtteknek
Cél: a Palócföld című folyóirat és a Palócföld Könyvek könyvtári népszerűsítése, Nógrád megyei szerzők bemutatkozási lehetőségének biztosítása.
Közreműködők: A folyóirat szerkesztősége, a folyóirat szerzői, munkatársai.

3. *Községi Könyvtári Napok* rendezvénysorozat:
 - „A falu és a könyvtár” – tájékoztató beszélgetés, véleménycsere a könyvtár szerepéről, szolgáltatásairól, a helyi művelődési tevékenységben elfoglalt helyéről.
 A program során ajándék könyvcsomaggal köszöntötték a helyi törzsgárda olvasókat is.
 Közreműködők: A megyei könyvtár vezetése, a település könyvtárosa és intézményvezetői, a község és a termelőegységek vezetői, pedagógusok.
 - Könyvtári bemutató foglalkozások óvodásoknak, iskolásoknak a helyi könyvtáros vezetésével.
 - Önálló irodalmi műsorok fiataloknak, felnőtteknek.
 Közreműködők: Baranyi Ferenc költő, Merényi Judit előadóművész (közös program), Csikász István, Oroszlánné Mészáros Ágnes előadóművészek (közös program), Kun János előadóművész (önálló est), Palócföld szerkesztőségi ankétok
4. *Farkas András képzőművész Madách illusztrációinak bemutatása* Kovalcsik András tanár tárlatvezetésével középiskolásoknak.
5. *A Tragédia színpadképei.* Kerényi Ferenc színháztörténeti előadásai középiskolásoknak.
6. *Rendhagyó énekórák* általános iskolásoknak.
Kodály Zoltánról készített zenés diaműsor.
7. *Komplex ismeretterjesztő előadások, foglalkozások* oktatási intézményeknek könyvtárosok, előadóművészek közreműködésével
8. *Író-olvasó találkozók*
Felnőtteknek munkahelyi közösségekre építve, diákoknak általános iskolákban és középiskolákban szerveződtek a könyves ünnepekhez kapcsolódóan.
9. *„Élő irodalom az iskoláknak”* sorozat
Tantervi követelményekhez kapcsolódó irodalmi műsorok általános és középiskolásoknak.
Közreműködők: Helikon Együttes, Szép Ilona, Havas Judit, Vitai Ildikó, Budai Ilona, Tornai Péter, Kürti Papp László, Tatay Éva előadóművészek
10. *„Utazás Meseországba”* – Persik Györgyné és Turai Gáborné gyermekkönyvtárosok közös foglalkozása óvodásoknak.

11. „Nógrádi képek” – Antal András keramikusművész rendhagyó órája középiskolásoknak
12. *Mese-, dia-, zenéműsorok-, hangoskönyvek és irodalmi estek az öregek napközi otthonai számára*
13. *Irodalmi „disco” műsor: magnóműsor irodalmi lemezek, kazetták felhasználásával gyermekeknek, fiataloknak és felnőtteknek*

Évente 30–50 rendezvény szervezésére került sor Nógrád megye kisebb-nagyobb falvaiban: Homokterenyé, Nógrádgárdony, Nógrádmegyer, Karancskeszi, Nőtincs, Diósjenő, Kálló, Ecseg, Mátranovák, Endrefalva, Szendehely, Felsőpetény, Bárna, Zabar, Erdőkürt, Erdőtarcsa, Mohora, Nógrádsipek, Patak, Karancsberény, Érsekvadkert, Romhány, Nógrád, Hont, Jobbágyi, Csécse, Szurdokpüspöki, Szilasbogony, valamint azokon településeken, ahol középiskolai szintű oktatás zajlott: Kisterenyé, Nagybátony, Balassagyarmat, Szécsény, Pásztó, Salgótarján.

A programoknak kb. 4–5 ezer fő látogatója volt, a kezdetektől nagy népszerűségnek örvendett.

A rendezvényeket mindenkor a helyi könyvtárossal, pedagógusokkal egyeztetve, kéréseik, igényeik alapján ütemeztük.

A programokhoz biankó meghívókat készítettünk a megyei könyvtár nyomdájában, melyet időszerűen, névre szólóan kitöltve a programok helyi gazdáit, a könyvtárosok juttattak el a közönséghez.

A kérések, igénylések mutatói szerint legjelentősebb rendezvények a rendhagyó irodalomórák voltak, különösen Kun János előadóművész programjai arattak felnőttek és gyermekek körében is egyaránt nagy sikert.

A Községi Könyvtári Napok programjait azonos hétre, egymást követő napokra ütemeztük.

„A falu és könyvtár” fórum kerekasztal-beszélgetése ráirányította a falu vezetőinek figyelmét a helyi könyvtár helyzetére, a könyvtári szolgáltatások fontosságára, a könyvtár előtt álló fejlesztések lehetőségére, annak segítésére.

A programok finanszírozásáról a megyei könyvtár fenntartója a mindenkori költségvetésben rendelkezett.

Változások:

A rendszerváltást követően a tanácsi könyvtári hálózat szétesett, de a megyei könyvtárak a kezdeti nehézségek után továbbra is sokrétű tevékenységet folytattak.

Az olvasásszociológiai felmérések mutatói alapján ebbe a sokrétű tevékenységbe továbbra is „beleférték” a szolgáltató programok, melyek az olvasás népszerűsítéséért, az olvasási szokások javításáért, annak pozitív elmozdításáért is sokat tehettek.

Az önkormányzati rendszer megszületése után a megyei önkormányzatok a megyei könyvtárakat javasolták a települési önkormányzatok számára a hálózati központi feladatok ellátására.

A könyvtárosokkal való folyamatos kapcsolattartás, munkájuk figyelemmel kísérése azt eredményezte, hogy jelzéseiket, igényeiket komolyan vegyük és a mindenkori körülményeket mérlegelve segítjük őket feladataik ellátásában.

A kistélepülések kulturális ellátásában jelentkező nehézségeket továbbra is tudomásul véve próbáltuk „színesíteni” a könyvtárak rendezvényeit, az iskolai és tanórán kívüli oktató-nevelő munkát, a felnőtt lakosság kapcsolatteremtését az „élő irodalommal”.

Az 1997. évi CXL. Törvény hatályba lépésével új szakasz kezdődött a magyar könyvtárügy életében, jövőképében, céljaiban, feltételeiben, finanszírozási környezetében és módjában egyaránt.

A finanszírozás legnagyobb gondja a költségvetés biztosította kevés pénz, amely csak az alapfeladatokra korlátozódik, nem terjed ki a könyvtári programok és rendezvények anyagi alapjának megteremtésére, holott erre is folyamatosan lenne igény a könyvtári szolgáltatásban. A mai napig létjogosultsága van a szolgáltató programoknak, a könyvtáraknak az irodalmi ismeretterjesztésben az olvasói ízlés alakításában betöltött szerepének.

A könyvtáraknak egyéb pénzforráshoz kellett jutniuk, de erre a kis-könyvtárak látszottak a legesélytelenebbnek. Ezen a problémán a 90-es évek kezdetén még a pályázati rendszer bevezetése sem segített igazán. A kistélepülések könyvtárainak továbbra is szüksége van a hálózati-módszertani központok, a megyei könyvtárak segítségére, hogy a települési könyvtáraknak – különös tekintettel a BBMK Ellátórendszerének tagjaira –, valóban javítsuk szolgáltatásait. Mindezek az együttműködés és az összekapcsolódás szükségességét igazolják. Együtt, összefogva

kitágíthatók a szűkösebb keretek, az anyagiak miatt korlátozott feltételek, lehetővé válik a szolgáltatások szintjének emelése. Nyitott magatartásra, a lehetőségek, a pályázatok kínálta alkalmak megragadására van szükség.

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár szolgáltató programjának formái, témái, szereplői, támogatói 1991–2000. között:

A települési könyvtárak működési nehézségeit, finanszírozási gondjait, pályázatokon való szerepléseit ismerve, az igénylő helyszínek önkormányzatainak szándéknyilatkozatait nemes céljainkra felhasználva, pályázatokat adtunk be a kistélepülései szolgáltató programok anyagi alapjának megteremtésére.

Különböző alapok, alapítványok *támogatták* törekvéseink megvalósítását: Soros Alapítvány, Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, Nógrádi Mecénás Alapítvány, Lakitelek Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram különböző kollégiumai.

A programokra a megyében *széles körű igény fogalmazódott meg*, de őszintén leírtuk a települések önkormányzati vezetőinek, hogy lehetőségeink még a pályázati pénzek elnyerésével is korlátozottak. Ezért a kilencvenes évek közepétől különböző akciókat hirdettünk meg: „Egyet fizet, kettőt kap”, „Felet fizet, egyet kap”, melyek azt is elősegítették, hogy egy-egy településre ne csak a pályázati támogatásból finanszírozott programok kerüljenek, hanem eggyel több is, melyet az önkormányzat saját forrásból biztosított a településen élőknek, figyelembe véve a különböző korosztályi igényeket.

A programok ajánlása előtt

- a települési igényeket,
- az aktuális történelmi (millecentenárium, 1848/49-es szabadságharc, millennium),
- zenei (Kodály, Bartók, Kálmán Imre, Lehár Ferenc),
- helyismereti (Mikszáth, Madách) és irodalmi évfordulókat (Nagy László, Radnóti Miklós, József Attila, Ady Endre, Petőfi Sándor stb.)

szem előtt tartva gondosan megterveztük szolgáltató program ajánlatunkat, mely *óvodáskorúaktól a felnőttekkel bezárólag* minden korosztályi szintet érintett.

Az ajánlat budapesti és Nógrád megyei előadóművészek programjait tartalmazta, a könyvtárosoknak a levélben történő megkeresésünk mellékleteként ebből lehetett kiválasztani azokat a programokat, melynek költségét (előadóművészek honoráriumát, utazási költségét) pályázati forrásból a megyei könyvtár fedezte, illetve közösen finanszírozta az önkormányzatokkal.

A könyvtárosokat minden esetben kértük, hogy a programok kiválasztásánál a helyszínen egyeztessenek az oktatási és közművelődési intézmények vezetőivel, munkatársaival, hogy kérésük valóban a helybeli igényeket tükrözzék.

Így lettek szívesen látott és visszatérő vendégei a kistelepülési könyvtáraknak, iskoláknak a következő előadóművészek: Andrejszki Tamás, B. Horváth István, Márai Enikő, Havas Judit, Budai Ilona, Eczl Margit, Vitai Ildikó, Dinnyés József budapesti előadóművészek; Patakiné Kerner Edit salgótarjáni előadóművész, Tibay András, Tóth Tibor, Csábi István, Lengyel Judit, Kamarás Sándor, Lőrincz Gabriella balassagyarmati művész-tanárok, többségük a Varietas Pódiumszínház tagjai.

Legtöbben a balassagyarmati előadóművészeket és B. Horváth István előadóművészt kérték. Nagyon igényes, jól felkészült, több hangszeren is játszó, a klasszikus és a kortárs irodalmat tisztelő, ismerő, énekszóval is közvetítő előadóművészt ismerhettünk meg a tavaly elhunyt B. Horváth Istvánban. *(Lásd: mellékletek, cikk)*

Az 1990-es években közel 100 programot biztosítottunk a következő helyszínekre: Bér, Szarvasgede, Márkháza, Romhány, Kishartyán, Homokterenyé, Nógrádkövesd, Becske, Sóshartyán, Ipolytarnóc, Alsótold, Szuha, Keszeg, Magyarnándor, Borsosberény, Nagyoroszi, Kálló, Tereske, Hont, Nógrádsáp, Nézsa, Szirák, Nemti, Mátramindszent, Érsekvadkert, Nőtincs, Dorogháza, Cered, Somoskőújfalu, Karancsság, Nógrádmарcal, Varsány, Vanyarc, Mátraverebély, Litke, Drégelypalánk, Patak, Erdőkürt. A határon túli régióban a losonci magyar tannyelvű alapiskolában segítettük a magyar irodalom „rendhagyó” tanítását, ahol Havas Judit és Budai Ilona előadóművészek adtak két különböző programot.

A szolgáltató programsorozat a kulturális értékek befogadásának képességét a különböző korosztályoknál folyamatosan fejleszteni, erősíteni tudta.

Emberről, világról, magatartásformákról, érzelmekről ismereteket, élményeket közvetített.

Az értékes irodalmi alkotásokat, műveket a közönség tagjai élő közvetítésben halhatták, láthatták a programban közreműködők előadásában, így akarva-akaratlanul is felkeltődött az igényük az irodalmi mű elolvasására.

A legapróbb falvakban is „lelki szenzáció”-nak számított egy-egy irodalmi est vagy rendhagyó óra. A művészet élményét, igézetét kívántuk megadni a kulturálisan, szociálisan legrászorultabb gyermekeknek, felnőtteknek. Az élő irodalom, az irodalmi-esztétikai élmény, a közönséghez kapcsolódó ismeret sorra beépült a nyiladozó gyermektudatba, ezzel is gyarapítva, formálva a gyermekek személyiségét. A programsorozat hasznosságának mértéke hosszú időn érezhető mindazoknál, akik ezeken a programokon részt vettek, ismeretekben és lelkiekben is gazdagabbak lettek. Ezt személyes tapasztalataim, valamint az iskoláktól, könyvtáraktól, önkormányzatoktól kapott köszönőlevelek (*Lásd: mellékletek, köszönőlevél*) is megerősítik.

A szolgáltató programok folytatása az elmúlt „évszázad” után az ezredforduló küszöbén, 2001-től napjainkig is aktuális:

Egy régóta felismert és kiszolgálni kívánt közösségi érdeklődésről, szükségletről van szó, egy olyan kezdeményezésről, melyben az önkormányzatok, az intézmények és a civil szervezetek közösen fáradoznak azon, hogy előteremtsék közös elképzeléseikhez a megfelelő forrásokat.

Ezúttal is egy adott régió műveltségét kívántuk a maga komplexitásában szolgálni.

Ez az igény ismételt szándéknyilatkozatok formájában is megfogalmazódott a megye kistélepléseiben.

Az *Olvasás Évéhez kapcsolódó szolgáltató programsorozatra* a Nemzeti Kulturális Alapprogram kollégiumaihoz nyújtottunk be pályázatokat, melyek sikerrel zárultak. Az erre az alkalomra összeállított programban megidézett alkotók a magyar irodalmon keresztül a nemzeti tudatunk, nemzeti örökségünk és nemzeti egyéniségünk teljes értékű reprezentásai. Életművük időtálló és példaértékű a mindenkori magyar nemzedéknek. A programsorozat szolgálta az irodalmi nevelést, a lakosság olvasáskultúráját, segítette a vidéki hátrányos helyzet

csökkentését, hozzájárult a palócföldi táj és irodalom kapcsolatának gazdagításához. (Lásd: *mellékletek, programajánlat*)

A programsorozat újtó törekvése volt, hogy többszintű műfaji megoldásokat választott: a meseszínháztól a monodrámáig. Ajánlatunkat rendszeresen megjelentettük a *Hírforrás* című módszertani kiadványunkban.

Az óvodásoknak, kisiskolásoknak a Family Együttes zenés-verses programjait, Sólyom Tamás előadóművész játékos, verses, zenés összeállításait, felső tagozatosoknak a salgótarjáni Pódium Stúdió versmondó körének irodalmi-nyelvvelvi összeállítását Dr. Kovács Anna irodalomtörténész közreműködésével, a balassagyarmati Varietas Pódiumszínház rendhagyó óráit, a felnőtteknek az előbb említett közreműködőkön kívül Márai Enikő-B. Horváth István, Havas Judit-Budai Ilona közös műsorait, Dinnyés József daltulajdonos verses-zenés programját, valamint a *Palócföld* szerkesztőségi-szerzői ankétját ajánlottuk. (Lásd: *fényképek, mellékletek*)

A programokat 16 helyszínre tudtuk biztosítani: Rimóc, Cered, Erdőtarcsa, Nógrádkövesd, Ságújfalu, Nógrádsipek, Nagybárcskány, Varsány, Karancskeszi, Romhány, Hont, Berkenye, Egyházasgerge, Jobbágyi, Vanyarc. A határon túli együttműködés keretében került sor a Füleki Magyar Tannyelvű Gimnáziumban Dinnyés József által megtartott rendhagyó órákra.

A települések által igényelt műsorokat minden helyszínen tetszőleg, megelégedettséggel fogadták.

A programok ütemezését hagyományosan a települések kéréseinek megfelelően alakítottuk. Az előadóművészeket a megyei könyvtár kérte fel a közreműködésre, kedvező válaszuk után a műsorok lezajlásáig kapcsolatot tartottunk velük.

A helyi szervezéssel járó feladatokat ismételten a helyi könyvtárosok, művelődési házak vezetői látták el.

Az előadóművészek honoráriumát pályázati pénzből, az útiköltséget az önkormányzatok anyagi hozzájárulásával fedeztük.

Elismerés illeti az Olvasás Évében és az „elmúlt” évtizedben is felkért előadóművészeket, akik minimális fizetség fejében vállalták a falvakban való fellépéseket, mert tudták, hogyha kevesebb honoráriumot kérnek, ezzel nemes ügyet szolgálnak, mert így a tervezettnél mindig több helyszínre tudtuk megszervezni a programokat.

A településeknek felajánlottuk azt is, hogy amennyiben több programra is igényük van, nagyon szívesen segítünk az előadóművészekkel való kapcsolatfelvételben, a program előkészítésében.

Az olvasáskészség fejlesztése érdekében fontosnak tartottuk, hogy minden ajánlott programhoz készüljön egy egyszerű, jól áttekinthető, irodalmi ízelítőként szerkesztett összeállítás, amelyet a programokon résztvevőknek szeretnénk volna ajándékba adni.

Sajnos ez anyagi források hiányában nem valósult meg.

2004-ben a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Kollégiumának köszönhetően szervezhettük meg a cigány gyerekek számára ajánlott olvasásnépszerűsítő programsorozatunkat, melyet Nógrád megye 13 településének iskolájába ajánlottunk ki.

Most először volt alkalmunk olvasásnépszerűsítő programunkat meghirdetni olyan különösen hátrányos helyzetű általános iskolák számára, ahol a roma származású gyermekek aránya magas, a tanulói létszám mintegy 50–95 %-a.

Az előzetes felmérések szerint, a módszertani osztályra beérkezett szándéknyilatkozatok alapján Nógrád megyében 22 település igényelte ezt a programot.

Mindent mérlegelő, a megyei pedagógiai szakszolgálat véleményét is kikérő, körültekintő előkészületek eredményeként a következő községek iskoláira esett a választásunk: Sóshartyán, Endrefalva, Nógrádmegyer, Nógrádszakál, Rimóc, Kálló (Erdőtarcsa), Ságújfalú, Szirák, Karancseszi, Litke, Nagylóc, Nagybárcsány és Nógrádkövesd.

A foglalkozásokon a pedagógusokkal együtt közel 1000 fő vett részt.

A programféleségek meghatározásánál, tervezésénél a következő helyzettel (tényekkel, információkkal) kellett szembenézni:

A cigány szó sokféle népet, történelmet, anyanyelvet és ebből következően kultúrát is foglal egybe.

Ez év decemberében jelent meg a NEMZETI TÉKA sorozatban, Nagy Attila és Péterfy Rita által szerkesztett könyv, amely a cigányság kulturális beilleszkedésével és a közkönyvtárak kapcsolatával foglalkozik. Ebben található Kardos Ferencnek (Halis István Városi Könyvtár, Nagykanizsa) egy tanulmánya, amely a Somogy és a Zala

megyei romák könyvtárhasználati szokásaival foglalkozik. (Sajnos ennek a kiadványnak a tapasztalataira még nem támaszkodhattunk a programsorozat előkészítésénél.)

El kell ismernünk, hogy ismereteink alapján nem sokat tudtunk a cigány lakosság könyvtárhasználati szokásairól. Tapasztalataink alapján azt mondhatjuk el, hogy rendszeresen csak a továbbtanuló romák keresik fel a könyvtárakat, a kevésbé rendszeresen látogatók zenehallgatásra, videó-, CD és DVD kölcsönzésre, Internet használatra és legjobb esetben újságolvasásra használják a közgyűjteményeket.

Kicsi gyermekkorban, az olvasási kultúra kibontakozásának küszöbén a többi gyermekkel ellentétben sokáig megmaradnak a képekonyveknél, a meséskönyveknél, a kaland és képregényeknél.

A könyvek épségére és tisztaságára kevésbé vigyáznak, de türelemmel, jó példával rá lehet nevelni erre is őket.

A kistelepüléseken élő roma gyerekeknél a városiakéhoz képest még mindig a leggyengébb a gyerekek olvasási készsége. Az „olvasó cigány” sztereotípiá sincs a köztudatban.

Az egyre szélesebb működési területtel rendelkező nyilvános könyvtárak a használóiért, az olvasóiért vannak, legyenek azok bármilyen nemzetiséghez, etnikumhoz tartozók is.

A szórakoztatásban, a közhasznú információ megszerzésében, a szociális funkciók felvállalásában egyre nagyobb létjogosultsága van a könyvtáraknak.

Jelentősnek tartjuk, hogy a könyvtár a romáknál az identitás erősítésében is nagy szerepet játszhat.

A közvélemény szemében a cigányok egyformák, rengeteg előítéllettel kell nap, mint nap megküzdeniük.

A mindennapi véleményalkotásban szegényeknek, lumpeneknek, asszociálisnak, a bűnözésre hajlamosnak tekintik őket. Máságuk nemcsak külső jegyekben, de viselkedésükben is megnyilvánul. Kicsi a tűrőképességük küszöbe, a leszakadó rétegek könnyen agresszivitásba torokhatnak cselekedeteikkel. A legtöbb ember szemében – szemben az antiszemitizmussal – a cigányellenesség nem is szégyellnivaló.

A cigányszármazásúak rengeteg hátránnyal indulnak az életbe. Úgy gondoljuk, és reméljük egyre többen leszünk azzal a gondolat-tal, hogy a nem cigányok, a többségi társadalom erkölcsi kötelessége és felelőssége, hogy minden lehetőséget megadjon ahhoz, hogy a

romák a magyar nyelven megjelent irodalmon kívül a saját irodalmi, művészeti és egyéb kultúrájukról szóló köteteket, valamint más információhordozókat is minél szélesebb körben megismerjék.

Az általam igen tisztelt írónak, Lakatos Menyhértnek *A cigányság és a könyv* című cikkében megfogalmazott gondolatok is ezt erősítették meg: „Nincs olyan nép, vagy nemzet, amely ne a saját kultúrájából indult volna az egyetemes kultúra felé. És célja soha sem az egyetemes kultúra megszerzése volt, hanem a saját kultúra fejlesztése.”

Mindezeket a gondolatokat szem előtt tartva a programsorozattal a következő célok elérését terveztük:

- A cigánygyerekek szóbeli és írásbeli kommunikációs készségének, szövegalkotó képességének fejlesztését.
- Olyan irodalmi művek, témák és módszerek használatát, amelyben szabadon megnyilvánulhat szenvedélyességük, érzelmi túlfűtöttségük, nyitottságuk, szeretetigényük, a hagyományaikhoz való feltétlen igazodás, a tradíciókhoz való erős ragaszkodás, melynek során a rejtett képességek és értékek is felszínre kerülhetnek.
- A magyar nyelv hiányos ismeretének pótlása, szókincsük fejlesztése, gyarapítása és nem utolsósorban a nyelvi identitás erősítése, ezzel kapcsolatos zavarok feltárása és kezelése.

Három programféleséget kínáltunk a települések iskoláinak:

I.

Katarina Taikon svéd roma származású írónő: Katica című kötetének biblioterápiás feldolgozását egy ötödikes vagy hatodikos osztálynak.

Az életrajzi kötet 1. része érinti mindazokat a problémákat és kérdéseket melyek a 10-14 év közötti roma gyerekeket foglalkoztatják (előítélet, másság, kirekesztettség, barátság, elismerés, együttélés, család, együttműködés, stb...) A közös beszélgetést cigány népismerettel foglalkozó rajzolás, rejtvényfejtés és különböző játékok eljátszása színesítette.

A foglalkozást vezette: *Antalné Prezenszki Piroška* pedagógus, művelődésszervező, könyvtáros.

Nógrád megyében 10 éven keresztül szervezte a cigány életmód táborokat, több évvel ezelőtt a kezdeményezésére jött létre, majd megyei szintűvé fejlődött a nógrádi cigány fesztivál program.

II.

Cigány mesék. Szécsi Magda: Romita című meséjének feldolgozása. Bábjátékkészítés, műelemzés és bábjáték alsó tagozatos, 3. vagy 4. osztálynak.

Kihasználva azt, hogy a cigánygyerekek számára a beszéd a rajzolással, a festéssel és a tárgykészítéssel egyenértékű, a mesevázlat kiegészítése után saját készítésű bábokkal játszották el az általuk létrehozott „művet”.

A közös játék közben észrevétlenül ismerkedtek meg a műelemzés lépéseivel, sajátosságaival, megbeszéltek a mese tanulságait, a témát érintő saját tapasztalataikat.

A foglalkozásvezetők minden óra előtt elkészítették a bábok vázát, mert idő hiányában a 3 tanóra nem lett volna elég a báb technikai kivitelezésére. A foglalkozásvezetők arról is gondoskodtak, hogy minden iskolának előre elkészítsék a mese feldolgozásához szükséges bábo kollekciót, amelyet a foglalkozások végén az iskolának ajándékoztak.

A foglalkozást vezették: *Kériné Farkas Gabriella és Szemerády Miklósné* nyugdíjas pedagógusok, akik jelenleg a Váczi Gyula Művészeti Iskola bábo tagozatának a vezetői. A két pedagógus egész életpályája alatt folyamatosan foglalkozott hátrányos helyzetű cigány gyermekekkel.

Bábo csoportjukat megyén belül és kívül is ismerik, munkájukat több díjjal jutalmazták.

III.

Romák a magyar irodalomban – a cigányság eredete, szokásai és kultúrája. Játékos irodalmi-zenei barangolás egy hetedikos vagy nyolcadikos osztálynak.

A kiscsoportokban történő foglalkozásokat úgy építették egymásra, hogy a cigányság történetének, a cigány irodalom, képzőművészet és a zene jeles képviselőinek megismertetésével szóba kerüljenek olyan fontos kérdések is, mint a roma szokásrendszer és hitvilág, valamint a roma kultúra értékei, az olvasás, a tanulás, a tudás fontossága és mindezekhez eszközként az olvasás jelentősége.

A foglalkozást vezették: *Ürmös Bernadett és Kállai András*, a Romaversitas ösztöndíjasai.

Ürmös Bernadett Salgótarjánban született, jelenleg ötödéves pszichológia szakos hallgató a Károli Egyetemen.

Kállai András Erdőkertesén született, jelenleg a Képzőművészeti Egyetem szobrász szakának negyedéves hallgatója. Évek óta foglalkoznak gyerekekkel, több budapesti segítő program önkéntes munkatársai voltak. *(Lásd: mellékletek, fotók)*

Mind a három foglalkozás *forгатókönyvét* a foglalkozásvezetők készítették el. *(Lásd: mellékletek, biblioterápiás foglalkozás forгатókönyve)*

Egy-egy foglalkozás időtartama: háromszor 45 perc.

Ahol az iskolák hozzájárultak, ott egy-egy programot 4 tanórában tartottak meg.

A több mint 30 foglalkozáson közel 1000 gyermek vett részt.

A három különböző foglalkozást a kiválasztott iskolák mindegyikének felajánlottuk, az időpontokat kérésüknek, valamint a foglalkozásvezetők elfoglaltságának megfelelően ütemeztük.

A foglalkozásvezetők a helyszínekre tömegközlekedési eszközökkel, saját gépkocsival, illetve legtöbbit a megyei könyvtár gépkocsijával utaztak.

A foglalkozások 2004. október 19-ével indultak és december 17-én fejeződtek be.

Tapasztalatainak összegzése foglalkozások szerint:

I. Katarina Taikon: *Katica* című könyve alapján összeállított biblioterápiás foglalkozást mind a 13 helyszínrre kérték.

A foglalkozásokat ötödikes vagy hatodikos osztálynak hirdettük meg, ennek ellenére a kis létszám miatt 7 helyszínen összevonták az osztályokat. Hat alkalommal 7-dikes vagy 8-dikos tanulók vettek részt a foglalkozásokon. Ezzel a korosztállyal a faji előítéletekről, a tanulás, a szakmaszerzés fontosságáról is hosszabban el lehetett beszélgetni.

A diákok határozott véleményt mondtak a feltett kérdésekre.

Egy iskolában ráadásként plusz foglalkozás megtartására is sor került. Egyszer fordult elő, hogy az iskolaigazgató külön kérésére alsó tagozatos osztály vett részt a foglalkozáson.

A foglalkozásvezető természetesen a korosztályi szintnek megfelelően alakította a programot, sok-sok meserészlet segítségével járták körbe a témákat.

A gyerekek általában örömmel hallgatták a könyvből kiemelt történeteket, a foglalkozások folyamán végig megmaradt az érdeklődésük.

Néhány helyszínen viszont kevésbé érdeklődtek a regényrészletek iránt, sokkal jobban lekötötte figyelmüket a cigányság sorsa, Magyarországon történő letelepedése. A gyerekek aktívak voltak a beszélgetésekben, elsősorban akkor, amikor a saját életükhöz, mindennapjaikhoz közeli témára terelődött a szó. Legnagyobb sikert az ősi mesterségek és hagyományok felelevenítése jelentette. Néhány helyszínen a roma családok még ma is foglalkoznak lótarással. A cigánygyermek természet és állatszeretete csodálatra méltó, ez megnyilvánult a foglalkozások mindegyikén.

A rajzos feladatot szépen megoldották, az összegző keresztretjvény elkészítése általában lassabban ment, de jól felidéztek a hallottakat.

Általában maradt idő a közös éneklésre és táncbemutatóra is.

Problémát jelent, hogy *a cigány népismereti oktatás – mindössze három helyszín kivételével – 7-8. osztályban kezdődött el az iskolákban és a pedagógusok képzése is most van folyamatban.*

A gyerekek elmondása szerint a pedagógusok a tanórákon (sem a történelem, sem a magyar órán) semmilyen vonatkozásban nem kerítik szóba a cigányság kultúráját, a gyerekek cigányságának megélését.

Azokban az iskolákban, ahol nemcsak a településen, hanem az intézményben is többségben vannak a roma gyerekek, ott nem élik meg fájón a másságukat. Ahol a gyerekek fele volt cigány, a többiek sem vették ellenérzéssel a cigányságról szóló foglalkozást.

Általánosnak mondható, hogy a gyerekek az oláh cigányokról negatív véleménnyel bírnak, kizárólag minden helyen *romungrónak vallották magukat.*

Az iskolák pedagógusai a módszertani érdeklődés miatt is jelen voltak a foglalkozásokon.

A foglalkozásvezetőnek, a hálózati-módszertani osztály munkatársának az igazgatóval, a tantestület tagjaival minden helyszínen alkalma adódott beszélgetni az iskola helyzetéről, az ott folyó oktató-nevelő munkáról, arról, hogy *a könyvtári foglalkozások mennyire segíthetik a pedagógiai munkát.*

Sajnos kevés helyszínen érződött a pedagógusok elkötelezettsége, ahol igen, ott még a szünetekben, és az órák alatt is érezhető volt.

Biztatást kaptak az iskolák a cigány fiatalok megyei művészeti fesztiválján való részvételre. Általában barátságos, esztétikus és tiszta környezetben zajlottak a foglalkozások, de volt helyszín, ahol ennek az ellenkezőjét is megtapasztalhattuk.

II. *A mesét feldolgozó bábos foglalkozásokat egy harmadikos vagy egy negyedik osztálynak hirdettük meg, 10 helyszínen kérték a programot.*

A kicsi osztálylétszám miatt több településen az osztályokat összevonták, előfordult, hogy három különböző korosztályú gyermekcsapattal dolgoztak együtt a foglalkozásvezetők.

Az osztályokból nem hiányoztak a túlkoros gyermekek sem, figyelmük lekötése külön erőfeszítést igényelt.

Általános tapasztalat, hogy az eleinte gátlásos cigány gyermekek a zenével is színesített hangulatos meseelemzéstől, az életük, múltjuk iránti érdeklődéstől feloldódva lelkesen vettek részt a játékokban és a bábkészítésben. Tény, hogy a diákok nagyon keveset tudtak a romák múltjáról.

Egyetlen helyszínen érzékeltük, hogy az iskola egyik pedagógusa feldolgozta a gyerekekkel a cigányság hagyományait, szokásait. (Gazdag gyűjtött és rajzolt képanyaggal rendelkeznek.)

Néhány helyszínen feszültség érződött a gyerekek és pedagógusok kapcsolatában. Itt a gyerekeknek a műelemzéshez önálló gondolatuk, a bábkészítéshez türelmük nem volt. Sajnos ezek a gyerekek eddig nem ismerhették meg a műelemzésnek ezt a módszerét, a közös játék örömeit.

III. *A romák irodalmát, kultúráját feldolgozó foglalkozásokat egy-két kivétellel 7–8. osztályosoknak igényelték és 10 településre kérték.*

A gyerekek nyitottak voltak és barátságosak, ennek ellenére már a legelső programok után nyilvánvalóvá vált, hogy a hatékonyságot az növelné leginkább, ha a program több találkozási lehetőségre adna alkalmat.

A diákok kreatívan részt vettek a közös feladatokban, ám többször érezhető volt, hogy a megszokott, frontális oktatás keretein belül a mindennapjaikban erre alig van lehetőségük.

A helyszíneken a gyerekek (a felső tagozat osztályaiban!) súlyos olvasási nehézségekkel küzdöttek. Megállapítható, hogy igen erős a lemaradásuk kortársaikhoz képest.

Ennek több jelét is lehetett tapasztalni: *komoly nehézséget okozott számukra a konkrét feladattól elvonatkoztatott gondolkodás, súlyos helyesírási hibák voltak felfedezhetőek írásos munkáikban. A beszélgetések során sokszor csak sablonokban tudták kifejezni magukat, illetve a már elhangzott szavakat formálták újra.*

Olvasmányaikról beszélgetve – egy-két kivétellel – elmondták, hogy nem szeretnek olvasni, még a cigányságnak szóló újságokat sem. Szabadidejük tekintélyes részét zenehallgatással töltik.

A beszélgetés során egyértelművé tették azt a tényt, hogy *a tanulás, mint előbbre jutási lehetőség nem szerepel a szülők gondolkodásában. A gyerekeknél tapasztalt passzivitás – bármiféle tudás megszerzésére – valószínűleg innen gyökerezethet. Több helyszínen továbbtanulási szándékaikkal kapcsolatban a gyerekek állítása szerint még az iskolától sem kapnak támogatást.*

A cigány származású foglalkozásvezetők megtapasztalták azt a helyzetet is, hogy olyan osztályban, ahol a roma tanulók száma kevesebb, a többség hogyan viszonyul a roma kultúra megismeréséhez, értékeihez. Ezeken a helyeken az osztálytársak között elfojtott viszony érződött a nyílt párbeszéd helyett.

Általános tapasztalat, hogy egyetlen helyszínen kivételével *a pedagógusok képzéséből hiányozni látszott néhány alapvető romológiai ismeret, amely nélkül nehezen értik meg a roma diákok problémáit.*

A pedagógusok több helyszínen kétségbe vonták a cigány tanulók értelmi képességeit, a diákok és a tanárok közötti viszony itt kibékíthetetlennek, feloldhatatlannak tűnt.

A foglalkozások első harmada a tanításhoz, illetve ismeretátadás-hoz szükséges légkör kialakításával telt el.

Megdöbbenő, hogy egy-két iskolában teljességgel érződött az a helyzet, hogy a tanárok sztereotípiákban és előítéletesen gondolkoznak a cigány gyerekekről.

A programsorozat időtartamát kihasználtuk arra, hogy a megyei könyvtár *Romológiai gyűjteményét* népszerűsítettük a pedagógusok körében.

Egyúttal a községi könyvtár hasonló gyűjteményének kialakításához felajánlottuk módszertani segítségünket.

Minden helyszínre, egyszeri alkalommal a romológiai gyűjteményből – bemutató jelleggel – *válogatást vittünk, melyet elsősorban*

a helyi pedagógusok és a községi könyvtáros figyelmébe ajánlottunk. Az iskola számára átadott *romológiai bibliográfiával, könyvtárunk szolgáltatásainak, köztük a könyvtárközi kölcsönzésnek az ajánlásával* a pedagógusok széles körű tájékozódását gyarapítottuk.

A könyvtári tájékoztató kiadványunkat az iskoláknak és a legügyesebb gyermekeknek is átadtuk.

A foglalkozásvezetők tiszteletdíját és útiköltségét, a szükséges anyagköltséget, a megyei könyvtárban megtartott záró program költségét pályázati pénzből fedeztük.

2004. december 6-án, 11 órától tartandó záró programra a 33 foglalkozáson „kiválasztott”, legügyesebb gyerek kapott meghívást. (Lásd: melléklet, meghívó)

A meseszínház kezdete előtt a meghívottak beérkezési sorrendben csoportos könyvtári sétát tettek, ahol a gyerekek ízelítőt kaptak könyvtárunk sokszínű szolgáltatásairól.

Jónás Judit színművésznő és kamaratársulata által előadott meseszínház ősbemutatónak számított. Szécsi Magda: *Csörgőkezű, vödörjáró, dobhasú* című zenés játékát még soha eddig nem mutatták be Nógrád megyében. Az író Jónás Judit színművésznőnek ajánlotta és írta a darabot, amely szemmel láthatólag nagyon hatásos volt, mindazon érzéseket, gondolatokat „tartalmazta”, amely fő témája volt a foglalkozásoknak is. (Lásd: fotók, mellékletek)

Jónás Judit meghívásának azért is örültünk, mert „földinket” tisztelhetjük személyében. (Nógrád megyében Bercelen született, szülői gyökerei a mai napig Vanyarchoz kötik.)

A záró program során az iskoláknak átadásra került *Katarina Taikon: Katica* című könyve is, mely napjainkban talán a legjobb cigány népismerettel foglalkozó ifjúsági irodalom hazánkban. Sajnos a könyv már könyvesbolti forgalomban évek óta nem kapható, utánnyomását könyvtárunk is kérte az Oktatási Minisztériumtól, mert a programsorozat biblioterápiás foglalkozásán nagy segítségünkre lett volna.

A közel 150 meghívottat a színházi előadás után megvendégeltük, lehetőséget teremtettünk arra, hogy a tanulók nem iskolai keretek között találkozhattak újra és beszélgethettek a foglalkozásvezetőkkel.

A résztvevők megtekinthették a programsorozat eseményeit megőrző fényképeket és a gyerekek munkáit bemutató, a cigányság kultúráját reprezentáló kiállítást is. (Lásd: mellékletek, fotó)

A programsorozatot a sajtó érdeklődéssel kísérte. Az iskoláktól kedvező visszajelzést kaptunk a foglalkozásokról, a foglalkozásvezetőkéről, a programok előkészítéséről. (Lásd: melléklet, köszönőlevél)

A foglalkozások tapasztalatainak előbbi összegzése után megállapíthatjuk azt a tényt, hogy a cigány gyermekek olvasásnépszerűsítő programjaira már eddig is nagy szükség lett volna.

Most, hogy a helyszíneken közvetlenül láttuk, tapasztaltuk a hiányosságokat, felelősséggel megállapíthatjuk, hogy az intézményeknek továbbra is szüksége lenne könyvtárunk ez irányú támogató, szakmai tevékenységére is.

Jónás Judit színművésznő a záró programot követő, foglalkozásvezetőkkel történt beszélgetés alkalmával mondta „viccesen” (bár nem annak szánta), hogy száz évvel ezelőtt kellett volna hasonló programokat indítani, akkor nem tartanánk ott, ahol ma tartunk.

A cigány gyermekek számára ajánlott olvasásnépszerűsítő szolgáltató programsorozatunkat az eddigi szervezési, lebonyolítási, valamint szakmai tapasztalatok birtokában, tartalmában megújulva a jövőben is folytatni szeretnénk. Keressük az együttműködési pontokat a cigány kisebbségi önkormányzatokkal, civil szervezetekkel.

Új, minőségében is megújuló kapcsolat kiépítésére törekszünk.

Nyitottak vagyunk arra is, hogy a nemzetiségi állománnyal rendelkező könyvtárak számára is szolgáltató programokat szervezzünk.

Számtalan, a civil szférával, kulturális-oktatási intézményekkel való együttműködési lehetőségek állnak előttünk.

Szeretnénk megőrizni és bővíteni gyümölcsöző kapcsolatainkat. Az önkormányzatokkal, kistérségekkel közös pályázati lehetőségekben gondolkodunk.

A megye önkormányzati és iskolai könyvtárai az utóbbi években újra igényelték a klasszikus és kortárs íróink, költőink tollából összeállított műsorokat, rendhagyó órákat, hiszen ezekre továbbra is nagy igény és szükség lenne.

Bízunk abban, hogy ismételten megtaláljuk a kistelepüléssel szolgáltató programok folytatásának, „életben tartásának” lehetőségét.

A megyei könyvtár kezdeményezése: „egyét fizet, kettőt kap”

Kulturális szolgáltatás kisközségekben

Nógrádban sok a kistélepülés, az aprófalú, amelyekben korábban sem volt, manapság pedig végképp nincs pezsgő kulturális élet. Az önkormányzatok örülnek, ha az elemi létszükségletekre elő tudják teremteni az anyagiakat. Igenám, de mi lesz az ott élőkkel, főként a felnövekvő nemzedékkel, amelyek ilyenformán komoly hátrányokkal indul majd az életbe városiakhoz képest? Ezt a felemás helyzetet ismerte fel és „hasznalta ki” a Nógrád Megyei Balassi Balint Könyvtár, amikor egy régebbi gyakorlati, az ún. szolgáltató program felújítását kezdeményezte.

Augusztusban levelet írtak a kistépülések polgármestereinek, amelyben felajánlották, hogy biztosítják budapesti előadóművészek felléptetését felhívások vagy iskolások, óvodások részére. Összintén leírták azt is, hogy mivel a könyvtárnak is korlátozottak az anyagi lehetőségei, csak azoknak a községeknek tudnak ingyen egy programot biztosítani, amelyek vállalják, hogy saját költségükre fedezik egy másik fellépés kiadásait. Küldtek műsorajánlatot is, amelyből lehetett választani.

Közel húsz község reagált pozitívan az ajánlatra - különösen a Csiga, Biga... és Ha a világ tigris lenne című összeállítás volt „ketlenki” - s 1992 októberétől a jövő év márciusáig mintegy negyven programra került illetve kerül sor *Horváth István, Kun János és Mészáros Ferenc* előadóművészek közreműködésével.

- Abból indultunk ki, hogy a kistépülésekre nagyon ritkán jut el „élő” művészet, pedig a mai világban különösen fontos lenne, hogy az érzelmekre is

B. Horváth István előadóművész a mátraverebelyi iskolában

hatni tudjunk - mondja *Szabó Ernő*, a megyei könyvtár megbízott igazgatója. Mivel nem volt elég pénzünk, részint pályázatokon indultunk, tsikerült is néhány tízezer Ft-ot kapnunk) részint pedig a községeket kértük fel arra, hogy a program fele költségét fedezzék.

Még így is, hogy egy helyütt több előadást tartanak, elismerés illeti a fellépő művészeket, akik minimális fizetség fejében vállalják a falvakban való fellépést, mert tudják, hogy nemes ügyet szolgálnak.

A mátraverebelyi általános iskolában B. Horváth István mutatta be műsorát *Zöldvári ének* címmel. A megrendezett versekből készült, mintegy órányi program kezességét adja a 19.20. századi magyar költészetnek. *Petőfi, Arany, Ady, József Attila, Radnóti Miklós* mellett *W. Gécs Sasator, Juhász, Fecsen, Nagy László, Szepesi Attila, Tamás Mennyhért, Pálfi János* művei szerepelnek az összeállításban.

- Jól szerkesztett műsor volt

- mondja *Kovács István* iskolaigazgató, mintegy összegzett véleményként. Alkalmazkodott az iskolai tananyaghoz, figyelembe vette a tanulók életkori sajátosságait. Az előadó közvetlensége, humora nem ment a komolyság rovására, sőt így tudta ébren tartani a figyelmet. A gyerekek mindvégig nagyon jól érezték magukat, elismerjük a megyei könyvtár, *Gyermek Szociális Ártéka* munkáját és a helyi önkormányzat hozzáállását. E névsős program jól illeszthető a nevelési tervbe. De sikeres volt a községben a felnőtteknek tartott *Parasztdékameróné* előadás is.

Az iskolai műsor *Csemer Dező* és *Norbert* diákok szerint azért volt jó, mert az előadó gitározott is benne. Jó lenne, ha máskor is lenne ilyen „óra”.

Hasonló jókat lehet hallani más községekben például Mirkházán - tartott programok fogadtatásáról is, ami a szervezőket és a közreműködőket egyaránt illeszti.

Csongrády Béla

Köszönőlevél

Az egyházasgergei Általános Iskola tanulói, nevelőtestülete és a szülői közösség nevében szeretnénk köszönetet mondani a felejthetetlen karácsonyi irodalmi műsorért. Súlyom Tamás és Kuthy Ágnes előadóművészek közvetlenségükkel mindjárt belopták magukat gyermekeink szívébe.

Versikkel, zenéjükkal, mellyel közénk varázsolták a tél örömeit, szépségeit mindenki nagy figyelemmel hallgatta. Felejthetlenné tették számunkra műsorukat azzal, hogy a tanulók legnagyobb részét bevonták, így közös „produkció” született. Örömmel tapasztaltuk, hogy mindenki szerepelni akart, és szerepelhetett is az előadóművészek jóvoltából.

Tovább fokozták azt az élményt, amit tavalyi karácsonyi műsorból őriztünk, szintén az Önök jóvoltából.

Nagy szükség is van ezekre, hiszen gyerekeink nagy százaléka hátrányos helyzetű, nehezebb anyagi helyzetben él.

Hiszünk abban, hogy a Nemzeti Kulturális Alapprogram továbbra is lehetővé teszi számunkra, hogy minél sokrétűbben megismerjük a kultúra igazi értékeit, melyet az előadóművészek tolmácsolnak felénk.

„ A boldogság titka abban rejlik, hogy lássuk a világ minden szépségét...”

Ehhez kérjük továbbra a megértő támogatásukat!

Nagyon köszönjük eddigi munkájukat, s a továbbiakhoz sikert, és kitartást kívánunk!

Egyházasgerge, 2003.01.08.

*Üdvözlettel az egyházasgergei iskola pedagógusai, szülők
és a tanulók*

PROGRAMAJÁNLAT – 2001

Óvodásoknak, kisiskolásoknak:

GÁGOGÓ EGYÜTTES (tagjai: Kiscsabi, Takács Zsuzsi, Sáfrán Csaba, Vámos Eszter)

– GÁGOGÓ

Kányádi Sándor, Tótarpád Ferenc, Páskándi Géza, Vasvári István, Donászy Magda verseire írt, saját zenére komponált közösségi, tréfás, mozgásfejlesztő-koordinációs játékok.

– MADÁRIJESZTŐ

Versek dramatizált formában népdalokkal és saját szerzeményekkel színesítve.

A Gágogó Együttes 1997-ben alakult, tagjai sokoldalúan képzett előadóművészek. Budapesten élnek. Az 1998-as Gyermekezenekarok Találkozóján Szegeden „A legközvetlenebb Zenekar” címet és díjat kapták meg.

FAMILY EGYÜTTES (tagjai: Varga László, Varga Lászlóné, Varga Éva)

– ZENE- ÉS VERS KALAUZ (Weöres Sándor költészete)

– A SZERETET FÉNYEI (Karácsonyköszöntő zenés, verses műsor József Attila, Juhász Gyula, Gazdag Erzsébet ... verseire építve)

A Family Együttes 1995-ben alakult, vezetője Varga László író, zeneszerző, rendező. Feleségével együtt a ceredi általános iskolában tanít. A tanítás mellett mindketten drámapedagógiával foglalkoznak, 15 éve nagy sikerrel működik a B-612-es csoportnéven iskolai színházuk. Gimnazista lányukkal kiegészülő családi együttesük műsoraiban gyermekirodalmunk legszebb alkotásait zenésítették meg. A programokon élő zene szólal meg, stúdiószintű hangrendszeren. Nógrád megyében, Zabaron élnek.

SÓLYOM TAMÁS előadóművész

– MESESZÍNHÁZ – Benedek Elek: Szélike királykisasszony c. meséjéből készült mesejáték bábokkal.

Közreműködik: Kilin Ildikó bábszínész

- ALIG JÁTSZOM, MÉGIS JÁTSZOM - élő zenés műsor, rengeteg közös játék, verselés és éneklés a gyerekekkel. Válogatott magyar költők magyar költők versei hangoznak el, kizárólag saját megzenésítésben.

Sólyom Tamás énekes, zenész és zeneszerző 1980-ban alapítója volt a Szélrózsa Együttesnek. Az együttes felbomlása után saját szerzeményeiből - nemcsak gyermekeknek - verses-zenés kazettái jelentek meg. Műsoraiban gyakran fellépnek bábszínészek és pantomimművészek. Budapesten él.

Felsőtagozatosoknak:

PÓDIUM STÚDIÓ VERSMONDÓ KÖRE

- „FÖLNEVELŐ ÉDESANYÁM” - műsoros irodalmi-anyanyelvi összeállítás a magyar kultúrtörténet és irodalmunk kiemelkedő alakjainak a magyar nyelvre vonatkozó megállapításaiból, verseiből. A műsort színesítő az Ó Magyar Mária Siralom énekes előadása és palóc népzenei anyag is.
- AZ IRODALMI GÖRBE TÜKÖR - válogatás a mai magyar irodalom groteszk és humoros alkotásaiból.

A Pódium Stúdió 15 éves múltra visszatekintő versmondó egyesület. (Korábbi nevük: Metrum) Vezetőjük Sándor Zoltán előadóművész. Tagjai Salgótarján középiskoláiba járó diákok és innen elkerült egyetemisták, akik közül többen megyei és országos vers- és prózamonddó versenyeken már eddig is kiválóan szerepeltek. Könyvtárunk irodalmi ünnepeinek állandó szereplői, tavaly igen nagy sikerrel kapcsolódtak be megyei kistélepléses szolgáltató programunkba. Dr. Kovács Anna irodalomtörténész is fellép a csoporttal.

BASILIDES BARNA előadóművész

- AZ ÉJ ZSOLTÁRA - összeállítás Ady Endre verseiből és prózai műveiből
- VÁNDORÉNEK - önéletrajzos összeállítás Ady Endre, József Attila, Karinthy Frigyes, Pilinszky János műveiből

- SZÓLT AZ EMBER – József Attila versei és önéletírása
- ANEKDOTA KINCS – székely anekdoták, tréfás történetek, magyar történelmi anekdoták
- BALLADÁK – népballadák, Arany János balladái

Basilides Barna színművész Egerben él és dolgozik. 15 éven át tagja volt a következő színházaknak: budapesti Thália Színház, a kaposvári Csiky Gergely Színház és a szolnoki Szigligeti Színház. Az utóbbi tíz esztendőben a müncheni Szabad Európa Rádiónál dolgozott. Édesapjától Basilides Zoltán színművésztől tanulta meg tisztelni és megtartani a megszólalás hitelét, tisztaságát, végérvényes és megrendíthetetlen igazságát.

FAMILY EGYÜTTES

- A MAGYAR NYELV SZÉPSÉGEI – a játékos, dalos, zenés műsor mai magyar írókra épül: Lázár Ervin, Kiss Dénes, Eszterházy Péter, Vámos Miklós, Cseh Tamás alkotásaira

VARIETAS PÓDIUMSZÍNHÁZ

- A NAGY PALÓC – szerkesztett műsor Mikszáth életéből, műveiből
- KÉSZ A LEJTÁR – szerkesztett műsor: József Attila versei, élete
- MAGYAR RAPSZÓDIA – irodalom és zene a hazaszeretetről
- GESTA HUNGARORUM – millicentenáriumi, honfoglalási emlékműsor
- NAPLÓ ÉS FORRADALOM – 1848/49-es szabadságharc, emlékműsor
- PETÓFI KOSZORÚI – szerkesztett műsor Petőfi életéről, műveiből
- HAZÁMBAN HONTALAN – hazafias, zenés, verses összeállítás

Több évtizedes múlttal rendelkező verselő-zenélő balassagyarmati és salgótarjáni előadóművészekből álló csoport.

Vezetőjük: T. Pataki László Madách-díjas író, szerkesztő-dramaturg. Az általa összeállított műsorok színvonalasak. Programjaikat Nógrád megyén kívül a határon túli magyarság körében is jól ismerik és szeretik. Az előző években könyvtárunk kisteleplései szolgáltató programjában sikeresen felléptek. A Varietas Pódiumszínház tagjai: Csikász István Jobbágy Károly-díjas költő, előadóművész; Patakiné Kerner Edit; Majoros Erzsébet; Csábi István; Tibay András előadóművészek.

Felnőtteknek:

VARIETAS PÓDIUMSZÍNHÁZ

- MAGYAR TRAGÉDIA – Madách-est: szerkesztett összeállítás
- NÓGRÁDI PANTHEON – Balassagyarmat és Nógrád irodalma – zenés-verses est
- KRÚDYAKKAL SZÉCSÉNYKOVÁCSIBAN – Krúdy emlékműsor
- LIDÉRCLÁNG – T. Pataki László monodrámája Madáchné Fráter Erzsébetről

MÁRAI ENIKŐ – B. HORVÁTH ISTVÁN előadóművészek

- MAGYAR SZIMFÓNIA – Millenniumi program

HAVAS JUDIT – BUDAI ILONA előadóművészek

- SZIVÁRVÁNY HAVASÁN – a népköltészettől napjainkig, áttekintés a magyar líráról

DINNYÉS JÓZSEF daltulajdonos

- VERS ÉS ZENE – Délvidék, Kárpátalja, Felvidék, Erdély magyar irodalmára épített verses-zenés program, amelyben saját megzenésítésben és előadásban a határon túli magyar irodalom költőinek leg-szebb verseit szóltatja meg.

B. Horváth István, Márai Enikő, Havas Judit, Budai Ilona és Dinnyés József országszerte ismert előadóművészek, akiknek bármelyik programját a nógrádi közönség mindig érdeklődéssel várja és szeretettel fogadja.

Könyvtárunk több éve tartó példás munkakapcsolatot épített ki az előadóművészekkel, műsoraik közkedveltek a kistelepekléses szolgáltató programsorozatunkban is.

PALÓCFÖLD SZERKESZTŐSÉGI ANKÉT

Nógrád megye Palócföld c. irodalmi, művészeti, közéleti folyóirata mutatkozik be.

Dr. Praznovszky Mihály újonnan kinevezett főszerkesztőn kívül a szerkesztőbizottság tagjai és a mindenkori szerzők a meghívottak. Közreműködnek: a Pódium Stúdió vagy a Varietas Pódiumszínház tagjai.

A Pódium Stúdió fellépése Dorogházán

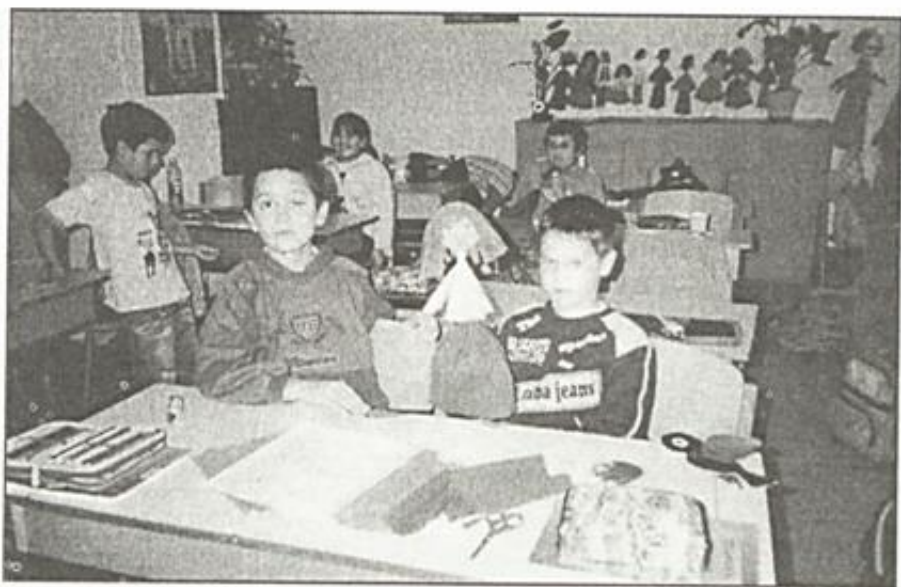
A Pódium Stúdió fellépése Mátramindszenten

Sólyom Tamás előadóművész fellépése Nógrádsipeken

*Nagylóc, Általános Iskola
Szécsi Magda: Romita című meséjének feldolgozása*

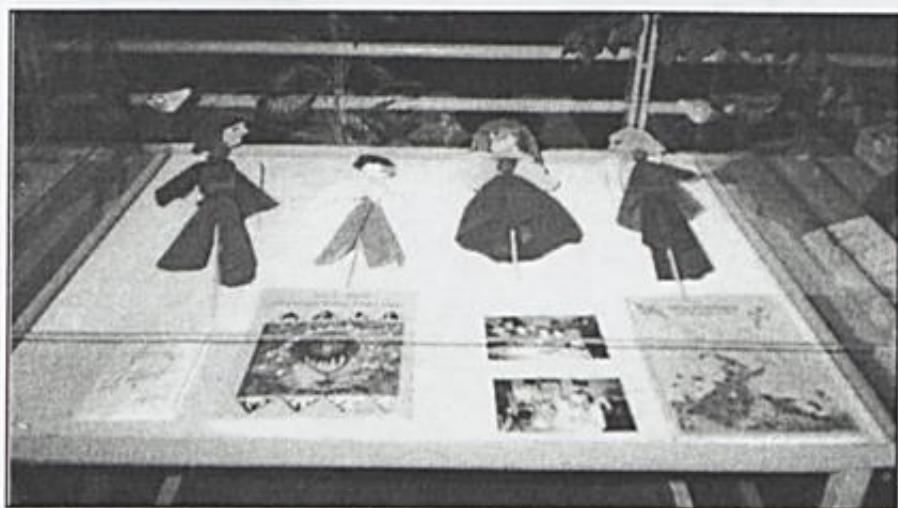
Nagylóc, Általános Iskola
Szécsi Magda: Romita című meséjéhez készülnek a bábok

Nógrádmegyer, Általános Iskola
Katarina Taikon: Katica című biblioterápiás foglalkozásán résztvevő osztály

Beszélgetés a programsorozat előadóival

Részlet a záróprogram kiállításából

Biblioterápiás foglalkozás
Katarina TAIKON: KATICA című műve alapján

1. **Bemutatózás – a foglalkozás céljának, menetének, módszereinek felvázolása**
2. **K. Taikon és a feldolgozásra kerülő mű rövid bemutatása**
Katarina Taikon 1932-ben Svédország egy cigánytáborában született. Csak ritkán látogathatta az iskolát. 26 évesen kezdett járni a népfőiskolába, ahol megtanult írni, olvasni. Néhány év múlva megírta első könyvét. Művei közül legsikeresebb a Katicáról szóló 13 részes önéletrajzi sorozat volt, melyben életét írja le kislánykorától felnőtt koráig. 1995-ben bekövetkezett haláláig az írónő sokat tett a romák svédországi egyenjogúságáért.
3. **Az elsőként felolvasandó részlet előzményeinek felvázolása**
Katica egy cigánytáborban született, negyedik gyerekként (Róza, Pali, Paulina, azaz Lénát követve). Édesanyja a kislány születése után meghal, aki nevelőszülőkhöz kerül egy cirkuszba, majd onnan 5 évesen egy nevelőotthonba. Barátokkal a gyerekotthon falai között, így Gullánra és öccsére Pellére, Brittára. Van azonban, aki gyakran gúnyolja őt, ez Rut, azaz Ruttan.
Az igazgatónőt – Larsson kisasszonyt – gyakran kihozza sodrából szófogadatlanságával, temperamentumával, élénkségével. Egy napon megjelenik édesapja, hogy hazavigye. Ekkor derül ki, hogy ő egy roma, cigánygyerek. Sem a felnőttek, sem a gyerekek nem tudnak sokat a cigányokról, de előítéletük hamar kialakul. A regény bemutatja a vándorló cigányok érdekes, változatos, ám igen nehéz életét, és bemutatja, hogyan békél meg ezzel egy 6–7 éves kislány.

4. Történetrészlet felolvasása, majd a hallottak megbeszélése

4.1. Részlet – A verekedés (47–48. o.) kérdései:

- Ruttan minek nevezi Katicát, mivel jellemzi cigányságát?
- **Beszélgetés a MÁSSÁGRÓL.** Milyen jegyek utalnak a másra: külső jegyek: pl. bőrszín, más nyelvet beszélő, mozgásában korlátozott, testi hibával élő, külső testi megjelenés.
- Belső jegyek: egyéni tulajdonságok, viselkedés, eltérő szokások, életkörülmények, életmód.
- Melyek adottak és melyek formálhatók, fejleszthetők? Hogyan?

4.2. részlet (49–52. o.) – Tolvaj! A cigányok elveszik a másét, ezt mindenki tudja.

- Miért mondta a fenti mondatot Rut?
- Miért alakulhatott ki ez az általánosító nézet 80 évvel ezelőtt, változott-e a felfogás a mi világunkban?
- Adott-e okot a cigányok szokatlan életmódja, viselkedése a fenti általánosításra?
- Véleményetek szerint, mi az előítélet és hogyan tehetünk negatív volta ellen?

5. Történetrészlet és megbeszélése

Otthon a táborban

Részlet a 67–68. oldalról:

- Ismeretátadás a cigányság eredetéről, vándorlásáról, letelepedéséről a mai Magyarországon (a gyerekek számára a vándorlást bemutató feladatlap kitöltése, a vándorlás nyomon követése világtérképen).
- A vándorélet évszázados viszontagságai, örömei – beszélgetés életmódjukról, lakhelyükről.
- Életmódhoz kapcsolódó szólások, közmondások elemzése.
- A hagyományos cigány viselet elemei.
- Egyéni alkotásként női viselet kiszínezése (10–12 perc) munkalapon.

6. Történetrészlet és beszélgetés

A prédikátor

6.1. Részlet az 54–55. oldalról:

- Miben nyilvánul meg a romák muzikalitása?
- Milyen hangszereken játszanak a cigány muzikusok? (hegedű, kontra hegedű, cimbalom, nagybőgő, klarinét, gitár, kanna, kanál, szájbőgő)
- Ismertek-e cigány muzikusokat a régmúltból (1700-as években Czinka Panna, Dankó Pista), ma Bangó Margit, Kovács Apollónia, Madarász Katalin, 100 tagú cigányzenekar, Rajkó...

6.2. Részlet az 57–58. oldalról:

- Milyen foglalkozásokat űztek a vándorló cigányok? **A hagyományos mesterségek részletes megbeszélése:** zeneszerek, kovácsok, üstfoltozók, lótenyésztők, teknővájók, vályogvetők, kosárfonók, seprőkötők, rongyosok (tollgyűjtők), szőnyegszövők, kötélverők, gyűjtögetők (gyógynövények, gombák, bogyók, csigák).
- **Játék: Indiából jöttem, mesterségem címere...**
- Beszélgetés a szülők foglalkozásáról, miért ezt a munkát végzik?
- Beszélgetés a tanulás fontosságáról.
- Beszélgetés a pályaválasztási tervekről. Mi a véleményük az analfabetizmusról, az alapfokú iskolai végzettségről, a szakmaszerzésről.

(Ha az idő engedi olvasás a vidámpark életéről, a tanító néniről)

7. Keresztrejtvény kitöltése (az elhangzottak összessége)

8. Rövid záró értékelés

Köszönjük támogatóinknak,
 a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának és
 a Nemzeti Kulturális Alapprogram
 Könyvtári Kollégiumának
 a cigány gyermekek számára szervezett
 olvasásnépszerűsítő programsorozat
 anyagi támogatását.

Megfílvó

Kedves Barátunk!

Örömmel köszöntünk abból az alkalomból,
 hogy sikeresen részt vettél a
 Balassi Bálint Megyei Könyvtár által szervezett
 olvasásnépszerűsítő foglalkozáson.

Ennek jutalmaként szeretettel meghívunk és várunk
 2004. december 6-án (hétfőn), 11 órára
 a Balassi Bálint Megyei Könyvtár
 Gyermekrészlegébe.

Srécsl Magda: Csörgőkező, vándorjáró, dobhosú
 című zenés darabját nézheted meg.

Szereplők:

Jónás Judit Domján Eötvös-díjas színművész,
 Logodi László színművész,
 Werner József színművész

Zenei kíséret:
 Mata András

A könyvtárosok és a foglalkozásvezetők nevében,
 búvólelet:

Bódi György
 Bódi Györgyné dr.
 igazgató

Jónás Judit előadóművész a záró program előadásán

*Szécsi Magda: Csörgőkezű, vödörjáró, dobhasú című
zenés darabjának közreműködői:
Jónás Judit, Logodi László, Werner József*

ÁLTALÁNOS ISKOLA
IGAZGATÓJA
3165 Endrefalva, Béke út 4-6.

Fax : 32/557-020
E-mail : civil0286@mail.datanet.hu

Balassi Bálint Megyei Könyvtár
Salgótarján

Tisztelt Cím!

Diákjaink és tantestületünk nevében szeretnénk köszönetet mondani, hogy lehetővé tették számunkra az olvasás népszerűsítése céljából szervezett és lebonyolított programsorozatban való részvételt.

A három alkalomból álló programban 3-8. osztályos tanulóink vehettek részt és élvezhették a jól előkészített foglalkozásokat.

A foglalkozásvezetők felkészültsége, gyermekekhez való viszonya biztosítéka volt annak, hogy mind a tanulóink, mind pedig az órákat nyomon követő pedagógusaink megelégedéssel és élményekkel gazdagodva álljanak fel a foglalkozások végétével, s azt ott kapott hasznos ismereteket még sokáig szívükben hordozva hasznosítsák tanulmányaik során és életük egyéb területein.

Úgy véljük nem csak az olvasást, hanem saját „másságuk” elfogadását is népszerűsítette, elősegítette a foglalkozássorozat. A kollégák számára pedig motivációs eszközként szolgálnak majd az itt szerzett ismeretek a magyar, történelmi, ének és egyéb tanórákon.

Külön köszönetet mondunk a programsorozat szervezőjének, Gyetvainé Szorcsik Angolának, aki mindvégig figyelemmel kísérte az eseményeket és szívügyeként kezelte az olvasás népszerűsítést, valamint a roma kultúra szépségeinek megismertetését.

S végül szeretnénk még egyszer minden programban résztvevőnek megköszönni a munkáját és a sok-sok élményt, mellyel gazdagodhattunk.

Endrefalva, 2004. november 26.

Antalné Varga Katalin
igazgató

Földi Veronika
könyvtáros

OLVASÁSI ÉS KÖNYVTÁRHASZNÁLATI SZOKÁSOK A KISTELEPÜLÉSEKEN

Az utóbbi tizenöt évben a könyvtárak működésében, szolgáltatásaiban és a társadalomban betöltött szerepükben is rendkívüli változások történtek.

Az információs társadalom új kihívásai és a gazdasági, politikai átalakulás új feladatokkal ruházták fel a könyvtárakat. Ezek ellátásához jelentős mértékű fejlesztésre volt szükség, így az új feladatok nagy lendületet adtak a könyvtári terület fejlődésének, modernizálásának.

A rendszerváltást követő társadalmi átalakulás számos eleme ösztönzőleg hatott a fejlődés irányába. A munkaerőpiacon bekövetkezett változások, munkanélkülivé válás, vállalkozások indítása, rugalmasságot, új ismeretek megszerzését igényelte, ily módon szükségessé tette a permanens tanulást nemcsak a fiatal korosztályok, de a felnőtt lakosság számára is. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk tovább erősítette ezt a folyamatot, rávilágítva a gazdasági, jogi és szakmai ismeretek szükségességén túl a nyelvtanulás és nyelvtudás fontosságára is, mivel számos, elsősorban fiatalember próbál más uniós országban munkát vállalni.

Az állampolgárok számára a már korábban megszerzett tudásukat újabb és újabb ismeretekkel kell kiegészíteni a jobb munkaerőpiaci pozíció érdekében, számos olyan információra van szükségük, a melyeket akár személyes boldogulásuk, ügyeik intézése, jobb életminőségük kialakítása érdekében meg kell szerezniük.

A könyvtári szakma nagyon hamar felismerte ezeket az új kihívásokat és lehetőségként értelmezve komoly szolgáltatási rendszert épített fel.

A megnövekedett feladatok és kihívások egyre differenciáltabb szolgáltatások megjelenéséhez vezettek, amely a különböző könyvtártípusokra jellemző. Másrészt viszont örvendetes módon egy nagyon erős

együtműködés kezd kibontakozni a különböző könyvtárak között a jobb és hatékonyabb szolgáltatások érdekében. (ODR, közös katalógusok)

Ennek az együtműködésnek a kialakításában jelentős szerepet játszott az 1997. évi könyvtári törvény, amely deklarálta a könyvtár demokratikus mivoltát, hogy minden állampolgárnak joga van az információhoz való hozzáféréshez. Emellett megteremtette a törvényi garanciáját a könyvtári rendszer kialakításának és a folyamatos fejlesztésnek. A törvény és a kísérő jogszabályok megjelenése, és nem utolsósorban a mellérendelt források jelentős változásokat indítottak könyvtári területen (ODR, képzés, érdekeltség-növelő támogatás, informatikai fejlesztés stb.)

A nagyobb könyvtárakban komoly infrastruktúra jött létre – Internet, elektronikus katalógusok rendszere, adatbázisokhoz való hozzáférés, magasan képzett könyvtári szakemberek).

Sajnálatos azonban, a kisebb települések könyvtárai a mai napig igen nagy hátránnyal küzdenek, hiszen nem képesek lépést tartani sem a megnövekedett igényekkel, mivel feltételeik sajnos alig javultak az elmúlt húsz évben. Állományuk, bútorzatuk és technikai felszereltségük a 80-as évek elejét idézi, a nyilvános könyvtári követelményeknek hiányosan felelnek meg, az alapfeladatokat alig képesek ellátni. Rendszerint csak tiszteletdíjas könyvtárost alkalmaznak. A kommunikációs csatornák nem, vagy csak néhány helyen épültek ki, (e területen ebben az évben történt jelentősebb előrelépés az IHM pályázatainak segítségével).

Ilyen helyzetben a kistelepülések könyvtárai számára nem marad más lehetőség, csak valamilyen nagyobb egységhez való csatlakozás, amely hozzásegítheti őket ahhoz, hogy a rendszer elemeként annak segítségével teljesítsék feladataikat, biztosítsák használóik számára az információkat, segítséget nyújtsanak a tanuláshoz, tájékozódáshoz, ügyintézéshez.

A Balassi Bálint Megyei Könyvtár Ellátóközpontja már több, mint két évtizede foglalkozik kistelepülési könyvtárak ellátásával. A kor kihívásaihoz alkalmazkodva időnként változó formában, de folyamatos ellátást nyújt tagkönyvtárainak. (Jelenleg a tagok száma 30). Az Ellátóközpont működése során a szakmai szempontok mellett mindig is fontosnak tartotta az állománygyarapításnál és szolgáltatásainak

kialakításánál a tagok igényeinek szem előtt tartását. Ennek érdekében rendszeres kapcsolatot tart a könyvtárosokkal és fenntartókkal. Mindemellett úgy véljük, szükség van arra is, hogy a használókat, az olvasókat is megismerjük, megszondázzuk: mit szeretnének, milyen dokumentumot, szolgáltatást, esetleg változást javasolnak, milyen elvárásuk lenne a könyvtárral szemben. Ezért készítettünk kérdőívet, amelyet 15 könyvtárba juttattunk el.

A felmérés segítségével az könyvtárhasználók olvasási és könyvtárhasználati szokásairól tettünk fel kérdéseket, illetve szeretnénk volna megtudni, mennyire elégedettek a szolgáltatásokkal, milyen elvárásaik, javaslataik lennének a fejlesztés érdekében.

Ezzel a vizsgálattal több célunk volt:

- egyrészt az Ellátóközpont állománygyarapítási tevékenységét szeretnénk volna segíteni a konkrét igények megismerésével
- másrészt szeretnénk volna egy olyan reális képet kapni, ami a XXI. század elején jellemzi a nógrádi kistelepülések könyvtárait, amely alapul szolgálhat szakmai fejlesztési stratégia kialakításához
- harmadrészt szeretnénk a tapasztalatokat, elsősorban a felhasználók elvárásait, javaslatait a fenntartók felé közvetíteni, ezzel segíteni őket a fejlesztés irányainak meghatározásában

Egy-egy könyvtárba a beiratkozott olvasók számától függően 15-20 kérdőívet küldtünk ki, amely igény szerint sokszorosítható volt.

Visszaérkezés:

1. Bárna	12
2. Etes	13
3. Bokor	9
4. Felsőtold	12
5. Márkháza	10
6. Kishartyán	10
7. Erdőkürt	9

Hét könyvtárból érkeztek vissza a kitöltött kérdőívek. Sajnos több könyvtárból egyáltalán nem érkezett visszajelzés, ott a könyvtáros valószínűleg nem tartotta fontosnak az olvasók véleményének ilyen formában történő mérését.

A válaszok mindenesetre számos új információval, adalékkal szolgálnak további munkánkhoz. Kitűnő információs háttérrel biztosított

egy új típusú könyvtári ellátás megtervezéséhez és a gyarapítási stratégia kialakításához.

Község	Lakos	Olvasó	Beérkezett válaszok	Válasz/olvasó
Bárna	1144	105	12	11,40%
Etes	1528	40	13	32,50%
Bokor	136	30	9	30,00%
Felsőtold	175	51	12	24,00%
Márkháza	237	77	10	13,00%
Kishartyán	651	63	10	16,00%
Erdőkürt	609	67	9	13,00%
Össz.:			75	

A települések a kistelepülések kategóriájába tartoznak döntő többségükben. Bárnát és Etest kivéve.

Az adatokból szemmel is látható, hogy minél kisebb a település, annál magasabb a beiratkozott olvasók aránya. Egyes településeken a válaszadási hajlandóság is eléggé magas volt az olvasók számához mérten, két településen is meghaladta a 30 %-ot. A válaszadók a stabil helyben lakó és ott könyvtárat látogatók közül kerültek ki. A válaszadók között nem szerepeltek azok a középiskolások vagy máshol tanulók, aki más városokban élnek, esetleg kollégisták, akik inkább csak hét végi, vagy nyári könyvtárhasználók.

Táblázat – lakos-olvasó-visszaérkezés

Bár a beiratkozott olvasók között a nemek megoszlása közel 50-50%, a válaszadók között a válaszadási hajlandóság Bárna kivételével magasabb volt a hölgyek körében.

Község	Férfi	Nő	Össz.
Bárna	8	4	12
Etes	1	12	13
Bokor	3	6	9
Felsőtold	3	9	12
Márkháza	3	7	10
Kishartyán	-	10	10
Erdőkürt	4	5	9
Össz.:	22	53	75
Arány:	29,00%	71,00%	100,00%

Életkor: Az életkori megoszlás változatos képet mutat, tükrözi az egyes települések sajátosságait. A kistelepüléseken a használók nagyobb része a felnőtt lakosságból kerül ki, minél nagyobb a település, annál nagyobb a 14 éven aluliak száma. A községek közül csupán Bárnán, Erdőkürtön és Etesen működik iskola – az utóbbin egy másik településrészen).

Község	14 é.a. válaszadók	14 év alatti olvasók	Össz. olvasók	14 év alatti /Össz.
Bárna	6	64	105	61,00%
Etes		20	40	50,00%
Bokor		1	30	3,30%
Felsőtold	2	6	51	11,80%
Márkháza	3	28	77	36,40%
Kishartyán		35	63	55,60%
Erdőkürt	4	31	67	46,30%

Az olvasók közel fele a 30 éven aluli korosztályból kerül ki, döntő többségük tanuló vagy továbbtanuló. Az olvasók között a nyugdíjas korosztály is szép számban képviselteti magát. Meglepő viszont az aktív korosztály magas aránya az olvasók között. Ez két okkal is indokolható: sajnos jelentős az aktív korú munkanélküliek aránya a kistelepüléseken, mivel helyben nincs munkalehetőség. Másik ok pedig már kellemesebb, a válaszadók között nagy számban szerepeltek szinte minden településen a helyi alkalmazottak: ügyintézők, előadók, egészségügyi és szociális dolgozók, kereskedelmi dolgozók, illetve a pedagógusok, ők többségében ezt a korosztályt képviselik.

Község	14 é.a	14-29	30-59	60 é.f.	Össz.
Bárna	6	1	3	2	12
Etes		3	10		13
Bokor		3	5	2	9
Felsőtold	2	5	4	1	12
Márkháza	3	2	4	1	10
Kishartyán		3	6	1	10
Erdőkürt	4	1	2	1	9
Össz.:	15	18	44	8	75
Arány:	20,00%	24,00%	46,00%	11,00%	100,00%

Iskolai végzettség:

Község	Ált isk. t.	Közép-iskolás	8. ált. vagy szakmunkás	Éretts.	Felsőfokú végzettség	Össz.
Össz.:	15	7	15	24	10	75
Arány:	20,00%	9,00%	24,00%	32,00%	15,00%	100,00%

A válaszadók legalább harmada tanul valamilyen intézményes formában. Többen a már érettségizettek és felsőfokú végzettséggel rendelkezők is továbbtanulnak, valamilyen képzési formában részt vesznek. Ők nemcsak a helyi, hanem más könyvtárakat is látogatnak.

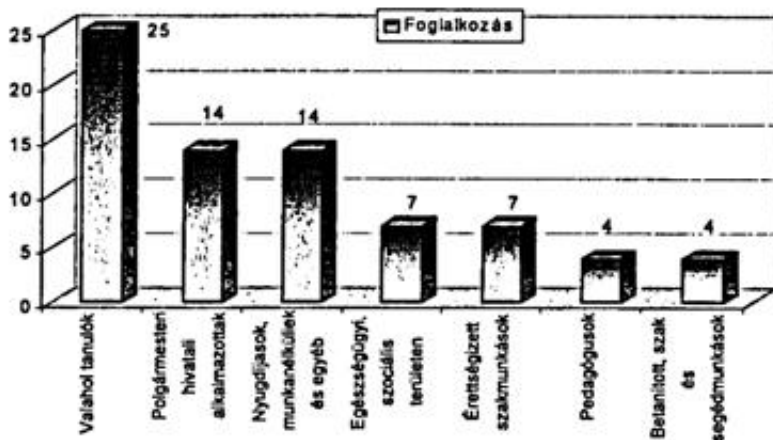
A tanulók után a legnagyobb a polgármesteri hivatalok alkalmazottainak aránya, akik rendszerint közép- vagy felsőfokú végzettségűek, többen közülük munka mellett továbbtanulnak elsősorban közgazgatási vagy szociális területen.

Ugyanekkora az aránya a nyugdíjas, munkanélküli illetve az egyéb eltartottak csoportjának, akik szintén jelentős számban találhatóak a válaszadók között. Van idejük olvasni, könyvtárba járni, időtöltés, szórakozás és társas kapcsolatok ápolása is motiválja őket.

Eléggé magas az egészségügyi és szociális területen dolgozók aránya főként a Salgótarjánhoz legközelebb található községekben Etesen és Kishartyánban. Egy részük helyben alkalmazott, a többi pedig a városban talál munkát.

Az érettségizett szakmunkások köre meglehetősen tág kört fog át, hiszen itt a helyi kereskedelemben dolgozó eladótól kezdve a váltókezelőig igen színes a paletta. Csupán két községben szerepeltek pedagógusok a válaszadók között, ennek az is oka lehet, hogy csak három településen működik iskola.

Foglalkozás	
Valahol tanulók	25
Polgármesteri hivatali alkalmazottak	14
Nyugdíjasok, munkanélküliek és egyéb eltartottak	14
Egészségügyi, szociális területen dolgozók	7
Érettségizett szakmunkások	7
Pedagógusok	4
Betanított, szak és segédmunkások	4
Összesen:	75

Naponta mennyi szabadideje van?

Szabadidő (óra)	Fő	Arány
1 óra vagy kevesebb	7	9,00%
1-2 óra	20	27,00%
2-3 óra	17	23,00%
4-5 óra	15	20,00%
5-nél több	3	4,00%
Óraszám nélküli válaszok:		
Kevés	6	8,00%
Sok	4	5,00%
Változó	3	4,00%
Összesen:	75	100,00%

A válaszok alapján eléggé változatos a szabadidő mértéke, sem nembéli, sem életkori összefüggést nem lehet felfedezni. A foglalkozásokat tekintve is csak kevéssé lehet következtetéseket levonni. Ami a leginkább szembetűnik, hogy a legtöbb szabadidővel a munkanélüliek és nyugdíjasok rendelkeznek 2-től 12 óráig terjedő értékeket jelöltek meg.

Sok szabadidőt jeleztek még az általános iskolások, főként a fiúk, ők 4-5 órát vagy az egész délutánt szabadidőként jelezték. Nem így az általános iskolás lányok, akiknél ez az érték kisebb, illetve hivatkoztak egyéb elfoglaltságaikra és a házi feladatok nagyságára. A középiskolások többsége 1-2 óra szabadidővel rendelkezik. Az aktív

dolgozók közül azok, akik fizikai munkát végeznek, vagy mobil munkavégzésűek (falugondnok, szociális gondozó) 2-3 órát, míg a munkájukat helyhez kötve végző alkalmazottak (előadók, ügyintézők, biztonsági őr) 1-2 óra szabadidővel rendelkezik.

Mivel tölti Ön a szabadidejét?

„Az olvasás számomra elengedhetetlen” – írta egy 11 éves erdőkürti kislány. A szabadidős tevékenységek között szinte minden korosztálynál az olvasás az egyik legkedveltebb program. A felnőttek kevés kivétellel megjelölték az olvasást, általában a tévénézéssel együtt. A fiatalok körében az olvasás mellett valamilyen sport vagy testmozgás vagy művészeti tevékenység, általában zenehallgatás vagy zene, tánc került megjelölésre.

A felnőttek körében második helyen a tévénézés vagy filmnézés áll, míg a gyermekek és a fiatal felnőttek körében a zenehallgatás a kedvelt szórakozás. Ezt követi a sport valamilyen formája főként a fiúk körében. Ezek közül is a foci és a kerékpározás volt a legnépszerűbb. A felnőttek körében a sportok említésre sem kerültek, helyette csekély számú említéssel szerepelt a séta és a kirándulás.

A tizenéves fiúk jelentős számban jelölték meg a számítógépezést, főként Bárnán volt népszerű, ahol a közelmúltban került átadásra az új számítógépes terem, de másutt is sok jelzést kapott ez a tevékenység.

Inkább a kisebbek körében kedveltek a különböző játékok, kártya, logikai játék és egyéb formák.

A felnőttek esetében ezzel párhuzamba állítható a rejtvényfejtés, amely inkább a középkorú és idősebb korosztály sok szabadidővel rendelkező tagjaira jellemző.

Ki kell még emelni a barkács, kézimunka, kertészkedés és egyéb hobbi tevékenységeket, amely szintén inkább a felnőttekre, itt is inkább a 40 éven felüliekre jellemző. Történt néhány említés a gyerekek részéről is, de csak szórványosan.

Elidegenedő világunkban szomorúan tapasztaltam, hogy a társas tevékenységek, a beszélgetés, a családdal együtt töltött idő minden korosztálynál hiányzott, egy szociális gondozó és egy szociális munkás kivételével senki sem említette.

A felnőttek esetében szerepeltek még egyéni elmélyülést, pihenést szolgáló tevékenységek, illetve a hölgyek esetében megjelent a házi munka, mint szabadidős tevékenység.

Fiatalok és középkorúak is megjelölték a tanulást szabadidős tevékenységként.

Tevékenység	20 év alatt	21 év felett	Összesen
Olvasás	14	41	59
Tévénézés, mozi, film	7	25	32
Zenegallgatás, rádiózás	11	7	18
Sport	13		13
Számítógépezés	10	1	11
Kézimunka, barkácsolás, kertészkedés	2	6	8
Kirándulás, séta	2	4	6
Játék, logikai játék, kártya	6		6
Zene, tánc, ének	1	4	5
Rejtvényfejtés		3	3
Házi munka		3	3
Beszélgetés		2	2
Szervezés	2		2
Tanulás	1	1	2
Egyéb: imádkozás, pihenés		2	2

Szokott-e olvasni, milyen gyakorisággal?

Erre a kérdésre nem válaszolt mindenki. A megadott válaszok közül legtöbbször a „naponta olvasok” és a „gyakran olvasok” válaszokat jelölték meg. Az első kategóriában a nyugdíjasok és munkanélküliek szerepeltek a legnagyobb számban, az általános és középiskolások között az utóbbi válasz volt a domináns.

A „ritkán olvasok” megjelölést csak kevesen választották, inkább az alacsonyabb iskolai végzettségű felnőttek és néhány általános iskolás fiú.

A „nem olvasok” választ senki nem választotta.

Az összes válaszok számát tekintve főként a felnőtt olvasókra igaz, hogy rendszeresen, szinte naponta olvasnak, szabadidejük

jelentős részét fordítva erre a tevékenységre. Örömmel mondhatjuk el, hogy a fiatalok között nem jelentős a csak ritkán vagy egyáltalán nem olvasók száma.

Az olvasás gyakorisága	20 éven aluliak	20 éven felüliek	Összesen
Naponta olvasok	5	25	30
Rendszeresen olvasok	2	10	12
Gyakran olvasok	13	14	27
Nem olvasok			
<i>Összesen:</i>	20	49	69

Mit szokott olvasni?

A válaszadók többsége könyveket és folyóiratokat is olvas. 11-en csak könyveket, 5-en csak folyóiratot olvasnak.

Milyen folyóiratokat olvas rendszeresen?

Kevés kivétellel több folyóiratot is megneveztek a válaszadók, kortól és nemtől függetlenül. A férfiak inkább kevesebbet, főként napilapokat, míg a hölgyek rendkívül változatos témájú periodikumokat jelöltek meg.

Mindkét nemnél a napilapok vezetnek, ezen belül is első helyen szerepel a Nógrád Megyei Hírlap 26 említéssel, majd a Népszabadság 14 és a Blikk 10 jelöléssel. A többi napilap egy-egy említéssel szerepel. A férfiak körében kedveltek a sport és horgászat illetve autózás témájú folyóiratok, a hölgyeknél igen széles a különféle női magazinok skálája. Közöttük is kiemelkedik a Nők Lapja, Story, Hölgvilág és a Családi Lap keresettsége. Sok jelölést kaptak a különféle tévé újságok is.

Számos szaklapot is említettek illetve olyan kiadványt, amely munkához kapcsolódik, így pl. a különböző közlönyök, HVG, Tanító, különféle hírlevelek stb.

Több vallásos témájú folyóirat (Evangélikus Élet, Új Ember stb.) is szerepelt az olvasottak között, ezeket az idősebbek és az általános iskolások olvassák.

Irodalmi lapot csak egy válaszadó nevezett meg.

Gyermekek az OKÉ magazint és a Tudorkát említették, vicclapok, állatos újságok is szerepeltek a felsoroltak között egy-egy említéssel.

A nagyobb lányok körében kedvelt a 100xSzép magazin, és a női magazinok.

A női magazinok közül az olcsóbb árfekvésűek a népszerűbbek, az igényesebb és drágább kiadványok csekély számban képviseltetik magukat.

Hogyan szerzi be a folyóiratokat?

A folyóiratokat a leggyakrabban vásárlás útján szerzik be. Ez különösen a könnyed magazinokra igaz. Az előfizetés inkább a napilapok és szakmai jellegű folyóiratok esetén jellemző. A napilapok előfizetői főként a férfiak, jellemzően a felnőtt vagy idősebb korosztály. Többen a könyvtárban olvassák vagy könyvtárból kölcsönzik a folyóiratokat, főként azok, akiknek több a szabadidejük, nyugdíjasok, munkanélküliek.

Elsősorban az általános és középiskolás fiatalok körében gyakori az olvasmányok egymás közötti cserélgetése, az olvasottak megbeszélése.

A fentiekén kívül egy válaszadó jelezte, hogy az Interneten olvassa a folyóiratokat. Sajnos csak kevés községi könyvtárban adott a lehetőség arra, hogy ily módon is informálódhasson az ember.

Naponta mennyi időt tölt olvasással?

Olvasásra fordított idő	20 év alatt	20 év felett	Osszesen
Fél óra vagy kevesebb	4	14	18
1-2 óra	14	24	38
2-3 óra	2	3	5
3-nál több óra		4	4

A legtöbben 1 órát vagy annál kevesebbet tudnak olvasni naponta. Ide tartozik a diplomások és az alkalmazottak többsége. Az általános és középiskolások nagyobb része sem tud olvasásra fordítani egy óránál többet. Hosszabb időt töltenek olvasással a még családdal nem rendelkező fiatal felnőttek, illetve a nyugdíjasok és a munkanélküliek.

Ugyanezt az arányt tükrözi az egy év alatt elolvasott könyvek számáról készült táblázat:

Az elmúlt évben hány könyvet olvasott el?

Elolvasott könyvek száma (nők)	20 éven aluli	20 éven felüliek	Összes
5 alatt	4	5	9
5–10 között	2	11	13
11–20 között	3	11	14
21–40 között	2	4	6
40 felett	2	5	7

Elolvasott könyvek száma (férfiak)	20 éven aluli	20 éven felüliek	Összes
5 alatt	2	1	3
5–10 között	6	1	7
11–20 között	1	4	5
21–40 között			
40 felett	1	5	6

Milyen könyveket szokott olvasni?

Szépirodalom és szakirodalom egyaránt szerepelt az olvasott művek között. A szépirodalomnál elsősorban a regények népszerűek. Legkedveltebbek a romantikus, szerelmes történetek valamint a bűnügyi történetek és a kalandregények. Többen említették a történelmi és életrajzi regényeket, főként az idősebb korosztályból. Kevésbé népszerűek a novellák és kevés említéssel szerepeltek a versek is.

A fiatalabb korosztályok a kötelező irodalmak mellett szép számban szerepeltették a meséket és az ifjúsági regényeket, valamint az akció és kalandregényeket. Kedvelik a különböző témájú ismeretterjesztő műveket, főként az állatokról szóló illetve a természettudományokkal, csillagászáttal foglalkozó műveket.

A felnőtteknél kinek-kinek a saját szakmájához kötődő szakirodalmon túl a történelmi tárgyú művek, vallási tárgyú és egyéb ismeretterjesztő művek olvasottak.

A lekedveltebb témák kategóriáinként:

1. Bűnügyi történetek, krimik, sci-fik, kalandos történetek (23 válasz)
2. Romantikus történetek (19 válasz)
3. Mesék, mondák, ifjúsági regények (19 válasz)

4. Bibliai, történelmi tárgyú regények, életrajzok (15 válasz)
5. Szépirodalom (13 válasz)
6. Szakirodalom munkához tanuláshoz (9 válasz)
7. Ismeretterjesztő irodalom (9 válasz)
8. Szórakoztató irodalom (3 válasz)

Mit olvas jelenleg?

1. *Kötelező olvasmányok, kötelező versek* (9 válasz 12–17 éves)
2. *Könnyed romantika* (11 válasz)
Ebből 7-en valamilyen Danielle Steel regényt olvasnak, általában a 40 és 50 év közötti női olvasók választották, emellett szerepel még Lisa, Jackson, és Eric Segal.
3. *Mesék, mondák, ifjúsági regények* (7 válasz 8–18 év)
Ketten is a *Harry Pottert* említették és a most megjelent új gyermekkönyveket. Egy olvasó történelmi mondákat olvas.
4. *Szakirodalom munkához, tanuláshoz* (8 válasz)
Pedagógusok, diplomások, felnőttképzésben résztvevők, érdeklődők
5. *Sikerkönyvek* (3 válasz)
Ebbe a kategóriába mást is sorolhattam volna, de az elmúlt év egyik legnagyobb visszhangot kiváltott két könyve volt a *Terézanyu* és *A tékozló koldus*.
Rácz Zsuzsa: *Állítsátok meg Terézanyut!* (18 továbbtanuló)
Moldova: *Az ellopott főtca* (50 villanymotorszerelő)
Moldova: *A tékozló koldus* (42 pü üi)
6. *Bűnügyi, krimik, kalandos történetek* (7 válasz)
Robin Cook, Agatha Christie, Leslie L. Lawrence, Vavyan Fable könyvei
7. *Bibliai, történelmi tárgyú regények, életrajzok* (10 válasz)
(Ben Hur, Jézus élete, Attila, Aranyecset stb.)
Inkább az idősebb korosztály körében kedvelt.
8. *Szépirodalom* (5 válasz)
A mai magyar irodalomtól Updike-ig széles a skála: Lázár Ervin, Móra: Aranykoporsó, Wilder, Bronte
9. *Ismeretterjesztő* (2 válasz)
12–13 éves fiúk

10. *Helytörténet* (1 válasz)
 11. *Readers' Digest válogatás* (1 válasz)
 12. *Semmit* (3 válasz)

Középiskolás fiúk választai

Olvasmány típusa	Válasz	Arány
Könnyed romantika	11	17,00%
Bibliai, történelmi tárgyú regények, életrajzok	10	15,00%
Kötelező olvasmányok, kötelező versek	9	14,00%
Szakirodalom munkához, tanuláshoz (8 válasz)	8	12,00%
Bűnügyi, krimik, kalandos történetek (7 válasz)	7	11,00%
Mesék, mondák, ifjúsági regények	7	11,00%
Szépirodalom (5 válasz)	5	8,00%
Sikerkönyvek (3 válasz)	3	4,00%
Ismeretterjesztő (2 válasz)	2	3,00%
Readers' Digest válogatás	1	1,00%
Semmit (3 válasz)	3	4,00%
<i>Összesen:</i>	66	100,00%

A kérdésre nem mindenki válaszolt, ezért nem véletlen, hogy az előző csoport eredményét nem teljesen fedi le ez a képlet. Többen írtak a kedvelt olvasmányaikról. A bűnügyi és kalandos történetek és a romantikus történetek mindkét esetben vezető helyen szerepelnek, ezekhez szorosan felzárkózik a kedveltek körében a mesék, mondák és az ifjúsági regények csoportja. Azonnal szembetűnik, hogy a kötelező irodalmak egyáltalán nem szerepelnek a kedvelt olvasmányok között. Helyettük inkább az ifjúsági irodalom más műfajai – elsősorban a mai könyvkiadás legfrissebb termékei – népszerűbbek.

A történelmi és életrajzi témák mind az olvasott, mind a kedvelt csoportban őrzik jó pozíciójukat.

A szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom kedveltsége és olvasottsága nem fedi egymást. Eltolódás a könnyed olvasmányok irányába tapasztalható.

Olvasmány típusa	Olvasott	Kedvelt
Könnyed romantika	11	19
Bibliai, történelmi tárgyú regények, életrajzok	10	15
Kötelező olvasmányok, kötelező versek	9	
Szakirodalom munkához, tanuláshoz (8 válasz)	8	9
Bűnügyi, krimik, kalandos történetek (7 válasz)	7	21
Mesék, mondák, ifjúsági regények	7	19
Szépirodalom (5 válasz)	5	13
Sikerkönyvek (3 válasz)	3	5
Ismeretterjesztő (2 válasz)	2	9
Readers' Digest válogatás	1	
Semmit (3 válasz)	3	
Összesen:	66	110

Kik a kedvenc írói?

A kedvenc írók között rengeteg név szerepelt (75), ennek kb. kétharmada csak egy említéssel.

Az összesített lista:

1. Jókai Mór (14 említés)
2. Danielle Steel (11 említés)
3. Mikszáth Kálmán (8 említés)
4. Lőrincz L. László (7 említés)
5. Petőfi Sándor (6 említés)
6. Arany János, Robin Cook (5 említés)
7. Ady Endre, Gárdonyi Géza, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Szabó Magda (4 említés)
8. Fekete István, Stephen King, Katherine Stone, Agatha Christie (3 említés)
9. Lois Lowry, Robert Merle, Vavyan Fable, Esterházy Péter, Janikovszky Éva, Evelyn Marsh (2 említés)

A kedvenc írók listája nem teljesen fedi le a kedvelt témákat. Még mindig erős a magyar klasszikusok pozíciója, ők elismertek, de az olvasott és kedvelt művek között egyre erősödik a könnyed szórakozást nyújtó, elszongító romantika és a kalandot, izgalmat nyújtó bűnügyi történetek szerepe. A mai magyar szerzők közül, Lőrincz L. László

mellett Szabó Magda, Eszterházy Péter és Janikovszky Éva tudott a listára kerülni egynél több említéssel.

A fiatalok és a felnőttek kedvelt íróit külön vizsgálva kicsit eltér a kép:
20 év alatt:

1. Petőfi Sándor (4 említés)
2. Jókai Mór, Arany János (3 említés)
3. Gárdonyi Géza, Fekete István, Móra Ferenc, Lois Lowry (2 említés)

Egy kivétellel klasszikus magyar szerzők, akik az iskolai tananyaghoz köthetők.

A továbbiakban csupán egy említéssel szerepeltek Vavyan Fable, Bálint Ágnes, Mark Twain, a mai legújabb külföldi szerzők: Jacqueline Wilson, Thomas Brezina, Louis Sachar, Meg Cabot, az állatos történetek kedvelőinél Lucy Daniels mellett feltűnik Jack London és Eric Knight, meglepő módon a Harry Potter szerzője J.K. Rowling is csak egy jelölést kapott. Az említések közül hiányoznak a kortárs magyar szerzők: Lázár Ervin, Csukás István, Janikovszky Éva stb.

A felnőtt olvasóknál:

1. Jókai Mór (14 említés)
2. Danielle Steel (10 említés)
3. Mikszáth Kálmán (8 említés)
4. Lőrincz L. László (7 említés)
5. Robin Cook (5 említés)
6. Szabó Magda (4 említés)
7. Ady Endre, Agatha Christie, Katherine Stone, Móricz Zsigmond (3 említés)
8. Arany János, Petőfi Sándor, Móra Ferenc, Gárdonyi Géza, Eszterházy Péter, Janikovszky Éva, Evelyn Marsh, Stephen King, Robert Merle (2 említés)

A régi magyar szerzők mellett a szórakoztató irodalom dominál. Erős a krimik és a női szerzők befolyása.

A mai magyar szépirodalom 3 névvel képviselteti magát, Szabó Magda, Eszterházy Péter és a gyermeklistáról hiányolt Janikovszky Éva a felnőttek kedvelt írói közé került.

Egy említéssel igen változatos nevek szerepeltek még a magyarok közül:

Nemere István, Wass Albert, Tamási Áron, Moldova György, Szilvási, Berkesi, Passuth, Rejtő, Németh László, Mattyasovszky, József Attila, Müller Péter, Vámos Miklós, Szabó Pál

külföldiek közül:

Verne, Graham Green, Karl May, Moravia, Maupassant, Updike, Beckett, Wodehouse, Bronte nővérek, Shakespeare, Jackie Collins, Victor Hugo, Salinger, Kundera, Waltari, Hemingway, Puskin, Solohov.

A felnőttek kedvenc szerzői között eléggé erőteljes az angolszász hatás, a modern és régi irodalomból egyaránt. Igaz, csak egy említéssel szerepelnek - elsősorban klasszikus - francia szerzők is. Képviseletti magát az olasz, az orosz és a cseh irodalom is.

A szerzők nevének leírásánál sok a helyesírási hiba, igaz, sok az angol vagy az angolosan hangzó álnév, mégis kedvenc szerzőnél elvárható lenne a név pontos leírása.

Olvasmányainak kiválasztásánál milyen tényezők befolyásolják?

Az olvasmányok választásánál a legmeghatározóbb szempont az érdeklődési kör. Ez különösen a felnőtt férfiak körében jellemző.

A könyvtáros ajánlása a középkorú vagy idősebb női olvasóknál szerepel befolyásoló tényezőként.

A média hatása a felnőtt, legalább érettségivel rendelkező nők körében érvényesül közel egyenlő súllyal, mint a könyvtáros ajánlása. Mondhatni, a hölgyek könnyebben befolyásolhatók vagy kevésbé tudatosan választanak. (Ezt mutatja az olvasmányszerkezetben a rengeteg érzelmes, romantikus történet kedveltsége.)

A családtagok javaslata szintén jelentős befolyásoló tényező a női olvasóknál és az általános iskolások esetében.

A pedagógus ajánlása főként az általános és középiskolás fiúkra jellemző, a lányokra kisebb mértékben.

A munkatárs, ismerős véleménye szintén erősen hat, főként az aktív dolgozók körében. Leginkább az olyan munkahelyen dolgozóknál figyelhető meg, akik sok emberrel találkoznak, kommunikálnak: eladó, tanító, szociálismunkás, szakápoló, biztonsági őr).

A válaszok szerint az olvasmányok külleme, kivitele kevésbé hat a választásnál, főként a tizenévesek számára jelent nagyobb vonzerőt.

Az eddigieken kívül befolyásoló tényezőként az új iránti nyitottságot és a fiatalkori élmények hatását emelték ki a válaszadók.

Az olvasmányválasztást befolyásoló tényezők	20 éven alul	20 éven felül	Összesen
Érdeklődési kör	8	24	32
Könyvtáros ajánlása	5	16	21
Média (rádió, tévé, sajtó) hatása	5	15	20
Családtagok ajánlása	5	11	16
Pedagógus ajánlása	13	1	14
Munkatárs, ismerős ajánlása	2	11	13
Az olvasmány külleme (borító, kivitel)	4	1	5
Egyéb		2	2
Összesen:	42	81	123

Mi motiválja az olvasást?

A legtöbbben olvasásra, kikapcsolódásra használják az olvasást, ezt az okot szinte mindenki megjelölte. A másik erőteljes motívum a tanulás. A válaszadók jelentős része jelezte, hogy a tanuláshoz van szüksége az olvasáshoz, meglepő módon nemcsak az általános és középiskolások, a válaszok közel fele felnőttektől érkezett. Az így válaszolók közül a legidősebb 45 éves pénzügyi előadó volt.

A szórakozás és a tanulás közel hasonló súllyal szerepelt a fiataloknál, míg a felnőtteknél négyszeres súlya volt a szórakoztatásnak.

A munkához szükséges tájékozódást, információgyűjtést a vártnál kevesebben jelölték meg az olvasás motivációjaként, többségükben nők, zömükben diplomások, közigazgatási, pénzügyi és szociális területen dolgozók.

Csak egy olvasó írta, hogy lelki feltöltődést, elmélyülést keres és talál az olvasmányokban. Kevés idő, kevés figyelem és energia jut a napi rohanás és a könnyed szórakozás keresése során saját lelkünk, bensőnk építésére. Egész világunkra jellemző a túlterheltség, rohanás, emiatt a felületesség és gyorsan könnyen megszerezhető élmények habzsolása.

Az olvasás motivációja	20 éven alul	20 éven felül	Összesen
Munkához való információgyűjtés, tájékozódás	4	14	18
Tanuláshoz szükséges	12	10	22
Szórakoztat, kikapcsol	15	41	56
Egyéb	1	1	2
<i>Összesen:</i>	32	66	98

Mennyi könyve van a családi könyvtárban?

Kötetszám	20 év alatt	20 év felett	Összesen
0	1	1	2
50 alatt	4	9	13
51–150 kötet	4	7	11
151–200 kötet	6	8	15
201–500 kötet	5	11	16
501–800 kötet	1	3	4
801–1000 kötet		2	2
1000 felett		3	3

A legkevesebb könyvvel az alacsony jövedelműek, nyugdíjasok, munkanélküliek és a fiúgyermekek rendelkeznek.

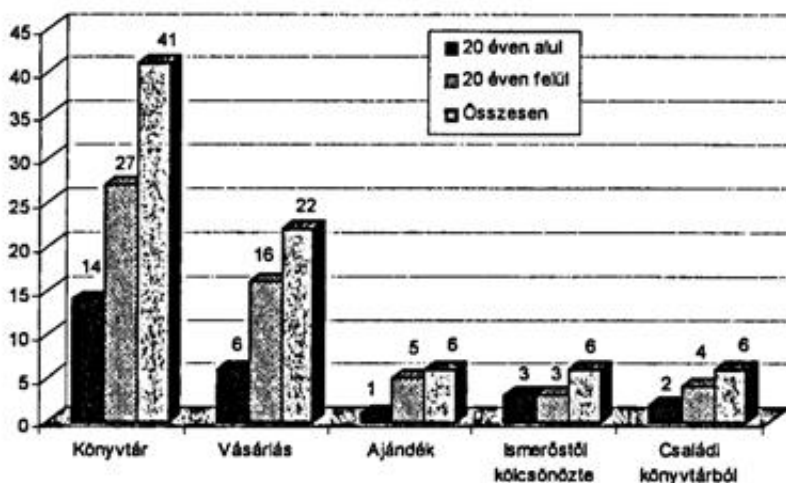
Kb. 150–800 kötet van a családi könyvtárban, az adminisztratív munkakörben dolgozóknál, közép és felsőfokú végzettségeknél, középiskolások és a posztgraduális képzésben résztvevők otthonában.

A férfiak többsége a 200–500-ig terjedő kategóriába tartozik.

800 kötet feletti könyvtárral a magasan kvalifikált felsőfokú végzettségű válaszadók rendelkeznek.

Honnan szerezte be legutóbbi olvasmányát?

Az olvasmányok beszerzési forrása	20 éven alul	20 éven felül	Összesen
Könyvtár	14	27	41
Vásárlás	6	16	22
Ajándék	1	5	6
Ismerőstől kölcsönözte	3	3	6
Családi könyvtárból	2	4	6
<i>Összesen:</i>	26	55	81

A könyvtári kölcsönzés játssza a legnagyobb szerepet az olvasmányok beszerzésénél minden korosztálynál. Különösen a férfi olvasók kedvelik a könyvtárat, mint forrást.

A felnőtteknél még mindig jelentős szerepe van a vásárlásnak iskolai végzettségtől és foglalkozástól függetlenül. A könyvek ajándékozása és a családi könyvtár használata csak kiegészítő tényező, főként a felnőttek körében. A könyvek egymás közötti cseréje, kölcsönzése minden korosztályban előfordul főként a hölgyek körében.

Milyen könyvtárat látogat és milyen gyakran?

A könyvtárlátogatási szokásokat vizsgálva kitűnik, hogy két községben, Bárnán és Erdőkürtön a válaszadók csak a helyi könyvtárat látogatják. E két könyvtár kettősfunkciójú, így külön iskolai könyvtár a községben nincs.

A többi településen a községi könyvtár látogatása mellett – földrajzi távolságtól függően – a Balassi Bálint Megyei Könyvtárat, illetve Felsőtoldon és Bokoron a Teleki László Városi Könyvtárat használják rendszeresen. A középiskolások saját iskolájuk könyvtárát is látogatják.

A továbbtanulók és szakirodalmi igénnyel rendelkezők több községből is bejárnak az említett könyvtárakon kívül a Népjóléti Képzési Központ Könyvtárába, hozzávetőleg havi rendszerességgel és szükség szerint használják a Pedagógiai Intézet Könyvtárát is.

A megyei könyvtárat a községekből a pedagógusok, a középiskolások és a munkanélküliek keresik fel leginkább.

A pásztói könyvtárban a helyismereti részleg és az Internet-szolgáltatás jelenti a legfőbb vonzerőt.

A helyi könyvtár látogatásánál nagyon változatos a kép, a heti 2–4 látogatástól a ritkán vagy csak szükség szerinti látogatásig. Meg kell jegyezni, hogy a könyvtárak többségében csupán heti 1–2 alkalommal van nyitva a könyvtár.

Hetente többször női olvasók mennek könyvtárba kortól függetlenül, ott, ahol lehetőség van rá. A felnőtt férfiak heti rendszerességgel keresik fel a könyvtárat olvasnivalóért vagy a társaság kedvéért. A leggyakoribb időtartam két látogatás között 2–3 hét. Az idősebb és a fiatal női olvasók havi, kéthavi gyakorisággal járnak.

Könyvtárlátogatás gyakorisága	20 éven alul	20 éven felül	Összesen
Hetente vagy gyakrabban	5	5	10
2–3 hetente	3	8	11
Havonta	2	6	8
Kéthavonta	4	5	9
Ritkán		1	1
Összesen:	14	25	39

Milyen szolgáltatásokat vesz igénybe?

A helyi könyvtárakban a domináns szolgáltatás a kölcsönzés. Sajnos nem minden könyvtárban állnak rendelkezésre a helybenolvasás, tanulás feltételei sem. A könyvtárosok tiszteletdíjasok, nem szakképzettek, így valójában a tájékoztatásban sem tudnak mindig segíteni. Segíthetnek viszont a kölcsönzésnél, könyvajánlásnál és a központi szolgáltatások (könyvtárközi kölcsönzés) közvetítésénél. Szinte mindenhol megemlítették az igénybe vett szolgáltatások között a könyvtárközi kölcsönzést. Főként a valamilyen képzésben, felnőttképzésben, posztgraduális képzésben részt vevők ismerik és használják ezt a lehetőséget.

Azokban a könyvtárakban, ahol lehetőség van leülni, megfelelő feltételek állnak az olvasók rendelkezésére, ott szívesen időznek, olvasgatnak az olvasók. Márkházán és Erdőkürtön gyerekek, felnőttek egyaránt szívesen használják helyben a dokumentumokat. Sajnos a

többi könyvtár meglehetősen mostoha körülmények között működik, nincsenek meg a helybenolvasás, tanulás feltételei, sem a hely, sem a bútorzat, sem pedig a felszereltség nem alkalmas erre a célra. A fizikai feltételek hiányát ellensúlyozhatja, de nem pótolhatja a könyvtárosok odafigyelése, törődése.

Bárnán a jó adottságú állomány mellett újabb vonzerőt jelentenek főként a fiatalabb fiúk számára a könyvtárban elhelyezett számítógépek.

Azok az olvasók, akik más könyvtárat is használnak, megyeit, városit, szakkönyvtárakat, a helybenolvasát, a tájékoztatást, az Internet-hozzáférést, könyvtárközi kölcsönzést, illetve a zenei és helyismereti részleg szolgáltatásait vették és veszik igénybe.

Olvasmányainak kiválasztásánál igénybe szokta-e venni a könyvtáros segítségét?

A legtöbben igénylik, kérik a könyvtáros segítségét, ennek sok esetben személyiségbeli okai vannak. Többen is elismeréssel nyilatkoztak a könyvtárosok kedvességéről, készségességéről. Sokan kiemelték a segítőkészségüket, odafigyelésüket. Sok esetben nem is segítségkérésről, inkább tájékozódásról, érdeklődésről van szó.

Segítségkérés tekintetében a férfi olvasók tartózkodóbbak, önállóbbak, ritkábban igényelnek segítséget, ugyanez mondható el a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező olvasókról is, akik csak akkor fordulnak a könyvtároshoz, ha speciális igényük van.

Miért jár könyvtárba?

A kérdésre adott válaszokat nyolc nagyobb kategóriába sorolhatjuk. A nyolc ponton belül alpontok is meghatározhatók.

Főbb motívumok:

1. *Szeretek olvasni, szeretem a könyveket. (9 válasz)*
 - 1.a *Szeretek olvasni, hasznos időtöltésnek tartom. (2 válasz)*
2. *Szeretek olvasni, de nincs pénzem, nem kell megvásárolnom a könyvet. (9 válasz)*
 - 2.a *Nem szükséges a könyvet megvásárolnom, ha csak időlegesen van rá szükségem. (2 válasz)*
3. *Szórakoztat, unatkozom otthon. (6 válasz)*
4. *Könyveket kölcsönözni. (11 válasz)*

5. *Az itthoni könyvtár nem elég, sok könyv közül válogathatok* (8 válasz)
- sok könyvhöz hozzájuthatok, válogathatok (33 éves htb., 46 éves betanított munkás, 50 éves hivatalsegéd)
 - szeretek ott lenni, szeretek nézelődni a könyvek között (12 éves lány)
 - számos olyan könyvre van szükségem, amit csak ott tudok megtalálni (36 éves előadó, 43 ápolónő)
 - a legtöbb témához találok segédanyagot (45 éves tanító)
 - az itthoni könyvtár nem elég, a könyvtárba járás nélkülözhetetlen. Itt megtalálom azokat a műveket, amelyek nekem nincsenek meg (11 éves lány)
6. *Tanulás, ismeretszerzés, önművelés* (20 válasz)
- a tanuláshoz szükséges (18 éves nő, 22 éves továbbtanuló nő, 12 éves fiú, 36 éves előadó, 17 éves fiú, 13 éves fiú)
 - segít a házi feladatok megoldásánál (11 éves fiú)
 - a könyvtárban olyan könyvek vannak, amik nincsenek otthon, vagy ami kell az iskolába (12 éves fiú)
 - ismereteimet gyarapítom, ami főleg a tanuláshoz szükséges, mert szabadidőm szinte nincs, a sok töménytelen tanulnivaló miatt. Ugyanakkor érdeklődési körömet is bővíttem (12 éves lány)
 - Érdekel sok minden és ezek után akarok járni (13 éves fiú)
 - mert többet tudhatok meg a világról (12 éves fiú, 13 lány)
 - szükségét érzem (69 éves állatorvos)
 - ismereteim bővítésének szükségessége (43 éves szociális munkás, 43 éves szakápoló)
 - hasznos időtöltésnek tartom (53 éves nyugdíjas, 38 előadó, 13 éves fiú)
 - viszonylag jól felszerelt, 2000 kötetes könyvtár, ahol lexikális tudást is lehet szerezni. Sok drága kiadványhoz is hozzá lehet jutni (53 éves falugondnok)
 - A rejtvényfejtéshez nagyon sok témában megtalálom, amit keresek (50 éves falugondnok)
 - A munkámhoz szükséges szakmai jellegű könyvek kölcsönzése miatt (49 éves tanító)
 - olyan könyvekhez tudok hozzájutni, melyeket kereskedelmi forgalomban nem lehet megvásárolni (28 éves tanító)

7. *Internet, számítógép.* (4 válasz)
 - Internetezési lehetőség miatt (23 éves gazdasági informatikus)
 - számítógépezni (14 éves fiú, 26 éves műszerész, 11 éves fiú)
8. *A könyvtáros személyisége, segítőkészsége.* (3 válasz)
 - mindig rendelkezésemre áll és segít a választásban a könyvtáros (43 éves munkanélküli, 26 éves eladó)
 - jó hangulat, segítőkészség (45 éves tanító)

A legtöbben a tanulás, ismeretszerzést jelölték meg fő motívumként. A legtudatosabb és céltudatosabb könyvtárhasználók csoportja. Ez az alapgondolat: „többet akarok tudni a világról” jó kezdet lehet az élethosszig tanulás megalapozásában. A jelenleg is felnőttként tanulók használói magatartása és igénye szintén az olvasás és könyvtárhasználat szükségességét támasztja alá. Örömmel tapasztalom, hogy sok felnőtt olvasónál a tanulás kényszerén túl már belső igény alakult ki az önművelésre. Fontos és természetes motívumnak érzem a munkavégzéshez szükséges újabb, jobb ismeretek megszerzésének belső kényszerét.

Az az olvasó, aki meglátja egy gyűjtemény, egy információtár értékeit, már nem csak a pusztán szórakozás kedvéért fogja felkeresni a könyvtárat, hanem az abban megtalálható ismeretanyagok felhasználása, saját tudásanyagába integrálása lesz célja.

A második legnépszerűbb és kevésbé bőbeszédű csoport a kölcsönzést jelölte meg a könyvtárhasználat céljaként. Főként az alacsony iskolázottságú olvasók és a nyugdíjasok köréből kerültek ki a válaszadók.

Szintén sokan emelték ki az olvasást, mint kellemes és hasznos időtöltést, főként középkorú felnőttek jelölték meg rendszerint első helyen. Szorosan kapcsolódik hozzá a második pont, amely az alacsony jövedelműek, munkanélküliek, körében volt gyakori, miszerint a könyvtárban olcsóbban vagy ingyenesen hozzá juthatnak dokumentumokhoz, anélkül, hogy azokat meg kellene vásárolni. Ily módon sokak számára a könyvtár hozzáférést biztosít számos dokumentumhoz. A mai könyvárak és a könyvpiac óriásira duzzadt mivolta miatt még a jobb anyagi helyzetűek sem tudnak a saját könyvtárukba minden szükséges könyvet beszerezni.

Fontosnak tartom azt a felismerést, hogy nem szükséges megvenni a csak időlegesen szükséges dokumentumokat, hiszen a könyvtár vagy a könyvtári rendszer segítségével ma már szinte bármely szükséges irodalomhoz hozzájuthatunk. Ezt a magatartást és lehetőséget még inkább nyomatékosítani, erősíteni szükséges, hiszen sok tartalék van még a könyvtárközi kölcsönzés és a rendszer szolgáltatásainak használata terén.

Többen is kiemelték a könyvtár állományából való válogatást, az állományban való keresgélést, egy-egy témához való anyaggyűjtés lehetőségét.

Hatan a könyvtárba azért mennek, mert szórakozásra vágyanak.

A könyvtáros személyisége, olvasókhoz való viszonya is jelentős pozitív vagy negatív tényező lehet, főként kisebb településeken, hiszen sok esetben a könyvtáros a község kulturális kulcsembere, akit tisztelnek és elfogadnak nemcsak az olvasók, hanem a település minden lakója.

A számítógép és Internethasználat is vonzerőt jelent és bízom abban, hogy hamarosan egyre több kiskönyvtárban is elérhető lesz a világháló, ezáltal rengeteg új információ és szolgáltatás juthat el a vidéki olvasókhoz is.

Elégedett-e nyitva tartással?

Erre a kérdésre településenként különböző válasz született.

A vizsgált kistélepüléseken általában heti 1–2 alkalommal van nyitva a könyvtár, ez alól csak Bárna kivétel, ahol az utóbbi időben a könyvtár minden nap várja az olvasókat. A községekben természetesen könyvtárostól függően szinte mindenütt van lehetőség arra, hogy nyitva tartási időn túl is sürgős esetben elérhető legyen a szükséges dokumentum.

Bárnán főként az általános iskolás fiúk örömmel fogadták a napi nyitva tartást.

Erdőkürtön a heti két alkalmat többen is keveslik.

Márkházán heti egy nap van könyvtár, itt is a fiatalok fogadnák örömmel, ha heti 2–3 alkalommal is lenne kölcsönzés.

A többi helyen elégedettek voltak a helyi könyvtár nyitva tartásával, viszont többen is szóvá tették a pásztói könyvtárban a nyitva tartási idő csökkentését.

Elégedett-e a szolgáltatásokkal?

Megoszlottak a vélemények a nem és az igen válaszok között minden településen. Többen szeretnék, a szolgáltatások köre bővülne, azt sajnos nem írták, hogy milyen bővítésre gondolnak.

Ami viszont a válaszokban mindenütt egybecseng, nagy igény lenne számítógépekre és Internet-hozzáférésre, ez főként a 25 éven aluliak véleménye.

Elégedett-e a személyi ellátottsággal?

Nagyon sok pozitív visszajelzés érkezett a könyvtárosok személyével kapcsolatosan. Főként a könyvtárosok kedvességét, figyelmességét és segítőkészségét emelték ki. „A legrátermettebb és legmegfelelőbb személy látja el a könyvtárosi feladatokat.” – írta egy márkházi kislány.

A megfogalmazódott kritikusabb vélemények a bővítést, a nagyobb szolgáltatási időt szorgalmazzák. „A személy megfelelő, kevés az idő, amit a könyvtárban tölt” – fogalmazta meg egy erdőkürti válaszadó.

Elégedett-e az állománnyal?

A válaszok kisebb része fejezett ki elégedettséget, sokkal többen szorgalmazzák a frissítést, bővítést. Leginkább új könyvekre vágyanak, de konkrét igényt vagy konkrét kritikát kevesen fogalmaztak meg. Ezek bármely könyvtár állományára is vonatkozhatnak, hiszen a dokumentumtípusok és az állományok összetétele is hasonló.

Az új, aktuális irodalom mellett hiányolták az új műszaki szakkönyveket, hangzó anyagokat és a folyóiratokat. A bővítés feltétele mindenkor a könyvtár anyagi lehetőségeitől függ.

Milyen dokumentumokat, szeretne látni, használni a könyvtárban?

Ez a kérdés volt hivatott a konkrét igények megfogalmazására.

A kéréseket listába szedtük és állománygyarapító munkánkban a könyvtárosokkal egyeztetve felhasználtuk. Itt csak néhány tipikus témát említünk:

Szinte mindenütt a legnagyobb igény a különféle *folyóiratokra* lenne, elsősorban képes magazinokra és ismeretterjesztő tartalmú folyóiratokra. Emellett hiányolják a közlönyöket és a Pályázati figyelőt.

Ezek beszerzését Ellátóközpontunk eddig nem vállalta fel, esetleg érdemes lenne megfontolni valamilyen változtatást e téren. Sajnos az önkormányzatok által beszerzésre fordított összegek igen alacsonyak, nem teszik lehetővé a könyveken kívül más dokumentumok beszerzését.

Sok *kötelező olvasmányt* is vásároltunk már eddig is, de ezek száma mindig kevésnek bizonyul, ezeket folyamatosan pótoljuk.

Hiányolják még a *sport, önvédelem, fegyverek, fegyveres testületek* munkájáról szóló irodalmakat elsősorban az általános és középiskolás fiúk. Ugyanők igénylik az *állatokról* és földrajzi témákról szóló könyvek beszerzését.

A *történelmi és régészeti* témájú dokumentumok és történelmi regények iránti igény újra meg újra előtérbe kerül.

Emellett igénylik a *mai politikáról, sztárokról*, híres emberekről szóló – gyorsan avuló – olvasmányokat.

Nagy hiány van a különféle egy és kétnyelvű *szótárakból*, ezek beszerzése és pótlása szükséges.

Kérték még a modern szépirodalom, elektronika, orvosi témájú és a II. világháborúval foglalkozó dokumentumok beszerzését.

Milyen változtatást javasol, amely népszerűbbé és hasznosabbá teheti a könyvtár szolgáltatásait?

A működési feltételek javítása lehetne alapja az újabb korszerűbb szolgáltatások bevezetésének:

Az épületek korszerűsítése, új modern bútorzat, korszerű technika (Tévé, DVD lejátszó, Hifi torony, számítógépek) beszerzése jelentős egyszeri kiadás lenne, de számos lehetőséget adna arra, hogy ezeknek a kiskönyvtáraknak tevékenységét megújítsuk, lehetőségeiket bővítsük, vonzerejüket növeljük.

Az olvasók által igényelt új szolgáltatások:

- Videokölcsönzés (Bokor)
- Videovetítés (Bokor)
- Könyvtárak közötti könyvek cseréje (Bokor)
- Előadások (Bokor, Bárna)
- Klubok, foglalkozások (Kishartyán, Bárna)
- Zenehallgatás (Márkháza)

- Számítógép, internet (Bokor, Felsőtold, Márkháza, Kishartyán, Erdőkürt, Etes, Bárna)
- újságolvasási, folyóiratolvasási lehetőség (Felsőtold, Etes)
- író-olvasó találkozó (Kishartyán)
- kiállítás (Kishartyán)
- számítógépes katalógus (Erdőkürt)

A felmérés is azt mutatja, hogy igény van, az olvasóknak vannak elvárásaik. Ezeket jelentős beruházás, fejlesztés nélkül nem lehet megvalósítani. Tisztában vagyunk azzal, hogy a fenntartók saját erejükből ezt nem tudják megoldani. Bízunk azonban abban, hogy központi támogatás segítségével sor kerülhet a fejlesztésre.

A helyi könyvtár milyen szerepet tölt be a település életében?

A konzekvenciák levonása helyett a kedves válaszadók véleményéből választottam ki községenként a legjellemzőbbet. Így együtt adja azt az összképet, amely felmérésünknek esszenciája, hogyan is látják a kis-települések lakói a könyvtár szerepét lakóhelyük életében?

- Fiatalok és középkorúak számára az egyetlen szórakozási és művelődési lehetőség. (Bárna)
- ¹ - Hasznos elfoglaltságot nyújt, kellemesebbé teszi a szabadidő eltöltését. (Etes)
- Információ közvetítő szerepe van. Aki olvasni tud, akar és szeret is, megtalál a könyvtárban mindent. (Kishartyán)
- Már kevésbé fontos szerepet (játszik), mint régen, a fiatal korosztály inkább filmekből, számítógép, Internet által tájékozik, tanul. (50 adminisztrátor)
- A szegényebbek is kölcsönözhetnek érdekes könyveket, és sok fontos könyv található az emberek számára. (Erdőkürt)
- Az egyedüli olyan hely, ahol a település lakossága, felnőttek-gyerekek gyarapíthatják tudásukat és kicsit feledhetik mindennapi gondjaikat. A könyvtári élet fejlesztésével esetleg a gyermekeket, felnőtteket egyaránt parányi baráti közösséggé lehetne formálni. (Márkháza)
- A tanuló ifjúság számára a kötelező olvasmányok nagy része megtalálható, így nagyon nagy segítséget tud nyújtani a

gyerekeknek és a szülőknek is, hogy ezeket méregdrága áron nem kell megvenni a szülőknek. A szegény munkanélküli embereknek is lehetőséget biztosít arra, hogy ha később is, de az újonnan megjelent könyvet el tudják olvasni. Ezért még több könyvre lenne szükség az ilyen kis településeken. (Bokor)

A válaszokból is látszik, hogy ezek a könyvtárak még messze vannak a XXI. század korszerű információs központjaitól. Fel kell mérni azt a szerepet, amelyet be tudnak és be kell tölteniük elsősorban szolgáltatások közvetítőiként. Azon dolgozunk, hogy keressük a fejlesztés lehetőségét; ez egyenként, településenként nem valósítható meg, együtt, rendszerben, társulásban gondolkodva, összefogva, megfelelő anyagi és szakmai háttértámogatással ezek a kiskönyvtárak is megtalálhatják helyüket, feladatukat és elindulhatnak a XXI. század felé.

TARTALOM

Előszó	5
<i>Molnár Éva</i> : A XXI. század kulturális képe – Ahogyan ezt egy könyvtáros látja	7
<i>Ferik Ibolya</i> : Gondolatok Nógrád megye kistelepülési könyvtári ellátásáról – 2001. évi felmérés tapasztalatai	14
<i>Ferik Ibolya</i> : Könyvtárak Nógrád megyében a 2002-es évi adatok tükrében	56
<i>Ferik Ibolya</i> : 8. osztályos tanulók iskola-, könyvtár- és könyvtárosképe	69
<i>Gyetzainé Szorcsik Angéla</i> : Kistelepülési szolgáltató programok Nógrád megyében	101
<i>Ferik Ibolya</i> : Olvasási és könyvtárhasználati szokások a kistelepüléseken	139

BALASSI BÁLINT
MEGYEI KÖNYVTÁR

TANULÁSI SEGÉLET

TÁMOGATÓINK:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka

Nemzeti Kulturális Alapprogram